

ДНЕВНИКЪТЪ

(стенографически)

на

XV-то обикновено Народно събрание.

Първа редовна сесия.

LXXII заседание, вторникъ, 21 февруарий 1912 г.

(Открито отъ председателя г. д-ръ С. Даневъ, въ 2 ч. 5 м. слѣдъ пладне)

Прѣдседателътъ: (Звъни) Засѣданието се отвара.
Моля секретаря г. Никола Начевъ да прочете списъка на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Секретарь Н. Начевъ: (Прочита списъка. Отсѣствуватъ г. г. народнитѣ прѣдставители: Несторъ Абаджиевъ, Никола Алтимирски, Янко х. Атанасовъ, Димитъръ х. Баневъ, Марко Бошковъ, Стоянъ Бурмовъ, Желю Влашки, д-ръ Георги Гаговъ, Маринъ Гайдовъ, д-ръ Никола Георгиевъ, Михаилъ Георгиевъ, Георги Губидѣльниковъ, Тодоръ Ласкаловъ, Василь Димчевъ, Иванъ Еневъ, д-ръ Асѣнъ Златевъ, Димитъръ Икономовъ, Константинъ Илиевъ, Йовчо Киревъ, Петъръ Козловъ, Григоръ х. Константиновъ, Петко Кочанковъ, Константинъ Кръстевъ, д-ръ Тодоръ Кръстевъ, Парашкевъ х. Ламбевъ, Константинъ Ленковъ, Георги Маджаровъ, Димо Марковъ, Ной Марковъ, Руфи Махмудовъ, Митю Милковъ, Цани Миховъ, Ахмедъ-бей х. Неджибъбеевъ, Недю Николовъ, Киро Пановъ, Иванъ Петровъ, Иванъ Пецовъ, Цеко Пешовъ, Венедиктъ Поповъ, д-ръ Кириякъ Провадалиевъ, Добри Петковъ, Василь Радоевъ, д-ръ Василь Радославовъ, Петко Разсукановъ, Иванъ Русевъ, Илия Стаматовъ, Василь Стаменовъ, Коста Стефановъ, Димитъръ Страшимировъ, Михаилъ Такевъ, Борисъ Христовъ, Георги Христовъ, Иванъ Халачовъ, Илия Цветковъ, Дечко Ченгелиевъ и Никола Ченковъ)

Прѣдседателътъ: Отъ 211 души народни прѣдставители, отсѣствуватъ 56. Има нужния брой, за да може да се конституира Събранието законно и да пристѣпимъ къмъ дневния редъ.

Прѣди да сторимъ това, ще съобща на народнитѣ прѣдставители, че е постѣпило едно заявлението отъ г. Йовчо Киревъ, старозагорски народенъ прѣдставителъ, съ което моли да му се разрѣши двудневенъ отпущкъ по важни домашни причини. Които сж на

миѣние да се разрѣши този отпущкъ на г. Йовчо Киревъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Първата точка отъ дневния редъ е трето четене законопроекта за избирателната реформа, но понеже г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи още отсѣствува, ще минемъ на слѣдующата точка: второ четене законопроекта за опрощение 284-20 л., произходящи отъ недосѣбрани билетни и багажни такси.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь В. п. Николовъ: (Чете)

„З а к о н ъ

за опрощение 284-20 л., произходящи отъ недосѣбране билетни и багажни такси отъ войницитѣ, които сж изпълнявали желѣзнопътна служба отъ 20 декемврий 1906 г. до 1 февруарий 1907 г.“

Прѣдседателътъ: Които приематъ заглавието на законопроекта, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

Секретарь В. п. Николовъ: (Чете)

„Членъ единственъ. Опрощава се сумата 284-20 л., произходящи отъ недосѣбрани багажни и билетни такси отъ войницитѣ, които сж изпълнявали желѣзнопътна служба отъ 20 декемврий 1906 г. до 1 февруарий 1907 г., съгласно приложенитѣ къмъ настоящия законъ два списъка“.)

Прѣдседателътъ: Които приематъ члена единственъ на прочетенния законпроектъ, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

*) Вж. списъцитѣ на стр. 2675 отъ дневницитѣ.

Слѣдва точка трета отъ дневния редъ, буква а: първо четене законопроекта за подобрене на скотовѣдството.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретарь В. п. Николовъ: (Чете)

„Изложение на мотивитѣ

къмъ законопроекта за подобрене на скотовѣдството.

„Отгледването на домашнитѣ животни въ страна, като нашето отечество, дѣто благосъстоянието на болшинството отъ населението и общото стопанско и социално развитие на държавата въобще е въ пълна зависимостъ отъ земледѣлското и производство, заслужава сериозно внимание.

„Домашнитѣ животни сѣ най-сѣкия инвентаръ на нашето земледѣлско население, безъ който е невъзможно всѣко земледѣлско производство. Тѣ даватъ цѣнни животински продукти отъ първа необходимостъ. Само благодарение на тѣхъ могатъ да бждатъ използвани пасищата, намѣрващи се въ мѣстности непристѣпни или негодни за друга култура, а така сѣщо да бждатъ използвани и грамадно количество за друго непригодни хранителни вещества.

„Отгледването на домашнитѣ животни въ страната заслужава още по-вече внимание, като се вземе прѣдъ видъ, че тѣ прѣдставляватъ едно грамадно народно богатство, стойността на което надминава 400.000.000 л. и че, съ подобренето на земледѣлството въ страната, съ реформирането на досегашния начинъ на стопанисване въ нашитѣ земледѣлски стопанства, тѣхното значение ще става отъ день на день сѣ по-голѣмо.

„Природнитѣ условия въ нашата страна благоприятствуватъ за успѣшното развитие на домашнитѣ ни животни. Броятъ на послѣднитѣ, споредъ официалната статистика, е явно доказателство на това. Така прѣзъ 1905 г. ние сме имали:

Коне	538.271	глави.
Катѣри	11.271	„
Магарета	124.080	„
Говеда	1.695.533	„
Биволи	467.872	„
Овце	8.130.997	„
Кози	1.384.116	„
Свине	465.333	„
Домашни птици	6.408.260	„

„Отъ друга страна, нашиятъ износъ на животни и животински продукти, въпрѣки създаденитѣ въ послѣднитѣ години прѣчки за износа му въ Турция, и на не особено благоприятнитѣ ни за тази цѣль търговски договори съ другитѣ страни, расте постепенно, ако и доста бавно.

„Освѣнъ това, вътрѣшната консомация на месо и други животински продукти сжегодно се увеличава. Цѣнитѣ на домашнитѣ животни и на всички животински продукти сѣщо се увеличаватъ, и то доста чувствително.

„Въпрѣки благоприятнитѣ природни и пазарни условия за развитието на нашето скотовѣдство въ количествено и най-вече въ качествено отношение, прѣдъ видъ възможността за изнасяне добитѣкъ въ Австро-Унгария, Германия и Турция, както и млѣчни продукти, особено въ послѣдната държава, трѣбва съ съжаление да се отбѣлжи, че за подобренето качества и производителността на домашнитѣ ни животни е направено твърдѣ малко.

„Прѣди всичко, нуждата отъ достатъчно количество доброкачествени мжжки животински разплодници е извънредно голѣма, като се вземе особено прѣдъ видъ грамадното значение, което иматъ мжжкитѣ разплодници за правилното развитие на скотовѣдството въ една страна.

„Споредъ официалната статистика отъ 1905 г. количеството на кобилитѣ у насъ достига 202.973. За тѣхъ въ страната сега фактически се разполага съ 414 държавни жрѣбци, които съставляватъ почти 70% отъ всички доброкачествени жрѣбци въ страната. Ако се приеме дори, че 30% отъ кобилитѣ въ страната сѣ негодни и не се употрѣбаватъ за разплодъ, и че имаме задоволителни по качество 1.000 жрѣбци, пакъ на единъ жрѣбецъ се падатъ за покриване срѣдно 142 кобили, което е извънредно много.

„Споредъ сѣщата статистика, за 493.451 крави има 3.489 бикове, или на единъ говежди бикъ се падатъ срѣдно 141 крави, а за 168.905 биволици има 1.201 бикъ 3.489 бикове, или на единъ говежди бикъ се падатъ срѣдно по 140 биволици, което пакъ е извънредно много. Отъ даннитѣ, събрани отъ повѣреното ми министерство, явствува, обаче, че отъ анкетиранитѣ 1.115 общини, въ 338, или 30% отъ тѣхъ, не е имало никакъвъ мжжки разплодникъ, и че въ всички останали общини е имало 1.192 говежди и 304 биволски бикове, безъ да се знае нѣщо за тѣхната доброкачественостъ; ще излѣзе, че на единъ говежди бикъ се падатъ повече отъ 230 крави, а на единъ биволски бикъ — повече отъ 316 биволици.

„При този голѣмъ недостигъ отъ мжжки разплодници населението е принудено да използвава маловъзрастни, обикновено слаби, неразвити и съ неизвѣстно произхождение мжжки животни, въ слѣдствие на което голѣма частъ отъ женскитѣ разплодници оставатъ незаплодени — ялови, а и добититѣ приплоди не могатъ да бждатъ освѣнъ долнокачествени и въобще съ слаба производителностъ.

„Слабата прозводителностъ на нашия добитѣкъ се обяснява още и съ това, че фуражното производство въ страната е твърдѣ слабо. Споредъ официалната статистика прѣзъ 1907 г., фуражната площъ (безъ пасища и угаритѣ, употрѣбавани за паша) прѣдставлява едва 12-29% отъ общата обработвана площъ на страната. Истина е, че въ послѣднитѣ нѣколко години, благодарение най-вече на раздаването безплатно или съ намалена цѣна фуражни сѣмена отъ страна на държавата и окръжията, раздаване не съвсѣмъ добръ организирано, фуражната площъ е засилена отчасти. Това засилване, обаче, е твърдѣ слабо и безъ особено голѣмо значение, като се има прѣдъ видъ и увеличението количеството на добитѣка прѣзъ сѣщото врѣме.

„Освѣнъ това, и днесъ за отгледването на добитѣка стопанитѣ му полагатъ твърдѣ малко грижи. Съ изключение на овцетѣ, работниятъ добитѣкъ и, въ рѣдки случаи, ѣздовитѣ коне, които се отгледватъ що-годь задоволително, разплодниятъ добитѣкъ се храни извънредно лошо и живѣе въ помѣщения твърдѣ нехигиенични или безъ всѣкакви помѣщения.

„Въ слѣдствие на всичко това, добитѣкътъ ни си остава слабо производителенъ и, въобще, долнокачественъ.

„За подобренето на скотовѣдството въ страната сѣ се грижили и грижатъ държавата, окръжнитѣ свѣти и общинитѣ. Забѣлзватъ се и тукъ-тамъ прояви на частна инициатива въ това направление.

„Мѣркитѣ, които е вземала досега държавата, за подобренето на скотовѣдството, освѣнъ въ законодателнитѣ положения и административни нареддания, пѣлящи прѣко или косвено подобренето на добитѣка въ страната и изпълнението на голѣма частъ отъ които, най-вече поради липса на срѣдства, е било изоставено, се изразяватъ най-ярко въ бюджета на държавата, който характеризира досегашната ни скотовѣдна политика като колѣблива; въ прѣдвиждането на кредититѣ не се забѣлзва послѣдователностъ, срѣдства сѣ харчени сравнително малко, суми сѣ прѣдвиждани нередовно, неравномѣрно и неостоянно.

„Дѣйността на окръжните съвети за подобренieto на скотовъдството наподобява тази на държавата.

„Общините сѣ се грижили единствено за снабдяването на населението със доброкачествени мѣжки разплодници и за издържка на сѣщитѣ, но и тѣ, най-вече поради липса на срѣдства, не сѣ направили много въ това направление.

„Недостатъчниятъ успѣхъ на досегашната ни скотовъдна политика се дължи прѣдимно на малкото влагани за тая цѣль срѣдства и на недостатъчното схващане нуждата отъ по-усилено работене за подобренieto на скотовъдството въ страната. Но не по-малко е спомагало за това и липсата на послѣдователностъ въ прѣпоръчителнитѣ и вземанитѣ мѣропрѣятия за подобренieto на добитѣка, който, често пѣти, е билъ разгледванъ като нѣщо самостоятелно, изолирано, а не въ неразривна връзка съ общото подобрене на земледѣлието въ страната, и най-послѣ, липсата, въобще, на единъ пълнитъ и ясно начертанъ съ широко схващане планъ за дѣйностъ въ скотовъдната ни политика, както стабилностъ и единство въ ръководенето ѝ.

„При днешното положение на нѣщата, за подобренieto на скотовъдството и, въобще, за засилване производството на животинскитѣ продукти въ страната държавата, окръжнитѣ съвети и общинитѣ ще трѣбва да иматъ по-ясно начертанъ планъ и по-голяма послѣдователностъ въ всички мѣрки, цѣлящи засилването и улесняването износната ни търговия съ животни и животински продукти, както и за уреждането на търговията съ тѣхъ вътрѣ въ страната.

„Ще трѣбва да се приближи колкото е възможно повече агрономическата и ветеринарната помощъ до населението, като се подготви и дѣеспособенъ за тази цѣль персоналъ, безъ което е немислимо да се очакватъ каквито и да били благотворни резултати отъ взетитѣ специални мѣрки за подобренieto на скотовъдството въ страната.

„Необходимо ще бѣде, не по-малко, да се направятъ всички улеснения на земледѣлицитѣ по отношение кредита за всички работи, имащи за цѣль подобренieto на добитѣка.

„Освѣнъ това, наложително е, прѣди всичко, да се взематъ необходимитѣ мѣрки за засилване фуражното производство въ страната, да се улесни и насърчи произвеждането и поддържането на производителенъ добитѣкъ отъ населението и да се снабди сѣщото съ доброкачественъ разплоденъ материалъ, какѣто е въ недостатъчно количество. Ще трѣбва сѣщо така държавата, съ съдѣйствието на окръжията и общинитѣ, да се грижи, още за дълго врѣме, за произвеждането и поддържането сравнително цѣпнитѣ мѣжки разплодници, както и за издържането специални опитни институти за проучване и разрѣшение на въпроси изъ областта на мѣстното скотовъдство.

„За постигането на повечето отъ горѣизброенитѣ задачи, необходимо ще бѣде, за по-голяма ясностъ, по-голяма послѣдователностъ и планомѣрностъ, страната ни да се раздѣли на установени скотовъдни райони, въ които държавата, окръжнитѣ съвети и общинитѣ да насърчаватъ и подпомагатъ развитието само на опрѣдѣленитѣ за всѣки районъ раси — мѣстни или чуждестранни — и по такъвъ начинъ да се избѣгне опасността за бѣдѣщото развитие на скотовъдството отъ постоянно смѣшване на съвършено противоположни по изисквания чуждестранни раси добитѣкъ. Не по-малко важно ще бѣде да се взематъ мѣрки за осигуряване населението съ доброкачествени животински разплодници, като отъ една страна се уредятъ ежегодни прѣгледи на всички мѣжки разплодници и негоднитѣ се скопятъ, а на най-добритѣ се даде качество „одобрени“; тия пѣкъ раси мѣжкитѣ разплодници, които могатъ още да се

пушатъ, по нѣмане на по-добри, се допускатъ като „позволенни“; отъ друга страна пѣкъ, се взематъ мѣрки за произвеждането на достатъчно количество доброкачествени мѣжки разплодници. За тази цѣль въ началото ще трѣбва да се основатъ депа за доотглеждане на млади мѣжки животни, купени направо отъ производителитѣ или пѣкъ произведени въ държавнитѣ заводи за добитѣкъ и земледѣлски училища, додѣто населението, благодарение благотворното влияние, което ще окажатъ насърченията, конкурситѣ и изложбитѣ, уреждани за тази цѣль, постепенно започне да отгледва само доброкачествени мѣжки разплодници.

„За да могатъ, отъ друга страна, общинитѣ да изпълнятъ възложенитѣ имъ досега и занаяпрѣдъ задачи по подобренieto на скотовъдството, необходимо ще бѣде да имъ се осигурятъ сигурни и постоянни срѣдства, прѣдначинени специално и изключително за дѣйността имъ по подобренieto и засилването на животинското производство въ района имъ. Това може най-лесно да стане, като не се натоварватъ много и безъ това малкитѣ бюджети на нашитѣ общини, да се образуватъ специални за тази цѣль общински фондове, главното приходно перо на които да бѣде отъ доходитѣ на общинскитѣ мери, прѣдначинени по традиция и законъ да служатъ, прѣди всичко, за селския или градския добитѣкъ.

„За да се обезпечи пѣкъ доброто гледане и правилно използване на общинскитѣ разплодници, тѣ трѣбва да се повѣрятъ на частни колективни или единични отговорни лица; това ще се постигне най-лесно, като се дадатъ, тамъ дѣто е възможно, въ условна собственостъ, подъ строго опрѣдѣлени условия.

„Държавата, окръжнитѣ съвети и общинитѣ ще могатъ да разчитатъ, обаче, на сигуренъ успѣхъ въ дѣйността си за подобренieto на скотовъдството на страната, ако се облекнатъ най-вече на частната инициатива, прѣдимно колективната такава, изразена въ разнитѣ видове земледѣлски кооперативни сдружения.

„Младитѣ още производни земледѣлски кооперации сѣ дали вече достатъчно доказателства за плодотворна дѣйностъ въ подобрене земледѣлието въобще и скотовъдството въ частностъ. Добитѣтъ резултати отъ раздадения прѣзъ 1909 и 1910 г. разплоденъ добитѣкъ въ условна собственостъ на скотовъдскитѣ и мѣстарежитѣ дружества, съ малко изключения, сѣ повече отъ задоволителни.

„Съ раздаването на разплоденъ добитѣкъ отъ мѣстна или чуждестранни породи въ условна собственостъ, освѣнъ че може да се постигне, тамъ дѣто условията го налагатъ, едно по-бързо масово подобрене на добитѣка и да се създадатъ по-бързо и по-икономично гнѣзда за произвеждане на доброкачественъ разплоденъ животински материалъ, но и населението се привиква къмъ по-доброто хранене и гледане на добитѣка си, защото много лесно се убѣждава въ доходността му и се приучва да го цѣни.

„Частната инициатива, за да направи и у насъ това, което е тя направила въ всички по-напрѣднали въ земледѣлско отношение страни за подобренieto на скотовъдството, ще трѣбва по-широко да се подпомага чрѣзъ конкурси, изложби, премни и разни видове насърчения.

„Тамъ, дѣто пѣкъ частната инициатива не се е проявила, тя ще трѣбва, съ всички усилия, да се повика на животъ.

„Въ това направление агрономическиятъ и ветеринарниятъ персоналъ, както и персоналитѣ на държавнитѣ заводи за добитѣкъ и депа за мѣжки разплодници, ще има да играе много важна роль.

„За да се осигурятъ необходимитѣ срѣдства на най-важния, за сега и за дълго още врѣме, факторъ

за подобрието на скотовъдството въ страната — общинитѣ, както и да се трасиратъ всички ония положения, които могатъ да обезпечатъ една плано-мѣрна, стабилна и непрѣкъсната дѣйностъ отъ страна на държавата, окръжнитѣ съвѣти и общинитѣ за подобрието на скотовъдството, тѣсно и неразривно свързано съ подобрието на земледѣлието въ страната, е изработенъ законопроектътъ за подобрието на скотовъдството.

„Вървайки, че вие, г. г. народни прѣдставители, ще опѣните справедливо изложеното, поднасямъ ви настоящия законопроектъ за благосклонно разглеждане.

„София, 18 февруарий 1912 г.

„Министъръ на земледѣлието и държавнитѣ имоти: Д. Христовъ.

„Законопроектъ

за подобрието на скотовъдството.

„Чл. 1. Цѣлото царство се раздѣля на скотовъдни райони, въ които отъ страна на държавата, окръжията и общинитѣ се насърчаватъ само опрѣдѣленитѣ, съгласно правилника за прилагането на настоящия законъ, раси отъ разнитѣ видове домашни животни.

„Чл. 2. За разплодъ на домашнитѣ животни се употребяватъ само здрави и годни за цѣлѣта мѣжки разплодници.

„Ежегодно всички притежатели на мѣжки разплодници сѣ длъжни да ги прѣдставятъ на опрѣдѣленото отъ властѣта мѣсто за прѣгледъ отъ специални комисии.

„Тѣзи комисии, като взематъ подъ внимание количеството и качеството на всички мѣжки разплодници за всѣка община поотдѣлно, избиратъ годнитѣ за разплодъ мѣжки разплодници, класиратъ ги на одобрени и позволени и издаватъ на стопанитѣ имъ свидѣтелства за право пуцане само за една година. Негоднитѣ за разплодъ мѣжки разплодници се скопяватъ.

„Разноснитѣ за прѣгледа и скопяването, както и обезщетението на умрѣлитѣ при скопяването животни, сѣ за смѣтка на заинтересуванитѣ общини и окръжни съвѣти.

„Чл. 3. Въ всѣка община трѣбва да има нужното количество одобрени животински мѣжки разплодници. Набавянето недостига отъ такива става за смѣтка на общинския фондъ за подобрието на скотовъдството.

„Чл. 4. Въ всѣка община се образува фондъ за подобрието на скотовъдството отъ слѣднитѣ приходи:

„а) отъ ежегодно прѣдвижданитѣ за тази цѣль суми въ бюджета на общината;

„б) отъ 25—50% отъ есентуалнитѣ приходи, получени отъ даденитѣ подъ наемъ части отъ меритѣ, съгласно чл. чл. 17, 19, 20 и 22 отъ закона за запазване, измѣрване и използване на селскитѣ и градскитѣ мери;

„в) отъ 15—50% отъ получения наемъ за общински пасища;

„г) отъ сумитѣ, получени отъ продажбата на негодни вече за разплодъ общински мѣжки разплодници;

„д) отъ такситѣ, получавани при пуцането отъ ржа на общинскитѣ мѣжки разплодници, въ ония общини, въ които сѣ прѣвидени такива;

„е) отъ глоби, наложени съгласно чл. 18 отъ настоящия законъ;

„ж) отъ 10% отъ беглика;

„з) отъ 30% отъ прихода интисапъ;

„и) отъ приходитѣ, получени за право на наша отъ селския добитѣкъ по 1 л. на глава едъръ добитѣкъ (коне и говеда) и по 0-50 л. на свиня;

„к) отъ приходитѣ на отдѣленитѣ за тоя фондъ части отъ меритѣ. Отдѣлянето на тѣзи части отъ меритѣ отъ общинскитѣ съвѣти става въ размѣръ най-малко по единъ декаръ на всѣка къща за всѣки населенъ пунктъ, освѣтъ за голѣмитѣ градове, дѣто това пространство може да бѣде и по-малко.

„Ако въ продължение на една година отъ влизането на настоящия законъ въ сила нѣкои отъ общинскитѣ съвѣти не сторятъ това, една комисии, назначена отъ окръжния управителъ, въ съставъ: единъ членъ отъ подвижната земледѣлска катедра, държавния лѣсничей и кмета на селото или замѣстника му, опрѣдѣля мѣстото отъ селската мера за тая цѣль.

„Протоколитѣ на общинскитѣ съвѣти, както и тия на комисията, подлежатъ на утвърдението отъ министра на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве съ съгласието на министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

„Чл. 5. Сумитѣ на образувания по този начинъ фондъ се внасятъ на оползотворение, за всѣка община поотдѣлно, въ Българската земледѣлска банка. Изразходването на фонда става отъ общинското управление, възъ основа рѣшението на една комисии, състояща се отъ по единъ общински съвѣтникъ за всѣко съставно на общината населено мѣсто, избрани отъ общинския съвѣтъ, отъ по единъ прѣдставител на мѣстнитѣ скотовъдни, мѣжкарски или земледѣлски дружества, ако има такива въ общината, и отъ двама скотовъдци, избрани отъ населението за срокъ отъ двѣ години.

„Рѣшенията на тая комисии подлежатъ на одобрение отъ мѣстната подвижна земледѣлска катедра.

„Ако въ опрѣдѣленото отъ страна на подвижната земледѣлска катедра врѣме, тази комисии не вземе никакво рѣшение, изразходването на сумитѣ отъ фонда става по рѣшение на мѣстната земледѣлска камара, въ съгласие и по докладъ на мѣстната земледѣлска катедра.

„Чл. 6. Сумитѣ отъ този фондъ се употребяватъ само за доставка на мѣжки разплодници, за построяване на помѣщение за сѣжитѣ, за издръжката имъ, за засилване на фуражното производство въ общината и уреждане и подобрието на общитѣ пасища, за построяване и поддържане на пунктови депа за общински мѣжки разплодници, за насърчаване на земледѣлскитѣ дружества и частнитѣ лица въ дѣйността имъ по подобрието на скотовъдството, за уреждане и подпомагане уредбата на локални конкурси и изложби на разплоденъ добитѣкъ въобще (коне, магарета, говеда, свине, овце, кози и птици) и за други мѣроприятия, имащи тѣсна връзка съ подобрието на скотовъдството въ района на общината.

„Чл. 7. За улеснение на ония отъ общинитѣ, на които недостигатъ нужнитѣ срѣдства за набавяне на общински разплодници и за мѣроприятията изброени въ чл. чл. 5 и 8, Българската земледѣлска банка отпуща дългосрочни заеми, които ще се погасяватъ отъ общинския фондъ за подобрието на скотовъдството.

„Такива общини се подпомагатъ за сѣжитѣ цѣли съ срѣдства и отъ страна на окръжнитѣ съвѣти и държавата.

„Чл. 8. Общинитѣ даватъ доставенитѣ за тѣхна смѣтка мѣжки разплодници въ условна собственост, на скотовъднитѣ, мѣжкарски и земледѣлски дружества или, при липса на такива, на частни лица. Тѣ издържатъ сами общинскитѣ си разплодници, само ако не се намѣрятъ дружества или частни лица, които биха ги взели въ условна собственост.

„Дружествата и лицата, които сѣ взели мѣжки разплодници въ условна собственост, получаватъ субсидия: отъ общинския фондъ за подобрието на скотовъдството, отъ окръжнитѣ съвѣти и отъ държавата, въ зависимостъ отъ доброто и пълно използване на

даденитѣ имъ разплодници и отъ полученитѣ резултати (приплоди). Тѣ сѣ длѣжни да водятъ и необходимитѣ скотовѣдни родословни книги.

„Субсидии получаватъ ония дружества и частни лица, които поддържатъ за общо ползуване само одобрени мѣжки разплодници, притежаватъ хигиенични обори и водятъ родословни скотовѣдни книги.

„Чл. 9. Всички общини, въ които се уреждатъ редовни пазари за добитѣкъ, сѣ длѣжни да си уредятъ заградени пазарища, като за тая цѣль употребятъ срѣдствата на фонда за подобрене на скотовѣдството въ размѣръ на прихода отъ налога „интизапъ“. За сѣщата цѣль тѣ могатъ да бѣдатъ подпомогнати отъ окръжията и държавата. Тѣ сѣ длѣжни да изработятъ и вжтрѣшенъ правилникъ за тѣзи пазарища, който, слѣдъ приемото му отъ респективнитѣ земледѣлски камари, влиза въ сила.

„Чл. 10. Общинскитѣ съвѣти опрѣдѣлятъ въ началото на всѣка година съ мотивирано постановление ползуването отъ общитѣ пасища, като въ зависимостъ отъ количеството и вида на добитѣка, който ще се пуца на паша, ги парцелиратъ и укажатъ реда, по който ще се използватъ разнитѣ парцели. Тѣзи постановления на общинскитѣ съвѣти влизатъ въ сила слѣдъ одобрението имъ отъ управлението на мѣстната земледѣлска катедра.

„Чл. 11. Общинскитѣ съвѣти могатъ, слѣдъ референдумъ, одобрень отъ министра на вжтрѣшнитѣ работи и народното здраве съ съгласието на министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти, да отпускатъ частъ отъ общинската мера за използване отъ мѣстнитѣ скотовѣдски, млѣкарски и земледѣлски дружества за паша на дружествени добитѣкъ; въ противенъ случай, приходѣтъ отъ тази частъ отъ общинската мера се употребява изключително за нуждитѣ на тѣзи дружества за подобрене на скотовѣдството въ общината.

„Чл. 12. Окрѣжнитѣ съвѣти гласуватъ ежегодно въ бюджетитѣ си необходимитѣ за подобрене на скотовѣдството въ окрѣга суми, които се употребяватъ за издрѣжка на съвокупителни станции, за подпомагане на общинитѣ, за издрѣжка на мѣжки разплодници, за насърчение и подпомагане въ духа на дѣйността на държавата, колективната и частната инициатива за подобрене на скотовѣдството въ окрѣга, за уредба на локални и периодични окрѣжни конкурси и изложби на добитѣкъ и за засилване на фуражното производство въ окрѣга. Изразходването на тѣзи суми става по рѣшението на мѣстната земледѣлска камара, взето въз основа прѣдложението на подвижната земледѣлска катедра и одобрено отъ министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

„Чл. 13. Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти прѣдвижда ежегодно въ бюджета си суми за слѣднитѣ цѣли:

„1. За засилване на фуражното производство въ страната;

„2. За доставка на племенни и доброкачествени разплодници за даване въ условна собственостъ;

„3. За поддържане на държавнитѣ заводи за добитѣкъ;

„4. За поддържане депа отъ мѣжки разплодници;

„5. За субсидиране на скотовѣдни, млѣкарски и земледѣлски дружества, за работи по подобрене на скотовѣдството;

„6. За субсидиране на частни лица, които отгледватъ добръ разплоденъ добитѣкъ и които водятъ родословни книги и притежаватъ хигиенични помѣщения за добитѣка имъ;

„7. За подпомагане общинитѣ въ урежданитѣ отъ тѣхъ, за смѣтка на фондоветѣ имъ за подобрене на скотовѣдството, локални скотовѣдски конкурси и изложби;

„8. За подпомагане окрѣжнитѣ съвѣти въ урежданитѣ отъ тѣхъ периодични окрѣжни конкурси и изложби на добитѣкъ;

„9. За уредба на държавни периодични изложби и конкурси на добитѣкъ;

„10. За уредба и издрѣжка на държавни опитни скотовѣдни станции;

„11. За насърчение износа на животни и животински продукти, и

„12. За подпомагане общинитѣ за направата на заградени пазарища на добитѣкъ.

„Чл. 14. Държавнитѣ заводи за добитѣкъ, както и депата за мѣжки разплодници, се уреждатъ съгласно специаленъ правилникъ. За нуждитѣ на конския ефективъ при заводитѣ, депата и съвокупителнитѣ станции, Военното министерство тура на разположение на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти специални военни команди, взети отъ дѣйствующитѣ части на войската, въ размѣръ по единъ войникъ на три жрѣбеца, петъ кобили и шестъ кончета и нужното число ковачи, дърводѣлци и фелдшери.

„Тѣзи команди въ строево отношение сѣ подчинени на Военното министерство, а въ стопанско и домакинско отношение — на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, което понася и всички разходи по издрѣжката имъ.

„Чл. 15. За нуждитѣ на общинитѣ, окрѣжнитѣ и държавнитѣ депа и заводи се купуватъ само премирани мѣжки и женски разплодници.

„Чл. 16. Всички премирани или субсидирани отъ държавата, окрѣжнитѣ съвѣти, общинитѣ и дружествата мѣжки и женски разплодници, редовно вписани въ родословнитѣ книги, не могатъ да бѣдатъ изнасяни вънъ отъ прѣдѣлитѣ на царството безъ разрѣшението отъ Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, както и да бѣдатъ продавани, освѣтъ за разплодъ. Тия разплодници, както и всички държавни, окрѣжни, общински и частни одобрени такива не подлежатъ на отнемане отъ реквизиционнитѣ комисии въ врѣме на война.

„Чл. 17. Разплоденъ добитѣкъ, доставень отъ странство за собствено употребение, съ разрѣшение на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, се освобождава отъ мито и се прѣвозва по българскитѣ държавни желѣзници съ 75% намаление отъ обикновената тарифа за прѣвозъ на животни. Съ сѣщитѣ улеснения се ползуватъ и внасянитѣ за храна на добитѣка фабрични опадаци и препарати.

„Забѣлѣжка. Доброкачественъ разплоденъ добитѣкъ, купень изъ вжтрѣшността на страната за собствено употребение, се прѣвозва по българскитѣ държавни желѣзници сѣщо съ 75% намаление отъ обикновенитѣ тарифи, ако за това си е дало съгласието Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти. Съ сѣщото намаление се ползува и добитѣктѣ при закарването и откарването му на уредени, съ разрѣшение на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, конкурси и изложби.

„Чл. 18. За нарушение постановленията на настоящия законъ и всички правилници, които го поясняватъ, всички длѣжностни и частни лица се наказватъ по административенъ редъ отъ Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти съ глоба до 100 л.

„Наказателнитѣ постановления, издадени отъ министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти, въз основа на този законъ, противъ частни лица, подлежатъ на обжѣване прѣдъ мѣстния мирови съдия.

„Чл. 19. Прилагането на настоящия законъ се възлага на Земледѣлското отдѣление при Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, на което сѣ длѣжни да съдѣйствуватъ както подвѣдомственитѣ му, така и всички административни и финансови власти.

„Чл. 20. За прилагането на настоящия закон ще се изработи специален правилник.“

„Чл. 21. Настоящият закон влиза в сила от деня на обнародването му в „Държавен вестник“ и отменява всички досегашни закони и правилници, относещи се до подобрието на скотовъдството в страната.“

Прѣдседателъ: Прѣди да дамъ думата по този законопроектъ, искамъ да се поправи една грѣшка, която сме допуснали при гласуване на конвенциитѣ. Една отъ тия конвенции се отнася до специалното съглашение съ Австро-Унгария, относително положението, по силата на което се отстъпватъ на находящитѣ се подъ нейно покровителство въ нѣкои мѣстности въ Никополската епархия католически религиозни учебни заведения сжщитѣ права, съ които се ползватъ французкитѣ учебни и религиозни заведения въ България. Тази конвенция, както и другитѣ, е била докладвана и разисквана, но по погрѣшка не е била турена на гласуване. Ще моля, прочее, г. г. народнитѣ прѣдставители, като знаятъ съдържанието на това съглашение и сж чули доклада на г. докладчика, както и разискванията, ако сж съгласни да се одобри това съглашение съ Австро-Унгария, по силата на което се отстъпватъ на находящитѣ се подъ нейно покровителство въ нѣкои мѣстности на Никополската епархия католически религиозни и учебни заведения сжщитѣ права, съ които се ползватъ французкитѣ религиозни и учебни заведения въ България, да си вдигнатъ ржката.

П. Пешевъ: Нѣма г. министра. Азъ щѣхъ да му задамъ единъ въпросъ по тази конвенция.

Прѣдседателъ: Тя е била докладвана, г. Пешевъ, само не е гласувана, по погрѣшка, и въ протѣ колитѣ не е отбѣлзано, че е била прокарана.

П. Пешевъ: Значи, сега се поправя само грѣшката?

Прѣдседателъ: Да.

П. Пешевъ: Ако бѣше иначе, азъ щѣхъ да задамъ единъ въпросъ на г. министра.

Прѣдседателъ: Не, не, поправка се само грѣшката.

Които приематъ това съглашение, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Приема се.

По законопроекта за подобрието на скотовъдството има думата г. Анастасъ Мустаковъ.

А. Мустаковъ: (Отъ трибуната.) Г. г. народни прѣдставители! Приятно ми е, че мога отъ тази трибуна да констатирамъ, че настоящето правителство отдава значение и иска да тури своята творческа дѣятелност не само въ областта на чисто политическитѣ въпроси у насъ, но и въ онази областъ, която интересува най-много нашето земледѣлско население. Значението на внесеня законопроектъ по подобрието на скотовъдството въ нашата страна не е помалко отъ онова на онази, както се нарича, реформа надъ реформитѣ — отъ избирателната реформа. Значението на прѣдложения законопроектъ е важно заради туй, защото засѣга непосредствено икономическитѣ условия, тъй да се каже, на нашия земледѣлецъ, който, както ви е известно, съставлява една грамадна частъ отъ нашия народъ. Бихъ желалъ да се обърнемъ съ сжщото внимание, бихъ желалъ у насъ да сжществува сжщия жаръ, какъвто сжществува по приемането на избирателната реформа; защото, ако ние работимъ въ такова направление — да засилимъ икономически нашия народъ — само по себе си ние създаваме по-благоприятна почва за по-

литическото сжществуване на сжщия народъ. Ако, за голѣмо съжаление, нашитѣ политически борби отъ освободението насамъ сж влизали въ дребнавости и не сж давали значение на онѣзи въпроси, които сж вълнували най-много нашия народъ, онѣзи въпроси, разрѣшението на които е чакало и е желало нашето население, то съ това, не ще съмнѣние, се е давало прѣднина само на въпроси и, ако щете, на закачки и на спѣнки за правилния животъ на нашата страна. Ако отъ самото начало се обърнѣше внимание на повдигането икономическото положение на нашия земледѣлецъ, разбира се, че сега не щѣхме да бждемъ въ туй положение, не щѣхме да констатираме печални факти въ напрѣдка, въ културата на българския земледѣлецъ. Благодарение дребнавоститѣ на политическитѣ борби, създаваха се условия да могатъ да вирѣятъ и съсловия такива, които най-много, по моему убѣждение, способствуваха за тормозенето напрѣдка на страната. Такава е борбата, нека констатирамъ, за голѣмо съжаление, на българския земледѣлски съюзъ, който, вмѣсто да се организираше въ една крупна сила на професионална почва, извѣстни личности можаха съ демагогия да го изтрѣгнатъ изъ това негово намѣрение и да го гласнатъ въ пътя ужъ на политиката, благодарение на което вече 10 или 15 години губи и изтощава своитѣ сили, безъ да принесе какъвто и да било полза. Нека не бжде обидно на българския земледѣлски съюзъ, че азъ отправямъ тѣзи упреци спрѣмо него, заради туй, защото азъ и днесъ мога или вѣрвамъ . . .

Прѣдседателъ: Дръжте се о законопроекта. Оставете земледѣлския съюзъ.

А. Мустаковъ: Тогава, азъ бихъ слѣзналъ отъ трибуната. Така ще си развия мисълта. Направи ми се бѣлѣжка отъ г. прѣдседателя да се държа о законопроекта. Азъ изтъквамъ туй обстоятелство, като важно; азъ считамъ загубени тѣзи 15 години за нашия български земледѣлецъ, заради туй, защото той, както се прояви въ послѣдно врѣме, съ своята настойчивостъ, въ полето на политиката, съ сжщата сила може да се прояви именно въ тази областъ на икономическото развитие, и ако въ това направление се държеше отъ самото начало, азъ вѣрвамъ, че, вмѣсто сега да се прокарватъ такива законоположения за подобрието икономическото положение на българския земледѣлецъ, ние щѣхме да бждемъ свидѣтели вече на самитѣ резултати.

Не можемъ да кажемъ, г. г. народни прѣдставители, че по-рано не сж вземани мѣрки, не сж създавани закони, не сж правени наредби по отношение подобрието на скотовъдството. Това се е правило, но, за голѣмо съжаление, то е оставало безъ всѣкакво внимание, безъ онова желание на болшинствата да подкрѣпятъ онѣзи законоположения, да съдѣйствуватъ да могатъ да се постигнатъ онѣзи резултати, които се желаятъ отъ всички. Закони имаме по подобрието на скотовъдството отъ по-рано два, обаче тѣ не сж били, тъй да се каже, прилагани, още повече, че тѣзи закони сж останали и до днесъ безъ всѣкакви правилници. А извѣстно е, че единъ законъ, ако не се придружава съ правилникъ, само по себе си се разбира, че приложението му е мжчно, а и резултатитѣ му могатъ да бждатъ съвѣтъ други. Вънъ отъ прокаранитѣ закони по подобрието на скотовъдството, имало е редъ други прѣдписания, окръжни, събори, и т. н., които сж работили или които сж изказвали мнѣния въ полза подобрието на скотовъдството, но, за голѣма жалостъ, ние днесъ не можемъ да констатираме такъвъ напрѣдокъ, такъвъ прогресъ въ нашето скотовъдство. Нашето скотовъдство съставлява нераздѣлна частъ отъ общото стопанство на българския земледѣлецъ. Бла-

годарение на добитък, българският земеделецът въ най-опасните минути, въ най-тежките и неплотородни години, спасява своето положение. При липсата на грижа от самата държава, при липсата на всякакви фондове за подпомагане на земеделците въ случай на зли, неурожайни години, българският земеделец си е помагалъ именно съ този добитък, въ каквото положение и да се е намиралъ той. Само въ тежки години българският земеделец е прибегвалъ къмъ продажба на добитъка си, за да може да посрещне най-належащите нужди за живота си и въобще да не остави своето стопанство свършено запустѣло. Че условията въ нашата страна за развитието на скотовъдството сж най-благоприятни, въ това, мисля, никой не се съмнява. Но, за съжаление, грижитъ въ това отношение сж били малки; не сж вземани бързи и радикални мѣрки, за да може да се подобри то, и по този начинъ да се подобри и засили икономически и българският земеделецъ.

Ние, г. г. народни прѣдставители, сме, тъй да се каже, земеделско-скотовъдна страна. Обаче вие всички констатирате, като-че-ли въ резултатитѣ ние не можемъ да кажемъ тази дума. Прѣди всичко, животинските продукти сж въ такава оскъдность и има толкова покачване на цѣнитѣ, щото човѣкъ на моментъ се замислюва и като-че-ли иска да отрече онова, което си е. Така, напр., въ сравнение съ 1904 г., споредъ статистиката отъ 1908 г., цѣнитѣ на говеждото месо сж се покачили съ 46-8%, на кравешкото масло — съ 47-6%, на сиренето — съ 40%, на яйцата съ 39-5% и т. н. Всичко това, г. г. народни прѣдставители, иде да докаже, че у насъ скотовъдството е още примитивно и, може да се каже, никакъвъ успѣхъ и напредъкъ не е показало. Че скотовъдството има голѣмо икономическо значение за нашата страна, показва износътъ, който ние имаме, както на животински произведения и продукти, така и на добитъкъ. При всичко че въ послѣдните години за износа е имало неблагоприятни условия, все-таки ние виждаме, че отъ нашия износъ скотовъдството съставлява едно голѣмо перо. Отъ 1904 до 1908 г. срѣдно годишно сж се изнасяли: говеда 10.600 глави за 955.771 л., биволи 3.214 глави за 272.542 л., коне 4.403 глави за 477.854 л., катѣри 1.510 глави за 163.960 л., магарета 2.603 глави за 91.651 л., овце 398.075 глави за 3.557.708 л., кози 22.365 глави за 209.411 л. и домашни птици за 481.531 л. Значи, срѣдно годишно износътъ на добитъкъ е 6.352.107; а износътъ на животински продукти възлиза на 16.888.071 л. Слѣдователно, износътъ за смѣтка на скотовъдството ежегодно у насъ възлиза на 23.240.178 л. Срѣщу това ние имаме единъ значителенъ вносъ, а именно: сурови говежди кожи за 1.829.309 л., обикновена прана вълна за 638.529 л. и домашни животни, отъ които повечето за разплодъ — 1.137.643 л., или всичко вносъ за смѣтка на скотовъдството 3.605.481 л. При такава едно положение, налага се грижа на правителството да прокара такива законоположения, които не само да прѣдвиждатъ добри наредби за подобрене на скотовъдството, но и настойчиво да изискватъ прилагането на онѣзи мѣрки и даването на срѣдства, които ще могатъ въ едно кжсо врѣме да направятъ реформитѣ и прѣобразованията, които сж желателни отъ всички ни.

Не ще съмняе, че за подобренето на скотовъдството, на първо мѣсто, необходимо е да се подобри конскиятъ добитъкъ; неговото подобрене се диктува отъ неотложните нужди, първо, за снабдяване на армията ни съ коне, и второ, за раздаване на населението — както се прѣдвижда въ законопроекта — разплоденъ добитъкъ въ условна собственостъ. Всичко това, разбира се, ще се постигне чрѣзъ кръстосване, защото у насъ има добитъкъ, който не е до такава степенъ закедавълъ, който не е до такава

степенъ изроденъ, за да не може да произведе онова, което се желае. За прѣпоръчване е кръстосването да става съ расови конски жрѣбци отъ арабска и англо-арабска породи, както и съ арденитѣ и рисацитѣ.

Едриятъ рогатъ добитъкъ, за голѣмо съжаление, е изоставенъ свършено. И за него се изискватъ подобрения въ три направления: първо, създаване на добитъкъ за работа, второ, създаване на добитъкъ за млѣко, и трето, създаване на добитъкъ за месо. На говеждия добитъкъ се е обръщало свършено малко внимание; не е направено поне най-елементарното — да запазимъ онова, което имаме; то можеше много лесно да стане чрѣзъ подборъ. Правени сж нѣкѣди опити чрѣзъ подборъ и тѣ сж давали сѣ добри резултати. За голѣмо съжаление, обаче, не еднакво тази идея е възбуждала всички. Докато се дочакатъ резултатитѣ, всичко е било унищожавано, всичко е било разпрѣсквано безъ всякаква цѣль.

Въ законопроекта изрично е казано, че се опрѣдѣлятъ райони и раси, което е извънредно полезно, защото нашата страна географически е поставена така, че ние не можемъ да кажемъ, какво непрѣмънно една или двѣ раси ще вирѣятъ въ нашата страна. Поради туй географическо положение на нашата страна, добръ е направено, като е казано въ законопроекта, че ще се опрѣдѣлятъ раситѣ, които ще трѣбва да се прокарватъ въ извѣстенъ районъ. Безспорно е, че подобренето на другитѣ раси добитъкъ, както казахъ, ще трѣбва да се върши въ три направления. Освѣтъ подборъ, необходимо е — което е и най-ефикасно — кръстосването. Доколкото ми е извѣстно, у насъ е вече установена породата, на която съ положителностъ можемъ да се спремъ; това е сивата алпийска раса или тъй нареченитѣ монтафони и оберинтали, които притежаватъ всички необходими качества. Вънъ отъ това, туй ще бѣде, тъй да се каже, примирие между нравитѣ на нашия земеделецъ; примирие, собствено, ще се състои въ това, че расата е сива и подхожда извънредно много по косъмъ на нашата. Естествено е, че това отчасти спира, тъй да се каже, рутината на нашия земеделецъ. За сжщата раса — сивата алпийска раса — у насъ има благоприятни условия. По двата склона на Стара-Планина, Срѣдна-Гора и Родопитѣ прѣвъзходно ще могатъ да се правятъ опити съ чистокръвнитѣ добитѣци, и особено ще могатъ да се отглеждатъ крави за млѣко.

По отношение на свинетѣ, г. г. народни прѣдставители — и тѣ сж важни за нашия стопански животъ — останали сме много назадъ отъ другитѣ страни. За голѣмо съжаление, и въ това направление малко сме направили. За тѣхъ е установено напълно кръстосването съ монголската и иоркширската породи. Първата — монголската — е прѣдзначена за свинарство, което се води на пасищни или на свободни начала, и втората — иоркширската раса — е прѣдзначена за свине, които се отглеждатъ въ кочина.

За овцетѣ и козитѣ не може друго да се желае, освѣтъ най-елементарното — засилване на рѣста и на млѣчността, което ще можемъ да постигнемъ пакъ чрѣзъ подборъ, а сжщо и чрѣзъ кръстосване породитѣ рамбуи и каракулъ, а отчасти и съ овцата ларзакъ. Съ тѣхъ сж правени опити, които сж дали добри резултати; слѣдователно, може напълно да се въведатъ у насъ.

Подобренето на домашнитѣ птици е сжщо така единъ важенъ въпросъ. Азъ съмъ повече партизанинъ на онова, което ние имаме. Нашата раса птици е извънредно добра и ще постигнемъ още по-добри резултати, ако и тамъ си послужимъ съ подборната метода. За гжскитѣ могатъ да се прѣдвиждатъ кръстосвания съ тулузки гжски, а за патицитѣ — съ руански и пекински патици. Това за подобренето на птицевъдството.

Всичко това добър; обаче, за да се получат резултатите, необходими са настръчения, и то въ двъ направления: настръчения за повдигане на фуражното производство и настръчение за подобрене на расовия добитък, което много добър е изтъкнато въ законопроекта. Тъзи настръчения сами по себе си изискват средства, и то грамадни, ако се иска да се почувствува от българския земледеец и от българското население онова, което ще се направи. Тукъ, въ законопроекта, тъзи средства са раздѣлени, тъй да се каже, на три. Първо, образуват се общински фондове съ изброени вече приходи, и източници на тъзи приходи; отъ тъзи фондове ще се харчи изключително за подобрене на скотовъдството; второ, предвидат се суми отъ окръжните съвети, както е ставало досега, и трето — отъ държавния бюджетъ.

Г. г. народни представители! Азъ си представлявамъ слѣдующето бѣдаще по отношение на средствата, ако се иска да се приложи така, както трѣбва предлаганиятъ намъ законопроектъ. За да се направи нѣщо чувствително въ областта на скотовъдството, необходимо е годишно да се предвижда минимумъ, първо, за настръчение на фуражното производство — за крѣмни сѣмена — най-малко 200.000 л., и второ, за премии, които трѣбва да се даватъ за засилване на фуражното производство — 50.000 л.; добитъкъ, който трѣбва да се дава въ условна собственост, съгласно предлагания ни законопроектъ, за да не се правятъ експерименти, необходимо е най-малко ежегодно да бѣде: 200 крави, напр., отъ раситѣ, които показяхъ, монтафонска или оберталска, 50 бика отъ сѣщата порода, 100 подобрани мѣстни крави, 10 мѣстни бика и 200 свине монголска или норкширска раса; всичко това вѣзли на стойност отъ 246.000 л. Това само по себе си не е достатъчно; трѣбва да подиримъ и да засилимъ ефективна на конезаводитѣ, които досега са били единствениятъ, тъй да се каже, източникъ за подобрене на скотовъдството. А, г-да, ние имаме единъ нищоженъ ефективъ. Ще се съгласите, че е необходимо да се засили този ефективъ въ тѣзи конезаводи, за да можемъ въ постѣдствие да постигнемъ онова, което се иска отъ законопроекта. Така, напр., ефективътъ на добитѣка въ държавнитѣ конезаводи — ще кажа общо за Кабиюкъ, Плѣвнѣ, Кая-бурунъ, Пловдивъ и Стара-Загора — е: жрѣбци 414, кобили 305, кончета мѣжки отъ една до три години 171, женски 232, магара 49, говежди бици 52, крави 202, телци отъ една до двѣ години мѣжки 205, женски 152, овце 575, кози 61, свине 493 и птици 673. При такъвъ единъ ефективъ, не ще съмнѣние, ние не можемъ да очакваме онѣзи резултати, които трѣбва да очакваме. Значи, трѣбва да се засили ефективътъ на конезаводитѣ, и то най-малко съ 200 мѣстни кобили, 30 кобили ардени, 20 породисти жрѣбци, 150 крави монтафони и обертални, седемъ бикове отъ сѣщата порода, 200 мѣстни крави, 100 свине монголски и норкширски, 500 овце мѣстни, рамбуе и караули и домашни птици — всичко на стойност 395.900 л. По-нататкъ, за да се изпълнятъ наредбитѣ на този законопроектъ, става нужда да се откупятъ малки бичета отъ стопанитѣ, отъ които са произведени, и да се отгледватъ въ държавнитѣ конезаводи до онази възраст, до когато тѣ ще станатъ годни за разплодъ; слѣдователно, и тамъ е необходима една сума най-малко отъ 50.000 л. Ако вземемъ издрѣжката на конезаводитѣ и на складовѣтъ за жрѣбци, тя ще ни струва 1.496.080 л.; за подготвяне на лица, за помощи, премии и пр. ще трѣбватъ 100.000 л.; значи, необходимо е само за скотовъдството единъ ежегоденъ разходъ отъ 2½—3 милиона лева, за да може да се почувствува онази реформа, която ние ще направимъ съ прилагането на този законопроектъ. Инакъ, абсолютно нищо нѣма да направимъ, и нашата дѣятелностъ ще се състои само отъ експерименти и ще се сведе подъ

онзи знаменателъ, подъ който се е свеждала цѣлата ни досегашна дѣятелностъ въ това направление. Тъзи средства са предвидени отъ каждѣ ще постигнатъ. Но, менѣ ми се чини, че държавата, когато вотира бюджета, трѣбва да бѣде по-щедрa въ опредѣляне кредититѣ, защото това подобрене не засѣга отдѣлни личности; то засѣга българския скотовъдецъ, българския земледеецъ, благодарение на което се крѣпи цѣлата ни държавна машина. Ако неговото положение е добро, само по себе си положението на всички ще бѣде добро. Често пѣти търговцитѣ когато нѣматъ причини за незадоволство къмъ българския земледеецъ, повече се грижатъ за послѣдния, отколкото самиятъ той. Напр., при неблагоприятно врѣме винаги търговецътъ казва: „Ей, лошо врѣме, какво ще стане съ сѣнитѣ!“ — въобще има у него една загриженостъ. Отъ това азъ вадя заключение, че добъръ ли е икономически българскиятъ земледеецъ, добри са всички други условия: добъръ е и търговецътъ, добъръ е и чиновникътъ, добъръ е и държавникътъ. Слѣдователно, колкото повече жертви даваме за подобрене на земледѣието и скотовъдството, толкова по-напрѣдъ отиваме и толкова повече засилваме благосъстоянието на страната. (Нѣкои отъ болшинството ржкопнѣскатъ)

Председателъ: Има думата търновскиятъ народенъ представителъ г. д-ръ Константинъ Списаревски.

Д-ръ Н. Списаревски: (Отъ трибуната) Г. г. народни представители! Въпросътъ за скотовъдството въ България е единъ важенъ въпросъ и съставлява нераздѣлна частъ отъ нашата национална икономика, защото въ една земледѣлска страна, каквато е България, слѣдъ земледѣлното непосредствено по значение иде скотовъдството. Ако земледѣлното има такова грамадно значение за насъ, че ние се опираме въ всичкитѣ си, тъй да се каже, разходни пера по бюджета единствено и изключително на него, не по-малко ние ще разчитаме и на скотовъдството като на националенъ поминѣкъ, ако то стои на тази висота, на която стои въ другитѣ държави, ако даже, бихъ казалъ, ние успѣемъ да го поставимъ на висотата, на която то стои въ Сърбия. За съжаление, скотовъдството въ България — това е признато отъ всинца ни — стои на една висота незавидна. Доказателство за това ще намѣрите въ туй, че прѣди освобождението извѣстенъ родъ рогатъ дребенъ и едъръ добитъкъ бѣше въ по-голъмо количество, числеността му бѣше по-голъма, и че слѣдъ освобождението, въ разстояние на 30 години, по едни или други причини, въ подробноститѣ на които не желая да влизамъ, извѣстенъ рогатъ добитъкъ се намали. На първо мѣсто това може да се констатира съ намалението на овцетѣ. Овцетѣ у насъ не са вече въ това количество, въ каквото бѣха прѣди освобождението; значи, пастирството, овцевъдството въ България можа да западне, вмѣсто да се повдигне. Отъ цифритѣ, които г. министърътъ ни дава въ изложението на мотивитѣ къмъ законопроекта, взети отъ статистиката прѣзъ 1905 г. — азъ не зная защо не са взети ония отъ по-послѣдни години — е видно, че въ България прѣзъ тази година, когато е ставало прѣброяването, сме имали говеда — говеда се разбира едъръ рогатъ добитъкъ — 1.695.533, биволи само 467.872. За биволитѣ азъ ще кажа сѣщото, което казахъ и за овцетѣ. Отъ освобождението насамъ сѣщо така се констатира едно систематическо намаление на този рогатъ добитъкъ. Слѣдъ това идатъ овцетѣ и послѣ козитѣ. Овце имаме 8.130.977, а кози — 1.384.116. Най-важниятъ добитъкъ или добитъкътъ, който има първостепенно значение за поминѣка на населението у насъ, както е видно отъ тѣзи цифри, са овцетѣ.

Безспорно е, че слѣдъ овцетѣ би трѣбвало да дойде одриятъ рогатъ добитѣкъ или, както тукъ е именованъ говедата. Обаче какво виждаме? Ако овце имаме 8 милиона, едриятъ рогатъ добитѣкъ, който е прѣдметъ на износъ и на по-голъма консомация, е само 467 хиляди, а козитѣ сж 1 милионъ и 300 хиляди. Вие виждате, че козитѣ, които сж принесли, може да се каже, само пакостъ на нашитѣ гори, които изискватъ, може-би, по-малко и по-слабо отгледване и които не съставляватъ въ нашата търговска статистика такова важно износно перо, каквото могатъ да съставляватъ говедата, едриятъ рогатъ добитѣкъ, сж въ по-голъмо изобилие. Да оставимъ, щото въ една земеделска скотовъдна страна, каквато е България, козитѣ да иматъ това прѣимущество или този голѣмъ дѣлъ въ своето царство, това показва, наистина, че по въпроса за скотовъдството мѣродавнитѣ лица и мѣста не сж правили систематически, бихъ казалъ, малки усилия, за да може да има едно съотношение между числото на домашния рогатъ едъръ и дребенъ добитѣкъ.

Азъ виждамъ друга цифра, която сжщо фрапира. Това е числото, което ни е дадено за свинетѣ. Ако има домашни животни, които да изискватъ по-леко отглеждане — отглеждане, което да е съпроводено съ по-малко разноси — това сж свинетѣ. Не искамъ да кажа, че България е една свинарска страна, каквато е Сърбия, кждѣто свинетѣ съставляватъ едно важно перо въ износната статистика на Кралство Сърбия и кждѣто сърбитѣ въ туй отношение, бихъ казалъ — не собствено за държавата, а за нейното население — сж намѣрили голѣмъ приходъ и сж добили твърдѣ много за своето стопанско засилване, защото сж могли да извоюватъ не само пазарница, но и добро реноме за своето свинско месо и за своитѣ свине. Та, казвамъ, свине — макаръ че тѣ изискватъ малко разноси при отглеждането, а до-ставятъ, безспорно, голѣмъ приходъ на стопанствата, — защото свинското месо никога не се е цѣлило подолу отъ говеждото, нито у насъ, нито когато се изнася, цифрата не надминава 465.333 въ цѣлото царство. Това пъкъ показва, че за това стопанствено перо, за този добитѣкъ или за този поминѣкъ, който е прѣдметъ на много стопанства, особено въ селата — нѣма кѣща въ селата, която да не отглежда свине — сжщо така е нѣмало едно систематическо отглеждане. Отъ цифрата изглежда, че свинетѣ у насъ се отглеждатъ само за собствена консомация, а не като прѣдметъ за търгуване и за стопанисване, не съставляватъ, слѣдователно, една глава отъ стопанствената икономика на населението.

Г. министърътъ идва съ днешния законопроектъ, да ме подкрѣпи напълно въ това, което казахъ досега, а именно да ни каже: вѣрно е, че въ областта на скотовъдството, въ областта на тази стопанствена политика, държавата е проявила съвѣтъ голѣмо незачитане, защото, казва той: (Чете) „Мѣр-китѣ, които е вземала досега държавата за подобрене на скотовъдството, освѣтъ въ законода-телнитѣ положения и административни нареждания, цѣлящи прѣко или косвено подобренieto на доби-тъка въ страната и изпълнението на голѣма частъ отъ които най-вече поради липса на срѣдства“ — а ние виждаме, че срѣдства често пкти се намиратъ за много работи — „е било изоставено, се изразя-ватъ най-ярко въ бюджета на държавата, който ха-рактеризира досегашната ни скотовъдна политика като колѣблива; въ прѣдвиждането на кредититѣ не се забѣлжава последователностъ, срѣдства сж харчени сравнително малко, суми сж прѣвиждани нередовно, неравномерно и непостоянно.“ Г. ми-нистерътъ има една заслуга, че е достатъчно от-кровенъ да признае единъ голѣмъ недѣгъ, едно голѣмо нехайство въ такъвъ единъ важенъ клонъ, какъвто е скотовъдството. Ако е така, ако наистина

въ тази областъ нашето министерство на земедел-ството не си е дало трудъ да се отнесе старателно и бащински къмъ едно важно перо, много естествено е и друго едно признание, което г. министърътъ прави въ своето изложение на мотивитѣ, като казва: (Чете) „Отъ даннитѣ събрани отъ повѣреното ми министерство явствува, обаче, че отъ анкетиранитѣ 1.115 общини въ 338, или 30% отъ тѣхъ не е имало никакъвъ мжжки разплодникъ и че въ всички оста-нали общини е имало 1.192 говежди и 304 биволски бикове, безъ да се знае нѣщо за тѣхната доброка-чественостъ.“ — Бикове е имало, презумцията е, че сж докарани за разплодъ, но за тѣхната доброка-чественостъ г. министърътъ не гарантира. — (Чете) „Ще излѣзъ, че на единъ говежди бикъ се падатъ повече отъ 230 крави, а на единъ биволски бикъ повече отъ 316 биволицы.“ Този бикъ, каквито сили да има, съ какъвто голѣмъ запасъ отъ сили да разполага, нѣма да направи никаква работа. Съгласете се, че единъ бикъ съ 230 крави не може да се разправи. (Смѣхъ)

Искамъ да обърна вниманието ви върху още една страна на въпроса, що се касае до скотовъд-ството у насъ като прѣдметъ на търговия, като прѣдметъ на износъ, а не само като прѣдметъ на вътрѣшна консомация и задоволяване на мѣстни нужди, защото никой нѣма основание да поддържа и настоява, че скотовъдството у насъ ще бѣде само тогава задоволително и добро, когато ние ядемъ ху-баво месо и сме доволни отъ него, не; въ една ско-товъдна страна като нашата, която е въ началото на своето индустриално развитие, която не може да разчита на други ресурси, както частното стопан-ство, така и държавата трѣбва да обърне голѣмо внимание, щото скотовъдството, както и земедел-ството да съставляватъ не само прѣдметъ на мѣстна консомация, но и прѣдметъ на търговия, на експортъ, а въ тази областъ ние не сме направили нищо. Азъ бихъ ви казалъ, че месото, което ние имаме, на-чинътъ по който ние отглеждаме добитѣка и ка-чеството на нашия добитѣкъ сж такива, че не само нѣмаме лице да го изнасяме навънъ, но ние сами не сме доволни. Въ България, скотовъдска страна, ние никога не сме могли да ядемъ месо добръ от-гледано, добръ охранено, което да заслужа мно-гото пари, които даваме на пазара. Отъ нѣколко години насамъ ние ядемъ долнокачествено месо; въ България хубаво месо, добръ охраненъ, добръ отгледанъ добитѣкъ нѣмаме. За доказателство на това ще ви кажа, че когато имахъ случай да отида въ източнитѣ пазари, за да видя какво вършатъ нашитѣ съседни и какво можемъ да вършимъ ние, въ Египетъ, кждѣто имаме единъ удобенъ пазаръ, кждѣто ни се отварятъ голѣми перспективи, за да можемъ да вършимъ търговия, кждѣто Сърбия прави грамаденъ успѣхъ съ износъ на месо, въ Египетъ ни казва: „Вашия добитѣкъ по-хубаво да не ни го носите, защото направихме опити, и ако продѣл-жавате да носите такъвъ добитѣкъ, какъвто носите днесъ, ще го връщаме назадъ. Срамуваме се да за-качимъ вашия добитѣкъ на халитѣ, на пазара; той е мършавъ, неохраненъ и не съдържа най-елемен-тарнитѣ качества на една добра стока. Ние не мо-жемъ да го продаваме. Погледнете какво вършатъ сърбитѣ: тѣ не само ни пращатъ добръ отгледанъ добитѣкъ, но сж измислили всички възможни срѣд-ства да го експортиратъ“. Какво да говоримъ за начина на експортиране добитѣкъ у насъ? Сърбитѣ сж могли да сполучатъ въ това отношение, защото наредиха специална служба съ Турция, да може тѣхниятъ добитѣкъ въ разстояние на 3—4 дена да стигне въ Египетъ, когато за наше голѣмо очудване, българскиятъ добитѣкъ, натоваренъ на парахода въ Варна, стига за двѣ седмици. Безъ това добитѣкътъ

е мършавъ, а когато пжтува двѣ седмици по морс, той пристига въ полусъзнание или мъртавъ.

Г. г. народни прѣдставители! Азъ се повръщамъ къмъ първата си мисль и затова казвамъ: ако наистина скотовѣдството е важенъ отрасль отъ народното стопанство, заслуга ще има този министъръ, който успѣе да направи отъ скотовѣдството не само единъ прѣдметъ на вътрѣшна консомация, но и единъ прѣдметъ на износъ. Обаче, за да се направи това, прѣди всичко, необходимо е да конкурираме или да импонираме въ чуждитъ пазари съ доброкачественостъ на стоката. Изобилие отъ разплодъ може да имаме много добъръ, като прѣдполагамъ, че съ този законопроектъ на г. министъръ Христова ще се постигне тази цѣль, но не е достатъчно само да има разплодъ, а се изисква още и добро отглеждане на добитъка, на каквото българското население въ селата не е навикнало. Нашиятъ селянинъ не знае да държи добитъка си нито въ чистота, нито пъкъ да го пои, храни и въобще отглежда така, както се отглежда рационално добитъкътъ въ другитъ страни. Вие, може-би, сте били случайно въ село и сте видѣли въ какво положение се намиратъ оборитѣ. Вие знаете, че нашиятъ добитъкъ въ жилищно отношение се отглежда много лошо, не се ухранва добръ и, слѣдователно, стопанитѣ не могатъ да получатъ тѣзи резултати и ползи, каквито биха могли да иматъ при други условия. Така щото не е достатъчно само да се взематъ мѣрки за разплодъ, но тази е втората главна мѣрка, която г. министърътъ прѣдвижда въ проекта — да се взематъ мѣрки и за доброто отглеждане на добитъка, т. е. българското селско население да се научи да отглежда добитъка си, защото нѣма да сгрѣша, ако кажа, че то не знае да отглежда добитъка си. Само при такива условия, при добръ отглежданъ и ухраненъ добитъкъ ние ще сполучимъ да имаме това, което досега е сполучила Сърбия. Ние трѣбва да гледаме съ завистливо око, че Сърбия, която е на равна степенъ скотовѣдска страна като насъ, прави отъ скотовѣдството голѣмъ обмѣнъ, извлича голѣма полза, и менъ ми е чудно какъ това не е послужило на насъ за съревнование, та, ако не я надпрѣваримъ, поне да я настигнемъ. Азъ мога, обаче, да поздравя г. министра на земледѣлието, че настоящиятъ законопроектъ, който внимателно съмъ прѣгледалъ, въ сравнение съ всички законопроекти, които сж прѣдставяни по тази материя, издържа напълно критика. Въ него сж прѣвидени, както казахъ, не само начинътъ на разплодяване, но въ него сж създадени всички благоприятни условия, за да може нашиятъ селянинъ, нашиятъ скотовѣдецъ да добие приеми, да отглежда добръ добитъка си. Не казвамъ, че това е послѣдната дума въ областта на тази материя, може-би г. министърътъ слѣдъ 2—3 години, когато приложи законопроекта, ще се убѣди, че има и други нѣкои нужди, и ще вземе мѣрки, но законопроектътъ, както е прѣдставенъ, е изчерпателенъ. Азъ го одобрявамъ, сърадвамъ г. министра и ще гласувамъ за него. (Нѣкои отъ болшинството ржкоплѣскавъ)

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателътъ г. А. Буровъ)

Прѣседателствуващъ А. Буровъ: Има думата г. Александъръ Кипровъ.

А. Кипровъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! При прочитане на тронното слово най-много обръщаха внимание ония законопроекти отъ чисто икономически характеръ, които започнаха да се внасятъ едвамъ сега, когато оставатъ 15—20 дена до закриване на сесията. Ние имаме вече на рѣка два законопроекта: за подобрене на скотовѣдството и за земледѣлскитѣ камари. И азъ ще обърна вни-

манието на г. министра на земледѣлието, когато вземе послѣденъ думата, да ни каже какво става съ останалитѣ законопроекти и да-ли ще могатъ да минатъ до края на тази сесия. Увѣрявамъ ви, г. г. народни прѣдставители, че отъ цѣлата наша дѣятелность, която ще развиемъ въ камарата, най-важни сж законопроектитѣ, които днесъ за пръвъ пътъ се подлагатъ на разглеждане. Законопроектътъ за подобрене на скотовѣдството интересува нашето население, законопроектътъ за земледѣлскитѣ камари сжщо интересува болшинството отъ нашето население, законопроектътъ за горитѣ тѣй сжщо интересува грамадното болшинство отъ нашето население. Ние, които се движимъ постоянно въ срѣдата на българския народъ, на българскитѣ селяни, знаемъ съ каква жадность тѣ слушатъ, когато имъ обѣщаваме и даваме да разбератъ, че пръвъ този народнопрѣдставителски мандатъ ние ще прокараме законопроекти отъ такава грамадна важность за тѣхъ.

По принципъ азъ одобрявамъ законопроекта за скотовѣдството; но ще влѣза въ нѣкои детайли, ще искамъ върху нѣкои точки да обърна вниманието на комисията по Министерството на земледѣлието и на г. министра на земледѣлието и на държавнитѣ имоти.

Най-напрѣдъ искамъ да коригирамъ моя прѣдговорившъ другаръ г. Константинъ Списаревски. Нашето население отлично знае да отглежда своя добитъкъ и полага всички грижи за това. Вие знаете, че селянинътъ колкото и да не се грижи за своята къща да бѣде чиста, на всѣки случай той се грижи повече за чистотата на своя оборъ, доколкото, разбира се, силитѣ му стигатъ. Естествено, ние не можемъ да имаме добръ уредени обори, добръ уредени отгледни мѣста за добитъка, каквито има въ странство. Азъ ще ви кажа, г. г. народни прѣдставители, че като бѣхъ въ Швейцария прѣди нѣколко години, като дръпнахъ случайно цигулката, хавайката разтреперена дойде да ме моли да не свира поне за нѣколко минути. Питамъ: „Защо?“ — „Защото кравата яде въ туй врѣме“, та да не ѝ се отвлѣча вниманието, а като се нахрани, тогава да продължа своето удоволствие. (Общъ смѣхъ) И дѣйствително, кравата се хранѣше въ него моментъ. Е добръ, нашето селско население не обръща внимание на това, че когато се храни кравата да има гайди и тѣпани да ѝ отвлѣчатъ вниманието. Нашиятъ добитъкъ се намира почти въ полудиво състояние. Както нашиятъ селянинъ отхранва добитъка си, дори ако вземемъ по-облагородени раси, ще имаме пакъ сжщитѣ резултати. Да-ли съ този законъ за подобрене на скотовѣдството ще можемъ да прѣвъзпитае нашия селянинъ, да-ли съ конкурситѣ, които ще устройваме, ще можемъ да го накараме да гледа добитъка си на по-модерни начала, азъ мога да се съмнѣвамъ. Нашиятъ добитъкъ ще бѣде редъ години въ сжщото положение и мога да кажа още отсега, че много срѣдства трѣбва да се прѣснатъ, докато възпитае нашиятъ скотовѣдецъ да гледатъ своя добитъкъ тѣй, както го гледатъ на много мѣста въ скотовѣдскитѣ страни.

Искамъ да обърна вниманието на г. министра на земледѣлието и на васъ, г. г. народни прѣдставители, върху чл. 4 отъ настоящия законопроектъ, относително образуването на фондове за подобрене на скотовѣдството. Въ чл. 4 буква б се прѣдвижда, че отъ 25—30% отъ евентуалнитѣ приходи, получени отъ даденитѣ подъ наемъ части отъ меритѣ, съгласно чл. чл. 17, 19, 20 и 22 отъ закона за запазване, измѣрване и използване на селскитѣ и градскитѣ мери, ще вземемъ за фонда за подобрене на скотовѣдството; по-нататъкъ въ буква в: отъ 15—50% отъ получения наемъ за общински пасища; по-нататъкъ въ буква ж: отъ 10% отъ беглика; въ буква з:

30% отъ прихода интизапъ и т. н. Ако ние вземемъ всички тѣзи приходи, които сж изброени въ 7—8 точки на члена, азъ ще ви кажа, че нашитѣ общини ще останатъ съвсѣмъ безъ срѣдства. Обърнете сериозно внимание на това, нека и г. министърътъ да обърне внимание, защото на много мѣста, най-вече въ Къзълагашката околия, общинитѣ сж обложени съ 15% общински налогъ върху държавния данѣкъ; има общини, които не могатъ да издържатъ това положение. Ние, по силата на тоя законъ, като имъ отнемемъ тази грамадна частъ отъ общински приходи за подобрене на скотовѣдството, какво ще остане за издръжка на общинитѣ? Нищо друго, освѣнъ пакъ да се трупатъ селянитѣ съ нови даждия и, слѣдователно, да се увеличатъ данѣжитѣ. Бихъ прѣпоръчалъ на комисията, на почитаемото народно прѣдставителство и на г. министра да си послужатъ за доставянето на срѣдства тѣй, както сж си послужили за доставяне на срѣдства земеделскитѣ камари. Ако всѣка община наложи по една стотинка на декаръ, това ще бѣде по-лекъ данѣкъ, отколкото да ѝ отнемемъ тѣзи приходи, които се прѣдвиждатъ въ законопроекта за подобрене на скотовѣдството.

Отъ друга страна, г. министре, не знамъ да-ли сте имали въ съображение, че интизапътъ, който дава най-големия приходъ и отъ който искате да вземате 30%, на много мѣста е заложенъ за заеми и почти не съществува като приходъ на общинитѣ. Плюсъ при това има общини, които не сж скотовѣдни. Напр., на Софийската община, която дава близо 400.000 л. интизапъ, ще ѝ вземемъ 120.000 л.; за какво ще служатъ тѣзи пари на Софийската община, която не е скотовѣдна? А ние имаме и други градски общини, като Русенската, Варненската, които сжщо така не сж скотовѣдни. Тѣзи фондове ще останатъ мъртви, защото въ законопроекта никъдъ не е прѣвидено държавата да упражнява нѣкакъвъ общъ контролъ, та да можемъ по такъвъ начинъ да насърчимъ скотовѣдството не само въ извѣстни общини, но и въ онѣзи, където то не съществува, но може да вирѣе.

Г. г. народни прѣдставители! Ако ние оставимъ чл. 4 тѣй — да си служимъ съ тѣзи приходи за подобрене на скотовѣдството — вие ще бѣдете свидѣтели, какъ той ще повдигне цѣлъ бунтъ въ населението, и намѣсто да принесемъ полза съ този законопроектъ, ние ще нанесемъ една грамадна вреда на себе си, които ще го прокараме.

Прѣди всичко, вие знаете, че нашиятъ селянинъ иска да бѣде облагодѣтелствуванъ отъ държавата, но да дава не иска. Ако ние по такъвъ единъ демонстративенъ начинъ му вземемъ 40—50% — най-малко 30% — отъ общинскитѣ приходи, и общинитѣ бѣдатъ принудени да го натоваратъ съ нови даждия, можете да си прѣдставите вие, които живѣте въ селата, и които сте имали работа съ нашитѣ земеделци и селяни, каква буря биха могли да вдигнатъ. Може-би ще ми кажете, че ако вземемъ отъ селянитѣ, пакъ за тѣхъ ще бѣде; но това ще бѣде само една хубава приказка, а въ сжщностъ нѣма да има абсолютно никакви резултати.

По принципъ, както казахъ отъ самото начало, азъ одобрявамъ законопроекта и ще гласувамъ за него, но би било желателно да станатъ въ него нѣкои корекции.

Ще обърна вниманието на комисията по Министерството на земледѣлието още върху това, че когато ни прѣдстави този законопроектъ на второ четене, би било желателно да ни го прѣдстави по-обширенъ, защото, както се казва най-накрая на законопроекта, ще бѣде изработенъ единъ правилникъ, по който ще се прилага настоящиятъ законъ; желателно би било да не се управляваме съ пра-

вилници, а законитѣ у насъ да бѣдатъ по-пълни и по-ясни.

Отъ друга страна, добръ би било за въ бѣдѣже такива важни законопроекти, като този, да бѣдатъ внасяни отъ почитаемитѣ министри въ Народното събрание по-рано. Азъ, напр., получихъ законопроекта тази заранъ и едва сполучихъ да го прочета. Недостатъчно е, г. г. народни прѣдставители, да каже човѣкъ импровизирано само нѣколко думи върху него. Нека такива законопроекти, които сж отъ такава грамадна икономическа важностъ за нашето население, да се внасятъ въ камарата по съ врѣме, за да иматъ възможностъ народнитѣ прѣдставители да се занимаятъ съ тѣхъ и да ги обсъдятъ по-здраво. Въ други страни изучаватъ извѣстни положения редъ години, и тогава внасятъ въ камарата законопроектъ, а не както у насъ, на бърза рѣка.

Н. Давидовъ: Законопроектътъ бѣше изпратенъ още прѣди коледа почти на всички народни прѣдставители.

А. Кипровъ: Добръ, но азъ не съмъ го получилъ; получихъ го прѣди малко. Повтарямъ, желателно би било законопроекти отъ такава грамадна важностъ да се внасятъ въ камарата по съ врѣме, за да можемъ да ги проучваме по-добрь. (Нѣкои отъ болшинството ржкоплѣскатъ)

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Тѣй като нѣма записани други оратори, ще пристѣпимъ къмъ гласуване. Ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ на първо четене законопроекта за подобрене на скотовѣдството, . . .

С. Дрънковъ: Искамъ думата.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Има думата г. Стефанъ Дрънковъ.

С. Дрънковъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Първото нѣщо, което азъ мога да кажа по този законопроектъ, то е да изкажа моята благодарностъ къмъ г. министра на земледѣлието. По всичко се вижда, че г. министърътъ е схваналъ болкитѣ на страната, схваналъ е слабитѣ страни, проучилъ е причинитѣ за тѣй лошото скотовѣдство у насъ, както той се изразява въ изложението на мотивитѣ къмъ законопроекта. Азъ ще направя само нѣкои бѣлѣжници къмъ това, като ще моля, както г. министра, тѣй и членоветѣ на комисията, да ги иматъ прѣдъ видъ при прѣработване на този законопроектъ.

Г. министърътъ казва въ мотивитѣ: (Чете) „Природнитѣ условия на нашата страна благоприятствуватъ за успѣшното развитие на домашнитѣ животни“ — и ни дава една статистика, за да се види, че това дѣйствително е така. Г. г. народни прѣдставители! Рускиятъ ученъ Менделѣевъ, като говори за икономическитѣ въпроси, казва слѣдната фраза: „Като теглимъ една линия отъ Парижъ прѣзъ Виена и Москва, на сѣверъ отъ тази линия Европа трѣбва да стане краварница, а на югъ — житарница“. Това сж условията на Европа. Обаче наедно не може да се каже такава нѣщо за България, че тя, като попада на югъ отъ тая линия, трѣбва да се обърне на житарница. България е планинска страна и има условия, както за скотовѣдството, тѣй и за земледѣлието. Разбира се, че по-големата частъ е годна за земледѣлие, отколкото за скотовѣдство. За нашето скотовѣдство има лоши мѣстни, климатически условия. Ние сме на югъ и когато има безснѣжна зима, когато има малко сухо лѣто, всичко у насъ е изгорѣло и обърнато на пепелище. Тогава ние нѣмаме пасбища, освѣнъ по планинскитѣ, по високитѣ мѣста — въ полетата всичко е изгорѣло, ако щете, още

прѣз мѣсецъ май. У насъ оросяването на пасбищата, оросяването въобще на страната не е уредено и ние периодически сме изложени на суша, на безпашие. Значи, уреждането въпроса за фуража трѣбва да прѣдшествува уреждането на въпроса за подобрене на добитѣка.

По-нататѣкъ г. министърътъ казва, че, въпрѣки тѣзи природни условия, „трѣбва да се констатира, че съвсѣмъ малко е направено въ туй отношение въ нашата страна“. Той самъ споменава, че и фуражното производство не стои добръ. По-насетнѣ той говори, че, освѣнъ „овцетѣ, работния добитѣкъ и, въ рѣдки случаи, ѣздовитѣ коне, които се отглеждатъ по-годи задоволително, разплодния добитѣкъ се храни извънредно лошо“, и въобще твърди малко е направено за него. Азъ ще кажа, че и за овцевѣдството почти нищо не е направено, както и за рогатия добитѣкъ. Право е, че се подобри малко отглеждането му, но, въобще, всичко се лошо отглежда. У насъ, въ България, като натиратъ сутринъ овцетѣ на поляната, 5—8 пкти отиватъ отъ единия край на мерата на другия, значи, 5—8 пкти си застъпватъ стѣпките и се мъчатъ да отскубнатъ нѣщо. Съ такава паша едвамъ се поддържатъ, за да дочакватъ жетва и слѣдъ като се позволи пасенето въ стѣрищата, натирватъ ги тамъ да пасатъ бурени и трѣва, „да направятъ малко гърбъ“, както се изразяватъ българитѣ, за да прѣживѣятъ зимата, дѣ съ малко плѣва, дѣ съ малко шума.

По-надолу г. министърътъ се спира на мѣрките, които досега сѣ били взети за подобрене на скотовѣдството, и много вѣрно е налучкалъ — по-вѣрно отъ това не може да бѣде — защо досега не е се постигнало нищо. Той казва: (Чете) „Мѣрките, които е взимала досега държавата за подобрене на скотовѣдството, освѣнъ въ законодателнитѣ положения и административни нареждания, цѣлещи прѣко или косвено подобренето на добитѣка въ страната и изпълнението на голѣма частъ отъ които най-вече поради липса на срѣдства“ — това е най-важното — „е било изоставено, се изразяватъ най-ярко въ бюджета на държавата...“ Дѣйствително, това е най-важната причина за ненаправяването нищо досега за подобрене на скотовѣдството у насъ. Туй сѣ главниятъ козъ, г-да. Онова, което е прѣвидено въ бюджета, ще е мѣрката за това, което можемъ да върваме, че ще стане и ще се направи.

Толкова по мотивитѣ на г. министра. Азъ му изказвамъ втори пѣтъ моята благодарностъ, че тѣй вѣрно е схваналъ и изложилъ прѣдъ народното прѣдставителство причинитѣ, по които досега нашето скотовѣдство не е вирѣло.

Азъ ще се спра мѣнникъ и на самия законопроектъ.

Въ чл. 1 е казано, че царството се раздѣля на райони. Ние имаме всевъзможни райони въ царството и азъ бихъ молилъ, когато ще се опрѣдѣлятъ тѣзи райони, да не се държимъ о това, че имаме нѣкъдѣ депо или извѣстенъ способенъ агрономъ, и споредъ това да правимъ районитѣ, ами постепенно да се мѣчимъ да направимъ, щото по всички отрасли на държавното управление районитѣ да се сливатъ, да се покриватъ единъ другъ. Това, разбира се, не е материя за този законопроектъ, но бихъ желалъ да се обърне малко внимание и на тази работа.

Въ чл. 2, като се говори, какъвъ добитѣкъ за разплодъ трѣбва да се употребява, въ алинея четвърта се казва: (Чете) „Разносикитѣ за прѣгледа и скопяването, както и обезщетението на умрѣлиятъ при скопяването животни, сѣ за смѣтка на заинтересованитѣ общини и окръжни съвѣти“. Азъ бихъ казалъ прѣгледътъ или ветеринарната помощ за добитѣка да бѣде такава-же, както медицинската помощ за самото население — по възможностъ, да бѣде безплатна, да бѣде държавна.

Министъръ Д. Христовъ: Прѣгледътъ се касае само за комисията, а не и за ветеринарна помощъ; тя е безплатна.

С. Дрѣнковъ: На всѣки случай, умрѣлиятъ добитѣкъ при скопяването да е за смѣтка на държавата; мотивитѣ ми за това сѣ, че този, който плаща, ще си отваря очитѣ да гледа на кого ще плаща. Когато държавата назначава ветеринаритѣ, понеже такива не назначава общината, тя ще плаща и на онзи непрактикъ, който ще отиде да се учи, както казватъ, „да брѣсне на чужда глава“ — да се учи да скопява. Менѣ ми се чини, че е по-добръ да се махне това „за смѣтка на общинитѣ“, и да стане „за смѣтка на окръга“, който може да назначава ветеринаритѣ, или „за смѣтка на държавата“, когато държавни ветеринари ще скопяватъ добитѣка.

Въ чл. 3 бихъ желалъ да се каже, че набавянето на недостига отъ разплоденъ добитѣкъ да става отъ общинитѣ, обаче посредствомъ държавата. Да не се оставя на частната инициатива да снабдява нашитѣ общини съ разплоденъ добитѣкъ; да се каже, че набавянето на недостига отъ такива става за смѣтка на общинския фондъ за подобрене на скотовѣдството чрезъ държавата, т. е. че Министерството на земледѣлието събира свѣдѣния за нуждитѣ на общинитѣ и държавата купува извѣстно число добитѣкъ — нужнитѣ разплодници и ги дава на общинитѣ.

За образуването на фондъ при всѣка община нищо не мога да кажа, освѣнъ че е добро, съ изключение на слѣднитѣ пунктове. Въ пунктъ 4 се казва: (Чете) „Отъ такситѣ, получавани при пушането отъ рѣка на общинскитѣ мѣжки разплодници, въ ония общини, въ които сѣ прѣвидени такива“. Тѣзи такси трѣбва да се опрѣдѣлятъ въ закона. Послѣ, пунктъ 4 казва: (Чете) „Отъ приходитѣ, получени за право на паша отъ селския добитѣкъ по 1 л. на глава едѣръ добитѣкъ (коне и говеда) и по 50 ст. на свиня“. Г-да! Ако съ такива приходи вие искате да правите подобрене на скотовѣдството, по-добръ е да се откажемъ да мислимъ, че ще подобримъ това скотовѣдство. Ако вие речете сега да разхвърлите на земледѣлското население у насъ така по 1 л. на конъ или на едѣръ рогатъ добитѣкъ, вие ще прѣдизвикате едно голѣмо недоволство въ страната и никой нѣма да ви каже: „хвала и благодаримъ, че сте се погрижили за подобрене на скотовѣдството на страната“. Азъ бихъ желалъ този данѣкъ да се махне. Доходитѣ, които се прѣдвиждатъ въ чл. 4, ще сѣ достатъчни, като се изхвърли буква и и буква ж да стане буква и: (Чете) „Отъ приходитѣ на отдѣленитѣ за тоя фондъ части отъ меритѣ. Отдѣлянето на тѣзи части отъ меритѣ въ общинскитѣ съвѣти и т. н.“ И по-сетнѣ, да се прѣвидятъ суми въ чл. 13, където се говори: (Чете) „Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти прѣдвижда ежегодно въ бюджета си суми за слѣднитѣ цѣли“. Азъ бихъ се спрѣлъ веднага отъ чл. 4 на чл. 13 и да кажа, че тоя членъ би трѣбвало да гласи тѣй: „Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти прѣдвижда ежегодно въ бюджета си по три милиона лева“. Г. министре! Азъ бихъ молилъ вие да станете и да кажете, че трѣбва нѣщо повече да се прѣдвижда, защото ако само хвърляме погледи къмъ финансовия министъръ и казваме: „че отдѣмъ ще се взематъ тия три милиона лева, ние ще седимъ вѣчно въ тази яма, въ която сме седѣли досега, съ въпроса за подобренето на скотовѣдството; и главната причина, за да не направимъ нищо, ще си остане тази, че нищо не е прѣдвидяно въ бюджета. Три милиона лева сѣ нищо за подобрене на скотовѣдството и за повдигане фуражнитѣ условия у насъ. Тукъ сѣ изложени подъ редъ пунктветѣ, за какво ще се изразходватъ прѣвиденитѣ суми: първо, „за засилване на фуражното производство въ стра-

ната“. Ние имаме 640.000 селски стопанства; за всѣко едно да се прѣдвиджатъ по 50 ст., за да може да се набавятъ по-доброкачествени сѣмена — не да имъ се дадатъ даромъ, а да си ги купятъ. За да се отпуснатъ, казвамъ, по 50 ст. на селско стопанство, искатъ се 320.000 л. само за фуражъ. Пъкъ азъ ви казвамъ, че нашата страна — колкото и да си мислимъ, че сме въ умѣрения поясъ — е изложена на суша и понѣкога даже нѣма сламка за добитѣка. Вие можете да купите каквито щете раси — швейцарски крави, шарени бикове и пр. — слѣдъ 10 години ще останатъ, може-би, пакъ петна по тѣхъ, но тѣ ще се изродятъ и пакъ смъртници ще ги гледате.

Азъ нѣма да чета по редъ всичкитѣ точки, защото мисля, че като се вземе подъ внимание, че два и половина или три милиона лева не е голѣма сума за подобрене скотовѣдството, па и самъ г. министърътъ ще си направи смѣтката да види, че това е твърдѣ недостатъчно, за да се направи нѣщо сериозно. Но, докато алашихе нашиятъ министъръ на финанситѣ да стѣга държавната кесия отъ друга страна, а да я разпуца отъ тая страна — ние да почнемъ отъ три милиона лева, азъ бихъ казалъ отъ два милиона за тази година, а за по-нататѣтъ да се отпусчатъ толкова, колкото е потребно. Азъ бихъ желалъ да се обърне внимание въ комисията, щото размѣритѣ на разнитѣ субсидии и пр. да бѣдатъ опрѣдѣлени въ закона; да не се оставя тѣ да се уреждатъ съ правилникъ или въ окръжитѣ и въ земледѣлскитѣ камари различно.

Друго едно нѣщо, което азъ намирамъ за непълнота на законопроекта, то е относително прилагането на тия мѣрки за подобрене на скотовѣдството. Не е нужно само да се даде разплодъ на населението, ами е нужно да му се каже по-рано, какъ да отгледа добитѣка — трѣбва да се дадатъ знания на това население. Азъ ще ви приведа слѣдния примѣръ, г. г. народни прѣдставители, за у насъ. Той не е единъ, тѣ сж нѣколко, които азъ имамъ въ живота си. Но единъ, казвамъ, ще ви приведа. Единъ селянинъ скотовѣдецъ ми пише: „Прѣпоръчайте ми нѣкое ржководство по овцевѣдството, защото искамъ специално съ този отраслъ да се занимавамъ и да зарѣжа другитѣ отрасли на селското стопанство. Не зная какъ да чета, какво да правя, за да направя овцетѣ си по-доходни и по добри“. Азъ самъ като не зная, обърнахъ се да попитамъ по-знающитѣ, обаче не намѣрихъ такива. Обърнахъ се къмъ Министерството на земледѣлието и началникътъ на скотовѣдното отдѣление ми каза, че такива ржководства нѣма. Но, каза ми: „Ей сега ще направя справка“. Направи справка и ми отговори слѣдъ нѣколко минути, че нѣкой чиновникъ знае, че въ сп. „Орало“ — не помня коя година — имало около половинъ страничка по овцевѣдството, писано отъ не зная кой си агрономъ. Това сж знанията, г-да, които можемъ да прѣдоставимъ на нашето население за подобрене на овцевѣдството. Такива сж сжщо знанията, които можемъ да прѣдоставимъ на населението въобще за подобрене на нашето скотовѣдство. И азъ бихъ помолилъ г. министра да обърне мѣнникъ внимание на тия мои думи и да прѣдвиди една субсидия, ако щете, за тази цѣль въ бюджета на министерството, но тази сума да бѣде достатъчна, . . .

Министъръ Д. Христовъ: Сега имаме такава сума.

С. Дрѣнковъ: . . . за да може да се създаде една библиотека, да се издаде по едно ржководство за слѣднитѣ отрасли: за овцевѣдство, за коневѣдство, за рогатъ добитѣкъ, за свиневѣдство, за птицевѣдство, за трѣвосѣяне, за овощарство, за лозарство, бубарство, лѣсовѣдство и ако щете за употрѣбяването на изкуствени торове — една такава библиотечка, която да се напечата въ нѣколко

десетки хиляди екземпляра и да е достѣпна за всѣкого. Защото по частна инициатива въ това отношение у насъ на литературното поле нищо не може да се направи. Който има двѣ пари и ги даде да напечата нѣкоя книжка, той остава безъ тѣзи двѣ пари. Може да има работници, но нѣма срѣдства, нѣма кой да харизва — а това трѣбва да се хариже — и по-неже никой не харизва по частна инициатива, държавата трѣбва да отпусне една обща сума, за да се дадатъ упѣтвания на населението да се научи какъ да изкара повече, за да има откъдъ да взема подирѣ и държавата. Всѣка пара, която ще се даде отъ държавата за подобрене на скотовѣдството и за подобрене на фуражното производство у насъ, ще донесе грошъ въ хазната. Значи, трѣбва да бѣдемъ толкова мѣдри, за да не се скѣпимъ да отпуснемъ въ това направление суми. За съжаление, у насъ твърдѣ малко се е направило въ това отношение. Защо? Защото е вѣрна пословицата, че „додѣто не заплаче дѣтето, майката не му дава да сучи“. Правени сж извѣстни подобрения, но за други отрасли — за ония, които сж могли да бѣдатъ повече прѣдставени тукъ, и които сж могли повече да искатъ. Само селското население е било най-малко прѣдставено и най-малко е имало възможность да иска. Това е истината. Нѣдѣйте мисли, че това е демагогия, приказка; азъ говоря нанстина, като българинъ, който милѣе за тази страна, и ми се чини, че така би трѣбвало да мисли всѣки отъ насъ.

Още една мѣничка бѣлѣжка по законопроекта и завършвамъ. Въ чл. 14 г. министърътъ прѣдвижда слѣдующето: (Чете) „За нуждитѣ на конския ефективъ при заводитѣ, дената и съвокупителнитѣ станции, Военното министерство туря на разположение на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти специални военни команди, взети отъ дѣйствиущитѣ части на войската въ размѣръ по единъ войникъ на три жрѣбена, петъ кобили и шестъ кончета и нужното число ковачи, дърводѣлци и фелдшери“. Г-да! Когато мжжътъ не даде на жената десетъ пари, за да си купи червило, когато не ѝ даде яйце, тя откардва кокошката и я продава, за да си купи червило. Сѣщата работа е и съ този членъ. По-неже г. министърътъ на земледѣлието го е страхъ да поиска пари за персоналъ отъ министра на финанситѣ, защото послѣдниятъ ще каже, че нѣма, гледа по другъ начинъ да намѣри нужното число хора. И отъдѣ ги намира? Намира ги отъ войската. Ами, г. министре, има ли по-скѣпъ работникъ отъ войника? Той е най-скѣпиятъ работникъ за държавата; казармата е най-скѣпата школа, ако щете, за държавата. Едно врѣме се създадохъ инструкции и положения у насъ, че българинътъ трѣбва да се учи на земледѣлие въ войската — намѣсто да го пратятъ въ земледѣлско училище, пращатъ го въ казармата да го учатъ на земледѣлие. Дѣйствително, тамъ е най-лесно: хазъръ си го събралъ да го учишъ за войникъ, и на скотовѣдство можешъ да го учишъ.

Д. Ганчевъ: Учатъ ги. Напр., въ Шуменъ има една свинарница.

С. Дрѣнковъ: Това е най-скѣпото нѣщо. Ако има артѣкъ врѣме въ казармата, дайте да съкратимъ срока на военната служба и вие ще намалите военния бюджетъ съ $\frac{1}{4}$, и ще получите толкова милиона, че ще покриете изъ единъ пътъ много по-голѣми разходи, отколкото тия за подобрене на земледѣлието въ нашата страна. Азъ бихъ молилъ г. министра да се откаже отъ тази мѣрка по принципъ, защото лошо е да вземаме войника за работникъ — той е скѣпъ работникъ — а да се прѣдвиди персоналъ, комуто да се плаща отъ бюджета, защото инакъ ще излѣзе, че това е икономия, но много криворазбрана икономия.

Министър Д. Христов: То е направено не от съображение на икономия, а на дисциплина и целесъобразност.

С. Дрънковъ: Добър платеният работник ще бъде и по-добър дисциплиниранъ.

Съ тази бълбъжчица азъ завършвамъ, като се надявамъ, че щомъ се е направило крачка напредъ къмъ доброто, то ще се увѣщае съ успѣхъ, и, както казахъ, надѣя се, че ще бъде чутъ, и главно, че сумата отъ два милиона лева ще бъде вписана въ бюджета.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата софийския народенъ прѣдставителъ г. Михайлъ Георгиевъ.

М. Георгиевъ: Г. г. народни прѣдставители! Едва слѣдъ 30 години свободенъ политически животъ, българската държава, въ лицето на своитѣ министри, се сѣти най-послѣ да се замисли по-сериозно за селското стопанство. Ето защо, както този законопроектъ, тъй и всички други, които г. министърътъ обѣщава да внесе за наше тукъ внимание, не може да не ме радва. Защото въ продължение на 30 години ние правѣхме всевъзможни закони, но закони, които засѣгатъ направо селското стопанство — подобрене на земледѣлското производство — такива сж бивали рѣдкостъ. Законопроектътъ, каквито недостатъци и да има, самиятъ фактъ, че той се внася въ камарата и ще се, вървамъ това, приеме, ни дава надеждата да върваме, че бъдещето на земледѣлието ще бъде осигурено и резултатитъ ще бъдатъ много по-добри, отколкото сега.

Специално по законопроекта за подобрене на скотовѣдството има да кажа слѣдующето: двѣ сж важнитѣ условия, за да може нашето скотовѣдство да напредва и прѣди всичко, на тѣхъ трѣбва да се обърне внимание. Първото условие е фуражътъ на добитъка, а второто — помѣщенията, където ще се отглеждатъ този добитъкъ. Тия нѣща, прѣдимно, трѣбва да се взематъ подъ внимание. Разплодници, било мъжки, било женски и т. н., нека всичко това оставимъ на втори планъ, защото докато нѣма храна, помѣщения и просвѣтенъ стопанинъ, който да знае да отглежда този добитъкъ, цѣнни резултати ние нѣма да постигнемъ.

Отъ друга страна азъ бихъ обърналъ внимание и върху това, че законопроектътъ не би трѣбвало да е общъ за цѣлата страна, защото условията не сж еднакви навсякъдъ и тѣ още не сж добъръ проучени. Ние имаме и полски и балкански мѣста; имаме мѣста, дѣто фуражното производство, било отъ изобилие на паша, било отъ мери е по-добро; но има и такива, на които липсватъ тѣзи добри условия. Въ такива мѣста какъ ще подобряваме скотовѣдството? По никой другъ начинъ, освѣнъ да засилимъ фуражното производство чрезъ изкуствено трѣвояние. Та би трѣбвало този законопроектъ да разграничи тази материя и да се създадатъ въ закона специални положения за различнитѣ части отъ нашето отечество. Да вземемъ, напр., Софийско. Въ Софийско има села, които нѣматъ нито единъ квадратенъ метъръ мера, а пъкъ тукъ, въ законопроекта, се прѣдвижда, че именно отъ тамъ се взематъ доходитъ, нужни за посрѣщане на разходите. Тия села, като нѣматъ мера, не само че нѣма да дадатъ нищо за общинския фондъ за подобрене на скотовѣдството, а нѣматъ какъ да изкаратъ добитъка си да пасе. Добитъкътъ отива да пасе въ ливадитъ — тамъ е позволено да се пасе до м. мартъ — а отъ мартъ нататкъ добитъкътъ отива да пасе зеленитѣ посѣви: жита, овесъ, докато се окосятъ ливадитъ. Такива особени условия сжествуватъ на много

мѣстности въ България и би трѣбвало да се внесатъ известни подобрения въ това отношение.

Прави сжщо така впечатлѣние и това, за което спомена г. Дрънковъ, а именно, че натоварваме общинитѣ съ много разходи и всичко би се отразило много чувствително върху приходитъ на селскитѣ общини. Напр., законопроектътъ прѣдвижда по 1 л. на едъръ добитъкъ и 50 ст. на свиня. Знаете ли какъвъ е този данъкъ? Всеко село ще трѣбва да плати по 500—600, даже 1.000 л., особено ако не се добъръ разграничи възрастта на едрия добитъкъ и свинетъ. Вие създавате единъ доходъ чрезъ специаленъ данъкъ отъ 1.000 и повече лева, които трѣбва да се даде на този фондъ. Такава една практика не е добра. Ще бъде много справедливо да се иска отъ г. министра на финанситѣ — особено сега, когато има специално Министерство на земледѣлието и трѣбва да се обърща на него много сериозно внимание — той именно да даде тия голѣми, грамадни суми за подобрене на скотовѣдството и азъ вървамъ, че както тази камара, така и онази, която ще дойде на наше мѣсто, изобщо никой българска камара, нѣма да се скъпи да даде потребното за повдигане на земледѣлието въ България. Но съ такива посторонни данѣци, които се налагатъ на населението съ такива специални закони, мисля, че грѣшимъ и гонимата цѣль не се постига. Ако ние натоваримъ, напр., нѣкое село съ единъ данъкъ отъ 500—600 л., а въ замѣна на това му даваме нѣколко мъжки и женски разплодници, раздадени на единъ или нѣколко души въ селото, що почне съ това да се експлоатира и ще се появятъ голѣми незадоволства отъ тоя иначе добъръ и отъ голѣмо значение законъ. Едни въ селото ще кажатъ: затова ли даваме пари, за да се дадатъ разплодници на Ивана и Драгана да се ползватъ! Ако нѣмаше такъвъ единъ данъкъ, селянитѣ ще си кажатъ: най-послѣ, държавата прибира паритъ, но ги и харчи за насъ, днесъ дава на едно село, утрѣ ще даде на друго село, и по този начинъ нѣма да има незадоволство. Азъ съмъ на мнѣние този членъ отъ законопроекта, именно чл. 4 буква и, да се прѣмахне и да търсимъ по другъ начинъ ресурси, за да могатъ да се посрѣщатъ нуждитъ, които законопроектътъ прѣдвижда.

Свършвамъ съ пожелание: законопроектътъ да се изучи добъръ въ комисията, да се обърне прѣди всичко внимание на липсата на фуражъ и на помѣщения, а пъкъ другитѣ постановления на законопроекта, които цѣлятъ доставянето на разплодници, мъжки и женски, нека останатъ на по-заденъ планъ. Добро е, сжщо, премирането на частни лица, на дружества, на общини, които се нагърбватъ съ издръжка и отглеждане на породистъ добитъкъ. Ако нашиятъ селянинъ досега не гледаше добъръ добитъкъ, то не е, че не знае какъ се той отглежда, но защото той си върши работа и съ по-слабо ухраненъ добитъкъ и защото послѣдниятъ не го добъръ възнаграждаваше. Тѣзи, които сж ухранили добри добичета, не можеха да ги продаватъ съ полза за себе си. Азъ зная, че за едно хубаво породисто конче, само защото е наше, военната комисия не му дава такава цѣна, каквато дава за онѣзи кончета, които се доставятъ отъ странство. Ако направите смѣтка колко струва едно такова добиче, ще видите, че то е струвало 2—3 пѣти повече отъ цѣната, която му прѣдлага българската държава, въ лицето на тѣзи, които го купуватъ. Отиде ли сѣпката комисия въ странство, докарва добитъкъ, за който е платила тѣй добъръ, че е насърчила тамошния производителъ, като е дала и за разносикитѣ по отглеждането и за положения трудъ. При всичко, че нашиятъ добитъкъ има свои особености, които се дължатъ на мѣстни условия, но тѣзи особености не сж за прѣнебръгване, добри сж, за да ги запазимъ. При все

това трѣбва да се обърне внимание на българскитѣ стопани-селяни и да се възнаграждават по-добрѣ. Ако комисията не имѣ даде исканата цѣна, то чрѣзъ премии или чрѣзъ другъ начинъ да се възнаграждават и ще се почувствува въ такъвъ случай, че държавата се притича на помощ за добръ отгледанъ и породистъ добитѣкъ.

По принципъ азъ съмъ за законопроекта и бихъ желалъ народнитѣ прѣдставители, които се интересуватъ отъ него — а пъкъ азъ вѣрвамъ, че всички се интересуватъ — въ комисията да се притечемъ на помощъ и да внесемъ съществени измѣнения, които да направятъ законопроекта много по-дѣненъ, за да даде по-добри резултати, когато той ще почне да се прилага. (Нѣкои отъ болшинството ржкоплѣскаатъ)

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата пловдивскитѣ народенъ прѣдставителъ г. Михаилъ Такевъ.

Обаждаатъ се: Нѣма го.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата старозагорскитѣ народенъ прѣдставителъ г. Георги Шиваровъ.

Г. Шиваровъ: Г. г. народни прѣдставители! Доста се говори по законопроекта, който занимава народното прѣдставителство, но все-таки заслужава да се говори още. Въпросътъ, който въ тази минута интересува народното прѣдставителство, е много важенъ. Ако народното прѣдставителство досега се е занимавало съ редъ законопроекта, особено по сѣдебната частъ, съ които почитаемиятъ г. министъръ на правосъдието наводни камарата и почти само той занимава народното прѣдставителство, ако, казвамъ, г. г. народни прѣдставители, тѣ сж важни за народното прѣдставителство, за българския народъ, безспорно, отъ много по-голъма, отъ много по-дѣнна важностъ е настоящиятъ законопроектъ, както и другитѣ законопроекта отъ тѣй нареченото земледѣлско законодателство, съ което прѣдстои вече да се занимае народното прѣдставителство. Прѣди всичко, България е земледѣлска страна и като такава има ли почва, има ли мѣсто въ нея да говоримъ за скотовѣдство? Това е фактъ неоспоримъ — тукъ двѣ мнѣния нѣма; изказаното отъ всички мнѣние е едно и сѣщо, че България, като земледѣлска страна не може да съществува безъ скотовѣдство. Право е забѣлжалъ единъ ученъ германецъ, че земледѣлецъ безъ скотовѣдство е единъ хромавъ човѣкъ.

Отъ всички тукъ се изказа мнѣние за принципалното приемане на настоящия законопроектъ. Изказаха се нѣкои опасения по отношение известни постановления, сложени въ самия законопроектъ. Вѣрно е, г. г. народни прѣдставители, че има работи, които на пръвъ погледъ сж страшни; човѣкъ може да помисли, че тѣ ще доведатъ и до сътресения въ известни мѣста, когато дойде врѣме да се реализиратъ. Но това е работа на самата комисия. Когато законопроектътъ отиде въ комисията, тя ще има да се сезира обстойно съ всичкитѣ неговѣ постановления и ще направи нужнитѣ измѣнения. Но питамъ азъ: необходимо нужно ли е да има такъвъ законопроектъ? Всички се изказаха за принципа и азъ съмъ за принципалното приемане на законопроекта и когато отиде въ комисията, трѣбва да го подобримъ, да го разработимъ.

Г. г. народни прѣдставители! Вие бѣхте свидѣтели на онѣя шумни депутации отъ 500—800 души — цѣли влакове ги влачеа — и то не само отъ мъже, но и отъ жени и дѣца. Тия депутации шокираха цѣлото правителство, защото съ нарежда-

нето на горското законодателство, съ мѣркитѣ, взети отъ горското отдѣление при Министерството на земледѣлието, забрани се на селянитѣ да ходятъ и да сѣкатъ така безразборно изъ горитѣ. Самото това идване на тия депутации трѣбва да привлече вниманието на народното прѣдставителство и на правителството. Ако ние сме хора на чувствата и се движимъ отъ съображения на чувство и хуманностъ, като хора, къмъ тия, които идватъ тукъ и искатъ да имъ отворимъ вратитѣ на горитѣ да ходятъ да сѣкатъ навсѣкждѣ, ние ще бждемъ най-лошитѣ законодатели и зложелатели на тѣзи хора. Още като видѣхъ тѣзи депутации, веднага у менъ хрумна мисълта: каква трѣбва да бжде позицията, на която азъ, като законодатель, трѣбва да застана по-нататѣкъ, когато ще дойде врѣме да се разисква по нѣкое прѣдложение по това. И си казахъ, че ако правителството иска да удовлетвори за минутка тѣзи хора, вѣнъ отъ всѣкакви закони, ако имъ отвори горитѣ и имъ каже: „Вървете и сѣчете, колкото ви е нужно“, то ще направи едно голѣмо прѣстѣпление спрямо тия хора, защото слѣдъ нѣколко години тѣ ще бждатъ най-голѣмитѣ нещастници, тѣ ще бждатъ принудени да напуснатъ своитѣ родни гнѣзда и да отидатъ да търсятъ прѣхраната си на друго мѣсто. Г. г. народни прѣдставители! Тукъ е въпросътъ надъ въпроситѣ, именно, какво трѣбва да направимъ за тѣзи мѣста. Азъ мисля, че съ този законопроектъ, ако бжде той добръ обсъденъ отъ комисията, ще можемъ да наредимъ туй, което е нужно. Ако не напълно, то покрайниѣ мѣрѣ за въ бѣдѣще по тѣзи села, намѣсто да прибѣгватъ къмъ бравдата и да ходятъ да сѣкатъ дърва, тѣ ще иматъ нѣкоя крава, нѣкоя овца, нѣкоя кобила и отъ тѣхъ ще се ползуватъ, а отъ друга страна ще иматъ торѣ, за да могатъ да наторяватъ своитѣ нѣколко парчета малобройна земя и да могатъ да се прѣхранватъ. И азъ мисля, че съ това законоположение ще можемъ да помогнемъ не само навсѣкждѣ, но и на тѣзи хора, които сж лишени да бждатъ господари на едро земледѣлие. При все че законопроектътъ не визири известни мѣста — законътъ е общъ и не може да прави изключение — но това нѣщо, мисля, ще бжде наредено по-нататѣкъ въ правилникъ.

Г. г. прѣдставители! България има всички условия да може да вирѣе скотовѣдството; България притежава климатически условия и почва; България може да бжде единственъ пазаръ на Цариградъ и на тѣзи, които се нуждаятъ отъ месо. Е добръ, щомъ като е тѣй, ние трѣбва да вземемъ всички мѣрки, докато е врѣме, да можемъ да подобримъ налето скотовѣдство, и не само да удовлетворимъ мѣстната консомация, но да търсимъ пазари вънъ отъ България, за да може по този начинъ да внасяме тукъ злато. И ако въ България се подобри скотовѣдството, ние нѣма отъ врѣме на врѣме да излагаме тази земледѣлска България на кризи. Никой пъкъ, г. г. народни прѣдставители, при липсата на дѣждъ или при киша нѣма да има тази чувствителна криза, каквато имаше досега, когато скотовѣдството не е подобро, защото, ако доходитѣ въ едно отношение прѣтърпяватъ минусъ, въ друго отношение ще иматъ плюсъ. И азъ мисля, че съ това законоположение, съ настоящия законопроектъ, горѣ-долу ще може да се турне първата стѣпка да вървимъ напредъ, макаръ че азъ не съмъ партизанинъ, който гледа леко, че съ законъ може да се постигне всичко изеднѣжъ.

Дѣлка да заявя, че, като е дума за подобрене на скотовѣдството, добръ ще бжде почитениятъ министъръ на земледѣлието да обърне своето просвѣтено внимание върху онзи институтъ, който ще прилага този законъ и който ще насажда тѣзи идеи, които повдига самиятъ законопроектъ, именно, ветеринарниятъ институтъ. Безъ подобрието на ве-

теринарно-санитарната медицина у насъ ние не можемъ да очакваме този добъръ резултатъ отъ настоящия законопроектъ. При туй положение, както сж поставени сега нашитъ ветеринари, азъ се съмнѣвамъ, да-ли ние ще можемъ да запазимъ нашия добитъкъ, понеже ще внасяме добитъкъ отъ странство заразенъ отъ разни болести. Доколкото зная, г. г. народни прѣдставители, на много мѣста въ България, като се внася добитъкъ отъ странство, по една или друга причина се допуска добитъкъ нездравъ. Нѣщо повече; не зная доколко е вѣрно, но отъ завчера чувамъ, че въ Русенския край още отъ миналата година върлува нѣкаква скрита болестъ по конетъ, при наличността на държавни, окръжни и други ветеринарни лѣкари. И азъ желая г. министърътъ на земледѣлието, ако има нѣщо вѣрно отъ туй, да каже на народното прѣдставителство, ако не е вѣрно, да ме опровергне.

Отивамъ по-нататъкъ, г. г. прѣдставители, досежно сумитъ, върху които се спрѣха нѣкои отъ прѣждеговорившитъ г. г. народни прѣдставители, за образуването на единъ ветеринаренъ или скотовъденъ фондъ въ всѣка община. То е най-важната частъ между другитъ важности и сериозности, които има въ настоящия законопроектъ. Тамъ г. г. народнитъ прѣдставители трѣбва да обърнатъ особено внимание. Тамъ е казано, че въ всѣка община ще се образува фондъ. Азъ не зная, да-ли въ всѣка община може да се образува такъвъ фондъ, защото условията за образуването на фонда не сж едни и сжи за цѣла България, за всички градове и села. За селата да, но за градоветъ не. Сега, прѣди малко, сж единъ другаръ размѣнихме нѣколко думи, напр., за Тръвна или Габрово. Тъ сж градове индустриални и какъ може да се приложи тамъ законътъ за скотовъдството? Тѣзи хора тамъ се занимаватъ чисто и просто само съ индустрия, но не и съ скотовъдство.

По-нататъкъ вие прѣдвиждате една такса по 1 л. на всякия едъръ добитъкъ — около два милиона и 700—800 глави; значи, още първата година вие ще имате единъ доходъ отъ около три милиона лева. Сметка много добра. Но, г. г. прѣдставители, всички сме отъ този народъ, па нека кажемъ самата истина. Г. министърътъ много пжти е ходилъ и ще ходи постепенно изъ тази страна, и той знае, че това ще възбуди цѣла буря между самата маса. Затова азъ по начало съмъ противъ тая такса, защото и безъ туй общинскитъ съвѣти сж лишени отъ срѣдства и сж принудени да турятъ максимални врѣхнини, за да могатъ да посрѣщатъ своитъ належащи нужди. Ако се вземе по 1 л. такса на глава, ами, най-послѣ, на много мѣста селата нѣматъ и паша, и за да се подобри скотовъдството, вие трѣбва непрѣмѣнно да ги насърчите, както по-нататъкъ има единъ членъ, да си създадатъ хората изкуствени ливади, а това е придружено съ разности. Отъ друга страна, при липсата на пасбища, вие ще имъ искате по 1 л. на глава. И сега, при все че го нѣма въ закона, на много мѣста общинскитъ съвѣти прѣдвиждатъ въ своитъ бюджети такава такса, но при мене сж идвали мнозина и сж искали моето застъпничество прѣдъ окръжното управление, за да се отмѣни тази тежка данъ.

Нѣкой отъ прѣдставителитъ: Нѣма подобно нѣщо.

Г. Шиваровъ: Има, има въ нѣкои общини. — Ето защо азъ мисля, че цѣлото прѣдставителство ще се съгласи за принципиалното приемане на законопроекта, а досежно тази му частъ всички ще бждемъ на едно мнѣние — да се отхвърли. А колкото се касае до образуването на фондоветъ, ние ще се обърнемъ къмъ държавния ковчезникъ и ще искаме неговата щедростъ.

Има, г-да, и други промѣни, които трѣбва да станатъ, но тѣ сж работа на парламентарната комисиия. Азъ, както казахъ по-напрѣдъ, съмъ за законопроекта и въ комисиията ще гледаме да го подобримъ. (Нѣкои отъ болшинството ржкоплѣскатъ)

Прѣдседателствуещъ А. Буровъ: Има думата пловдивскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: Г. г. прѣдставители! Добръ е въ камарата да вземаме думата само по прѣдмети, по които обикновено всѣки народенъ прѣдставителъ се чувствува по-подготвенъ върху материята, защото само тогава ще се създаде интересъ въ цѣлото прѣдставителство да изслуша оратора, като човѣкъ компетентенъ да даде едно просвѣтено мнѣние. Прѣдложениятъ ни законопроектъ не е отъ моя компетентностъ, да мога да дамъ нѣкакво особено интересно мнѣние. И това не считамъ, че е нѣкакъвъ недостатъкъ, защото ние не можемъ всички да бждемъ енциклопедисти — отъ всичко да знаемъ. Подобрѣ е да се ограничимъ съ по-малко прѣдмети, но добръ изучени, отколкото да се считаме за всезнающи. При все това, обаче, взехъ думата, за да изтъкна, че този е първиятъ законопроектъ отъ много голѣма важностъ не само за страната изобщо, но и отъ гледна точка издължение задължението на правителството къмъ българския народъ. И въ декларацията на правителството, и по-късно въ тронното слово се изтъкна и подчерта съ дебела шриха, че днешното правителство ще има особена грижа за повдигане на скотовъдството, на земледѣлието, на професионалното образование и пр. Правъ бѣше отдевъ членътъ отъ прогресивната партия, нашиятъ писателъ г. Кипровъ, който забѣлжи, че този законопроектъ, който, безспорно, е отъ голѣмо икономическо и културно значение за страната, се внася тѣй късно, че едва-ли оставатъ още три недѣли до закриване на сесията, а ще има едва 10-на 15 засѣдания. Сжщеврѣменно ни се прѣдстави и другъ единъ законопроектъ за земледѣлскитъ камари. Двата законопроекта — безспорно, отъ първостепенна важностъ — ни се раздадоха, мисля, по-рано, но трѣбва да признаемъ, че прѣтрупаността на работата отне ни възможността да ги прочетемъ по-рано и затуй снощи всички бѣхме изненадани съ поставянето на тѣзи законопроекти днесъ на дневенъ редъ. Не хвърлямъ тукъ упрекъ на г. министъра, защото той по-рано ги е изпратилъ, но, повтарямъ още единъ пжтъ, прѣтрупаността на работата ни отне възможността да ги проучимъ. И затуй днесъ виждате, че всички оратори, които се изреждатъ, почваха оттамъ: „Едва що съмъ разрѣзалъ законопроекта“, а този законопроектъ не биваше да има тази участъ.

Министъръ Д. Христовъ: Не е вината у мене.

М. Такевъ: Да, у Васъ не е вината. Вината е, че г. прѣдседателътъ много прибрза и ги тури на дневенъ редъ за днешното засѣдание.

Искамъ, г. г. прѣдставители, да изтъкна една друга мисль. Не че у насъ нѣмаше закони за повдигане на скотовъдството; има много закони и правилници, па това го удостовѣрява и г. министърътъ въ чл. 21 на настоящия законопроектъ, който казва: „Съ публикуването на настоящия законъ въ „Държавенъ вѣстникъ“ всички сжществующи сега закони и правилници върху насърчението на скотовъдството се отмѣняватъ“. Значи, такива закони въ нашата страна сжществуватъ. Ако, прочее, резултатитъ по скотовъдството не сж много завидни, не е причината липсата на съотвѣтни закони, а другадѣ нѣйдѣ се крие тя, и трѣбва да признаемъ, че

нашият уважаемъ подпрѣседателъ г. Буровъ бѣ правъ, когато при дебатитѣ по отговора на тронното слово и при бюджета цитираше ви статистически данни, че по отношение скотовѣдството България стои несравнено по-долу отъ всички почти окръжающи ни малки държавици на Балканския-полуостровъ. Слѣдователно, първата наша длъжностъ и тази на г. министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти е, да потърсимъ, кѣдѣ се криятъ коренитѣ на това, че въ продължение почти на 30 години да не можемъ да направимъ-за нашето скотовѣдство повече отъ туй, което е направено. Защото сѣ пакъ трѣбва да се признае, че е направено що-годѣ въ това отношение, ако и не въ онѣзи размѣри, въ каквито би трѣбвало да се стори, споредъ жертвитѣ, които сѣ направени.

Азъ ще си позволя да намѣря тази причина въ неразборитѣ — ако ми позволите думата — която е владѣла въ нашето Министерство на земледѣлието отначало на неговото основаване и до днесъ. Нашето Министерство на земледѣлието е забравило основния принципъ въ политическата икономия: раздѣлянето на труда. Ние не можемъ да искаме всѣки единъ всичко да върши и всѣки единъ гражданитѣ, всѣка една община да се заема съ всички отрасли на нашия поминъченъ животъ. Нашето Министерство на земледѣлието е забравило, че България ще се развива, както се развиватъ всички други държави, въ три направления: търговско, индустриално и въ направление на земледѣлие и скотовѣдство заедно. Единъ малкъ пробѣсъкъ въ това отношение се постара XIV-то Сѣбрание да подчертае, като си позволи да раздѣли България, нейнитѣ градове и села на чисто земледѣлски и на градове и села неземледѣлски, и първитѣ да ги облагодѣтелствува съ тѣй наречения законъ за пожаритѣ въ селата и малкитѣ градове, а пъкъ вторитѣ да изключи отъ него. И тамъ, въ закона, вие знаете, че се опрѣдѣлятъ цѣль редъ малки градове, които ще се ползватъ отъ облагитѣ на този законъ, защото той съдържа голѣми тежести за всичкото население. Запалена плѣвня, изгорѣли снопе, ако не се намѣри виновниятъ, ще ги плати цѣлото село. Това е единъ изключителенъ принципъ въ нашето углавно право, и въ углавното право на цѣлия свѣтъ, дѣто е казано: всѣки отговаря за своитѣ дѣйствиа. Че вие сте запалили плѣвника на Ивана, защо азъ да продамъ котлитѣ си, за да изплатя обезщетението? Но, при все туй, при се това начало, защото искаме да намѣримъ срѣдство, за да помогнемъ на нашето земледѣлие. Въ прѣдложения законопроектъ виждаме, че се забравя този основенъ принципъ, да раздѣлимъ труда, или да раздѣлимъ работата, споредъ способността и прѣдначалението на хората и на мѣстата. Г. Шиваровъ загатна, въ слѣдствие на единъ малкъ разговоръ, който имашъ съ него, сега и азъ ще подчертая това, което той ви каза, че вписването въ законопроекта на члена, който гласи: „Всѣка община се задължава да организира въ себе си фондъ за подкрѣпление на скотовѣдството и подобренieto му“, е една погрѣшка. И тая погрѣшка трѣбва да се поправи въ законопроекта; тоя принципъ трѣбва да се отмахне, защото не всички общини въ България ще се занимаватъ съ скотовѣдство, не всички общини въ България ще иматъ срѣдства за прѣпитаване отъ скотовѣдството; тѣхното прѣимуществено стремление ще бѣде отдадено тамъ, кѣдѣто ще се съсрѣдоточи поминъкътъ на това мѣсто. Вие нѣма никога отъ Габрово да създадете земледѣлско-скотовѣдски центъръ; то ще си бѣде, както сѣ го нарекли, български Манчестеръ, тамъ ще има търговия и индустрия. Сѣщо така вие не можете да създадете единъ центъръ земледѣлско-скотовѣдски отъ Сливенъ; и той ще си остане единъ чисто индустриаленъ градъ и т. н. — мога да из-

броя редъ градове. Ето защо, менѣ ми се струва, че добръ ще бѣде, ако парламентарната комисија се спре върху този принципъ и каже: искате ли да вземете ефикасни мѣрки, за да подобрите нашето скотовѣдство — срѣдствата, съ които ще разполага държавата, трѣбва да се съсрѣдоточатъ на дадени мѣста, а не силитѣ да се разпрѣснатъ изъ всичкитѣ крайща; трѣбва малкото сили, съ които разполагаме, да ги съсрѣдоточимъ въ дадени райони, и тамъ да поискаме да получимъ ефикасни плодове отъ тѣзи наши усилия. Това ще бѣде много по-рационално, за да използваме малкитѣ срѣдства, съ които разполагаме, отколкото да ги разметнемъ изъ цѣлата територия отъ 100.000 кв. м. пространство.

Второто нѣщо, което ми прави впечатлѣние въ този законопроектъ, е принципътъ въ чл. 14, който казва: „Държавнитѣ заводи за добитѣкъ, както и депата за мѣжки разплодници, се уреждатъ съгласно специаленъ правилникъ“. И по-нататъкъ: Министерътъ на войната дава въ разпорѣждане на министра на земледѣлието извѣстно число войници и пр. Тукъ, ако ми позволите, ще открия единъ парантезъ. Бѣше направенъ опитъ още въ наше врѣме, шото всички конезаводни депа въ България да се намиратъ въ рѣцѣтъ на министра на земледѣлието. Ние имаме депо въ Гурмазово, за което толкова не-красиви работи се писаха и казаха; имаме депо въ Кабиюкъ; имаме друго въ Кая-бурунъ; имаме нѣколко разплодници нагорѣ-надолу; едни се намиратъ подъ вѣдомството на министра на земледѣлието, други подъ това на министра на войната. Посѣтете едниѣ, посѣтете и другитѣ и вие ще видите, каква е разликата и въ отглеждането на добитѣка, и въ начина на развъждането, и въ всѣко друго отношение. Военнитѣ си иматъ своя система, свой начинъ на погледъ; гражданскитѣ ветеринарни лѣкари и другитѣ чиновници иматъ свой погледъ. Въ бюджета за Министерството на земледѣлието имате специаленъ параграфъ за скотовѣдството, за тѣзи депа; въ бюджета на Министерството на войната имате сѣщо такъвъ параграфъ, нѣщо, което, ако щете, даже е задрѣтено отъ закона за отчетността по бюджета — за една и сѣща цѣль не могатъ да се намиратъ параграфи въ различнитѣ бюджети на държавата. Та, бихъ молилъ г. министра на земледѣлието да приготви единъ законопроектъ, въ съгласие, разбира се, съ г. министра на войната, и всичкитѣ тѣзи конезаводи, депа, складове и пр. да си останатъ изключително подъ вѣдомството на Министерството на земледѣлието. Ако има нѣщо особено да се иска за приготвяне на конския съставъ за нашата армия, нѣма освѣтъ тамъ да има единъ военно-ветеринаренъ лѣкаръ; казвамъ, само ако има нѣщо особено да се иска за войската, но не вѣрвамъ да има нѣщо особено, защото конетѣ до четвъртата си година, когато ги приематъ да служатъ въ армията, се отглеждатъ еднакво и въ военнитѣ, и въ гражданскитѣ ясли. И тогава ще се отнеме тази двойственостъ въ управлението на тѣзи депа.

Повдига се, г. г. прѣдставители, въ този законопроектъ другъ единъ въпросъ, и той е сѣщевенъ. Ще повдигате скотовѣдството, ще повдигате земледѣлието; но съ какво ще ги повдигате? Съ плѣнка не, а съ пари. Тамъ е всичката работа — отъ дѣ ще се взематъ паритѣ? Ето кардиналниятъ въпросъ. И тукъ още бързамъ да заявя на г. министра, че тѣй, както той иска да го уреди съ чл. 4 на този законопроектъ, съ онѣзи одрѣжки, за които по-по-дирѣ ще кажа двѣ думи, той ще ешуира въ своитѣ много добри намѣрения. Той не ще може да организира никакви фондове; той не ще може да реализира цѣльта, която си е прѣдначалилъ. Защо? Много просто защо. Отворете закона за народната

просвѣта и прѣбройте колко процента отъ общинския налогъ днесъ отива за издръжка на училищата; отворете закона за управлението на общинитѣ и вижте какъ се разпрѣдѣлятъ врѣхнинитѣ въ общинския имъ бюджетъ; отворете бюджетитѣ за окръжнитѣ съвѣти и вие ще видите, че не ще можете да вземете днесъ ни стотинка, нито отъ тѣхната октроа — днесъ вече държавата я взема — нито отъ тѣхния бегликъ, нито отъ тѣхния интизапъ, нито отъ тѣхнитѣ приходи отъ меритѣ. Напротивъ, както се измѣни законътъ за народната просвѣта и както ще расте бюджетътъ за тая просвѣта идущата, по-идущата и слѣдующитѣ години, и когато нуждитѣ за канализация на общинитѣ, за планиране, за постройка на училища и пр. и пр. ще станатъ належащи, вие не само не ще можете да вземете нито сантимъ отъ общинскитѣ приходи, но утрѣ министърътъ на вътрѣшнитѣ работи ще се намѣри прѣдъ купъ заявления за сключване на нови заеми за посрѣщане редовнитѣ разходи на общинитѣ. Г. министърътъ на вътрѣшнитѣ работи е тукъ, за да ви каже, при днешното състояние на общинскитѣ бюджети, колко мажно той е балансираля, уравновѣсилъ бюджетитѣ на общинитѣ, какъ ги е одобрилъ и публикувалъ въ „Държавенъ вѣстникъ“.

Нѣкои отъ прѣдставителитѣ: То е за градскитѣ общини.

М. Такевъ: Говоря за градскитѣ; за селскитѣ и не приказвамъ. А тогазъ, ако вие днесъ не можете да балансирате тѣзи бюджети, при тази липса и на училища, и на канализация, и на планове, и на всичко необходимо за нашитѣ градове и общини, питамъ се азъ, какъ така вие налеко сърце написхте: „Ще създадемъ единъ фондъ, който ще се състои: а) отъ 30% отъ еди-кой си налогъ; б) 25—50% отъ еди-кой си — изброени въ чл. 4; „в) отъ 15—50% отъ получения наемъ за общински пасбища“ — ами че тѣ на много мѣста сж заложени; „г) отъ сумитѣ, получени отъ продажбата на негодни вече за разплодъ общински мѣжки разплодници“ — добръ; „д) отъ такситѣ, получавани при пушането отъ рѣка на общинскитѣ мѣжки разплодници въ ония общини, въ които сж прѣдвидени такива“ — добръ; „е) отъ глоби, наложени съгласно чл. 15 отъ настоящия законъ“ — и туй добръ; „ж) отъ 10% отъ беглика; з) отъ 30% отъ приходъ интизапъ; и) отъ приходитѣ, получени за право на паша отъ селския добитѣкъ по 1 л. на глава едъръ добитѣкъ (коне и говеда) и по 0-50 л. на свиня“. Азъ увѣрявамъ г. министра, че това ще си остане само писано въ закона — *pia desideria*. И за да му докажа, че това е тѣй, ще му спомена сега единъ фактъ.

Законътъ за горитѣ задѣлжаваше всѣка община, която притежава гора, да си има свой общински лѣсничей. И тази година общинитѣ бѣха прѣдвидѣли въ своитѣ бюджети общински лѣсничей. Обаче, щомъ като дойде законътъ за народната просвѣта и министърътъ на народната просвѣта събщи съ телеграма, че на общинитѣ се възлагатъ още 1.500—2.000 л. — казвамъ за срѣднитѣ общини — новъ налогъ за училищата, г. министърътъ на горитѣ знае, че той получи съобщения: „Не можемъ да условимъ лѣсничей, защото паритѣ, които имаме за лѣсничей, ще дадемъ за учители“. Примѣръ Пещера, примѣръ други общини. Цитирамъ единъ фактъ, за да не бѣда опровергнатъ и да не ми се каже, че говоря само голи приказки. И така, общинитѣ днесъ нѣматъ общински лѣсничей за общинскитѣ гори, защото 1.800-тѣ лева, които трѣбваше да се дадатъ за лѣсничей, се дадоха за нуждитѣ на учебното дѣло.

Ето защо, г. г. прѣдставители, менѣ ми се струва, че г. министърътъ въ това отношение, при всичкитѣ

си добри намѣрения и желанія да повдигне нашето скотовѣдство, ще се изпрѣчи прѣдъ абсолютната невѣзможностъ да намѣри срѣдства за това. Г. Дрѣнковъ бѣ правъ, когато казваше: „Държавата трѣбва да дойде тукъ на помощъ“. Азъ не съмъ отъ онѣзи, които мислятъ, че държавниятъ бюджетъ е неизчерпаемъ, а съмъ отъ онѣзи, които казватъ: г. министърътъ на финанситѣ трѣбва повечко да стѣга държавния бюджетъ, защото, ако и той го разврѣже, както искатъ всички останали министри — при всички правителства е така; всѣки министъръ иска да направи нѣщо по своя ресоръ, а министърътъ на финанситѣ трѣбва да знае какъ да каже — казвамъ, азъ макаръ че не съмъ партизанинъ на това, щото така леко министърътъ на финанситѣ да отваря държавния бюджетъ, при все това, обаче, нашиятъ животъ така се развива, че трѣбва да очакваме пакъ отъ държавния бюджетъ. Не ще ли имате вие възможностъ въ вашия държавенъ бюджетъ да имате една добра сума, за да посрѣщнете всичко туй, като сте прѣдвидѣли, че чакате ли отъ общинскитѣ фондове, увѣрявамъ ви, че единъ денъ, може-би, съ не по-лоши намѣрения отъ тия на днешкашния г. министъръ на земледѣлието, ще бѣде внесенъ новъ законопроектъ и ще бѣде казано: отмѣняватъ се всѣчки досегашни закони по скотовѣдството, у *compris* и този законъ на г. министъръ Христова. Ако това е така, тогава трѣбва още повече да се замислимъ върху другия принципъ, за който отведѣ ви говорихъ: държавата трѣбва да намѣри срѣдства; ще искаме да се намѣрятъ тия пари; не можемъ да намѣримъ петъ милиона — ще намѣримъ два милиона, но тия два милиона не ги разхвърляйте изъ цѣлото царство, а ги съсрѣдоточете въ мѣста, които сж пригодни да създадатъ едно добро скотовѣдство; не ги хвърляйте въ Габрово, Сливенъ, Пещера и не знамъ какъ, дѣто не можете да имате скотовѣдство, а тамъ, дѣто можете да имате дѣйствително добро скотовѣдство.

Още единъ въпросъ има да повдигна и да свържа съ него. Г. министърътъ прѣдвижда — тукъ административни глоби — той да налага до 100 л. административна глоба, която да подлежи на обжалване прѣдъ мировия сѣдия. Не е много хубаво министерството да борави съ административни глоби, защото г. министърътъ ще види, че досегашната практика е дала обратни резултати; министърътъ не бива да налага глоби; министърътъ е политическо лице; министърътъ ще дава директиви, ще напѣтва, а който не се подчинява на законитѣ, има специални наредби и специални закони въ това отношение. Г. министърътъ знае много добръ, че правото, което му дава законътъ за горитѣ, да туря глоби, мисля, до 500 л. — що ли — имаше обратни ефекти, защото административнитѣ глоби, както се налагатъ по административенъ редъ, така се и отмѣняватъ по административенъ редъ. А желателно е глобата, когато се наложн, да се не налага и отмѣнява по благоволение, а да се налага и отмѣнява по прѣдвидени въ съответнитѣ закони начини. Не си се подчинилъ на закона, сѣдията ще ти туря глоба — неумолимиятъ сѣдня, който гледа само суровата буква на закона. А когато ще дойде министърътъ да налага глобата, сѣшиятъ министъръ ще я и отмѣни, а това не е добро. Трѣбва да отбѣгваме въобще да има налаганя на глоби отъ хора, които сами могатъ да ги отмѣняватъ, защото това внася, да не кажа една деморализация, но, въ всѣки случай, една неприятностъ на министра и въобще е некрасиво да смѣстнува това въ нашето законодателство; има го и въ други закони — желателно е да го отмѣнимъ и отъ тѣхъ.

Съ тия нѣколко бѣлѣжки, г. г. народни прѣдставители, като заявявамъ, че ще гласувамъ по принципъ за законопроекта за подпомагане на нашето

скотовъдство, азъ бихъ помолилъ г. министра — ние сме на края на сесията — нека този законопроектъ остане за октомврийската сесия. Никой не ще го упрекне, че не си е изпълнилъ дълга, който е поелъ като министъръ прѣдъ българския народъ — той си е изпълнилъ дълга, внесе законопроекта. Но, ако искаме да направимъ нѣщо обмислено, нѣщо обстойно, нѣщо дълго, което да даде резултати, нека се обсъди този въпросъ добръ, нека г. министърътъ събере статистически свѣдѣния, съ какво разполагатъ днесъ общинитъ, за да може да се убѣди самъ той, може ли да имъ отнеме частъ отъ интизапа, частъ отъ беглика, частъ отъ другитъ приходи — и още какво — и по единъ декаръ на всѣка къща отъ мерата. 300 къщи има въ селото — 300 декара отъ мерата ще опрѣдѣлите за издрѣжка на общинския фондъ. Я вижте, г. министре, колко процента отъ тази мера завчера опрѣдѣлихме въ закона за народната просвѣта за фондъ за постройка на училища? Ами че вие вземате по единъ декаръ на къща за фондъ за скотовъдство, вземате по 1—2 декара за фондъ по просвѣщенieto, още давате и на частнитъ лица, които иматъ тамъ нѣкаква инсталация за подобрене на скотовъдството, безплатно да се ползватъ отъ извѣстна частъ на сжщата тази мера — е, че тогава какво оставате на селото? Ами общинскиятъ добитѣкъ кѣдѣ ще пасе? И туку е моментътъ да ви кажа: задължението да наложите на всѣка глава общински добитѣкъ по единъ левъ е не само несправедливо, но то е противозаконно, защото въ турския законъ за земитъ, който въ извѣстни отношения и досега е въ сила у насъ, ако се не лѣжа, въ чл. 17 отъ него е казано: меритъ сж оставени за безплатно ползуване отъ селския добитѣкъ, и бѣднитъ и богатитъ да могатъ тамъ да пасатъ своя добитѣкъ. А когато вие туряте на глава едѣръ добитѣкъ единъ левъ, имаме сега на една коза 80 ст. или единъ левъ, на една овца — 50 ст., туряте и на една свиня 50 ст. — е, съгласете се, че не е възможно вече нашето село да прѣтърпи всикитъ тия тежоби, които му се налагатъ. Отнемате му третѣ чирека отъ мерата, налагате му непоносими даждия върху добитѣка и слѣдъ туй му казвате: развъждай добитѣкъ. Това е невъзможно.

Туку е моментътъ, като се ползувамъ отъ случай за тия разхвърлени даждия върху глава едѣръ и дребенъ добитѣкъ, да обърна вниманието на г. министра на земеделнието върху слѣдующата аномалия, която вѣроятно му е доставила вече голѣми главоболия. Туку гледамъ, че даже има статистика за нашитъ кози. Въ България имаме кози 1.384.000 глави. За да се унищожатъ тия кози, пловдивскиятъ горски районенъ инспекторъ е заповѣдалъ на общинитъ въ своитъ околии да наложатъ право на наша върху всѣка една коза — колко ще кажете? — 11 л. А козата струва 10 л. Въ Пешерска околия и Ракитово е заповѣдано да се тури на коза по 11 л. право на папа.

В. Константиновъ: Не е възможно, г. Таксѣв.

М. Таксѣвъ: Азъ знамъ, че ще ми кажете, че не е възможно. Азъ ще бъда щастливъ, обаче, ако мога това „невъзможно“ да го получа отъ устата на г. министра на земеделнието, защото и азъ имамъ депеша — мисля, че и той ги има — въ които се оплакватъ хората: „Какво да ги правимъ сега? Ние разбираме, че вие желаете да унищожите козитъ, но тѣ сж сега козни — както ги казватъ — нито сж за клане, нито сж за доене; тѣ не сж се още козили, слѣдователно, да ги заколимъ — не се ядатъ, да вземемъ да продадемъ яретата имъ — тѣ сж още въ утробата; 11 л. да дадемъ — тѣ струватъ 10 л. Какво да ги правимъ?“

Д. Ганчевъ: Пастърма да ги правятъ. (Смѣхъ)

М. Таксѣвъ: Не може и пастърма да ги правятъ. Ето защо, виждате по кой начинъ г. г. горскитъ инспектори разбиратъ да запазятъ горитъ. Желателно е да се запазятъ горитъ — ще кажемъ повечко по този въпросъ, когато дойде респективниятъ законопроектъ — обаче, по кой начинъ да се запазятъ тамъ, може-би, ще бѣде разногласието между насъ, когато ще се обясняваме върху тази точка. Когато вие днесъ хвърлите на коза 11 л. данѣкъ, на свиня — 50 ст., на глава едѣръ добитѣкъ — 1 л. и пр., вие разбирате вече, че въпросъ за подобрене на скотовъдството, въпросъ за прѣлитание на туй население отъ овцата и козата е абсолютно невъзможенъ, а, между тѣмъ, тая коза за онова бѣдно население служи поне два пѣти въ недѣлата да има една ока млѣко, да има една ока масло и сирене, за да се облажи, когато му е врѣмето. И то като се унищожи, азъ се питамъ: съ какво ще се прѣхранва това население?

Ето защо, като заявявамъ още единъ пѣтъ, че по принципъ нѣмамъ нищо противъ законопроекта — нека се изпрати въ комисията — добръ ще бѣде почитаемата комисия, въ съгласие съ г. министра, да проучи всѣки единъ членъ отъ този законопроектъ, за да получи той ефикасно приложение, а не само единъ денъ да кажемъ като Пилата: „Написахъ законъ, омихме си рѣцѣтъ — нека грѣхътъ бѣде вашъ“. Не, грѣхътъ ще бѣде нашъ, на всички, ако не напишемъ единъ законъ, който да бѣде въ състояние да помогне ефикасно на нашето скотовъдство.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата търновскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Кръстю Попкрѣстевъ.

Н. Попкрѣстевъ: Г. г. народни прѣдставители! Много отъ нашитъ другари говориха по настоящия законопроектъ и на мене остава да кажа съвсѣмъ малко. Вѣрѣки това, азъ искамъ да направя нѣкои бѣлѣжки, като мисля, че ще бѣдатъ въ полза за комисията, която ще разглежда законопроекта.

Безспорно е, че слѣдъ прокарването на законопроектитъ за пропорционална изборна система и за административното правосѣдие, другитъ важни законопроекти, съ които трѣбва да се занимае Народното събрание, това сж законопроектитъ, изобщо законитъ, които цѣлятъ стопанското повдигане на страната, и азъ мисля, че тази мисль трѣбва да запазимъ и въ всички бѣдни сесии, това да ни бѣде единичното желание, защото отъ това България има най-голѣма нужда.

Съ този законопроектъ се иска повдигането на нашето скотовъдство. Ще кажа, че по принципъ азъ съмъ за него. Безспорно, въ този законопроектъ има нѣкои нѣща, които сж твърдѣ полезни и които ще спомогнатъ за развитието на скотовъдството. Това, както каза и уважаемиятъ нашъ колега г. Таксѣв, не става съ плонка, а става съ пари; срѣдства сж потребни за повдигане на скотовъдството. Тѣзи срѣдства сж изброени въ чл. 4 отъ законопроекта, въ който се казва: „25—50% отъ евентуалнитъ приходи“, трѣбва да отиватъ изключително въ фонда за подобрене на скотовъдството. Сега, може ли отъ нашия училищенъ бюджетъ, който и безъ това е твърдѣ прѣтрупанъ, да вземемъ суми ние отъ него? Менѣ ми се струва, че това е невъзможно и не трѣбва да го вписваме въ единъ законъ, ако имаме сериозно намѣрение да създадемъ срѣдства за общината. Така щото, пунктъ 6 ще трѣбва да се прѣмахне изцѣло. Както е прѣвидено, мисля, въ чл. 162 отъ закона за народното просвѣщение, най-малко по единъ декаръ на къща да се разработва

отъ селската мера, за да послужи приходътъ отъ тая мера за училищентъ фондъ. А пъкъ за насърчение на скотовъдството, ние вече имаме точка ж отъ чл. 4 на законопроекта, където се казва, че за скотовъдството ще се разработва най-малко по единъ декаръ на къща отъ мерата, за да се обезпечи другъ фондъ вече по скотовъдството. Туй, на което азъ искамъ да обърна вниманието, е, че не е указанъ начинътъ, по който ще бъде разработвана тая мера. Какъ ще бъде разработвана: да-ли самото население ще трѣбва да я разработва и приходитъ да отиватъ изцяло за фонда, или пъкъ ще трѣбва да се дава подъ наемъ и паритъ, които се получаватъ отъ наема, да отиватъ за фонда. Азъ искамъ да се обясни този въпросъ отъ самия законъ, и то въ смисълъ, че разработваната мера ще се дава подъ дългосроченъ наемъ, може-би, отъ 15—20 години.

Вториятъ въпросъ, който е интересенъ за мене, той е за точка в на същия чл. 4 отъ законопроекта, въ която се казва: „Отъ 15—50% отъ получения наемъ за общински пасбища“. Понеже тѣ сж вече раздадени и приходитъ отъ тѣхъ сж заети, ние не ще можемъ да разполагаме съ тѣхъ, поне на нѣкои мѣста, и заради туй азъ мисля, че г. министърътъ ще се съгласи да се приеме една друга редакция: „до 50% отъ тия приходи се изразходватъ, но ако общината разполага“, защото като е казано „отъ 15 до 50%“, значи, трѣбва да се отдѣля минимумъ 15% отъ тия приходи, а като кажемъ „до 50%“, това може да бъде 1% или 5% и т. н., а може-би и никакъ да не се отдѣля, щомъ сж заети, ангажирани тѣзи приходи.

Сжщото имамъ да кажа за пунктове ж и з — за приходитъ отъ беглика и отъ интизапа.

Друго ми е мнѣнието за точка и. Тамъ вече не може да става никакво съмнѣние. Г. г. народни прѣдставители! Позволете поне на мене, като членъ на народната партия, да съмъ се гордѣялъ отъ толкова години насамъ, че въ нашето управление сме унищожили единъ данъкъ, който се дължи изключително на турцитъ, именно данъкътъ сърчимъ върху свинетъ. Сега, слѣдъ като 18 години този данъкъ не е сжществувалъ, ние съ единъ законъ — за какво? — за насърчение на нашето скотовъдство искаме да въведемъ сжщия този данъкъ сърчимъ. Азъ мисля, че ние поне, които сме наследници на ония хора, които направиха туй законодателство, не трѣбва да направимъ туй. По никой начинъ азъ не мога да се съглася да се облага съ 1 л. глава едъръ добитѣкъ и по 50 ст. свиня, защото туй не е насърчение на скотовъдството, а туй е най-голѣмо обезсърчение на скотовъдството, и не може да се приеме въ единъ законъ. Ето защо, този пунктъ обязательно трѣбва да се изхвърли.

Слѣдъ това, ще трѣбва да се уреди и въпросътъ за премирането. Ние, г-да, можемъ да произведемъ грамадни количества яйца у насъ, но не ги произвеждаме заради туй най-главно, защото нѣмаме курници въ България. Е добръ, населението само не може да си направи курници и по незнание, и по липса на срѣдства; трѣбва да му се помогне. И заради туй би било умѣстно, ако въ самия законъ се впишатъ членове, които да уреждатъ тая материя, да се премиратъ ония лица, които биха направили образцови постройки за курници, краварници, овчарници, като се опрѣдѣли самата сума, за да не ставатъ произволи, защото, който е отъ нашитѣ, може да вземе голѣма сума, а който не е отъ нашитѣ, нѣма да вземе нищо. И за да не би съ единъ законъ, който има толкова добри намѣрения, да създадемъ едно недоволство въ самото население, защото то ще мисли, че законътъ е за насърчение на наши приятели и противъ наши неприязтели, затуй тази материя трѣбва да се уреди въ самия законъ, дѣто да се каже, кому трѣбва да се дава премия и какъ трѣбва да се раздава.

Отъ друга страна, менѣ ми се вижда, че начинътъ, по който е уреденъ въпросътъ и за отглеждането на разплодницитъ, не е сполучливъ. Вѣрно е, че общината не може да ги издържа; азъ поне съмъ общински съвѣтникъ и зная това, че не е възможно общината да издържа такива разплодници; ако ги пъкъ дадемъ на нѣкои агентъ или на нѣкое частно лице, явяватъ се постоянни неприятности и изобщо работата не върви добръ. Добръ е да се дадатъ на едно частно лице въ условна собственост, както прѣдписва, мисля, чл. 8 отъ закона. Само че тамъ е казано, че за тази работа подпомага и общината, и окръгътъ, и държавата лицето, което държи разплодника. Но не е указано съ каква сума и да-ли и държавата, и окръгътъ, и общината непрѣмѣнно ще даватъ, и въ какви размѣри, въ слѣдствие на което ще имаме маса неприятности. Азъ мисля, че туй като стане за цѣла България, щомъ като навредъ хората издържатъ такива разплодници, не може да бъде възможно да се раздадатъ наврѣме премии, въ слѣдствие на което хората ще се откажатъ отъ тѣхъ и всичко ще остане пакъ въ тежестъ на общинитъ. Би трѣбвало да се опрѣдѣли една минимална сума поне, потрѣбна, за да се дава на частни лица и дружества, за да могатъ да издържатъ тѣзи разплодници.

Съ закона за народната просвѣта приехме да се разработи частъ отъ мерата; съ сегашния законъ приемаме да се разработи още една частъ; съ закона за разработване и запазване на меритѣ приемаме още повече да се разработватъ меритѣ, и какво ще произлѣзе? Напоследѣкъ нашитѣ мери ще намалѣятъ. Това не е лошо; туй се налага, по силата на нѣщата у насъ: меритѣ постепенно ще намалѣватъ. И каза се, това ще поврѣди на скотовъдството. Ни най-малко не ще уврѣди скотовъдството, защото дѣто има най-малко мери, има най-добъръ добитѣкъ, и дѣто има най-много мери, има най-лошъ добитѣкъ: въ София, където нѣма мери, има най-добъръ добитѣкъ, а другаде, дѣто има много мери, нѣма никакъвъ добитѣкъ. Но въ замѣна на туй, ще трѣбва да се засили фуражното производство. Въ Русия по този въпросъ има цѣла литература; тамъ, когато хората започватъ да насърчаватъ скотовъдството, започватъ оттамъ — да насърчаватъ фуражното производство. У насъ този въпросъ не е уреденъ отъ закона; ще трѣбва да се уреди. Не само да се дава сѣме безплатно или съ намалена цѣна, а е потрѣбно всеко лице, което засѣе една нива или една ливада съ люцерна, дѣтелина или крѣмно цвѣкло, да получава известна премия на декаръ поне въ първитѣ три години. Това трѣбва да стане: само по такъвъ начинъ ще можемъ да накараме голѣма частъ отъ нашитѣ скотовъдци да засѣятъ своитѣ ниви съ крѣмно цвѣкло, изобщо съ фуражни растения. Разбира се, туй не може да стане до безконечност. Можемъ да поставимъ единъ срокъ: който въ разстояние на три години, както азъ прѣдлагамъ — или на петъ години може да се продѣлки — засѣе тѣзи и тѣзи фуражни растения, той не само се освобождава отъ данъкъ, но ще получава и премии въ първитѣ три години, по единъ или два лева на декаръ. Само по такъвъ начинъ ще накараме всеки земледѣлецъ да си засѣва по нѣколко декара съ фуражни растения и да гарантира, значи, трѣва, материята, за да може да отгледа добитѣка си: безъ трѣва, безъ фуражни растения вие не можете да имате никога и добъръ добитѣкъ.

Потрѣбно е отчасти да се уреди и пазаръ за нашитѣ произведения. Менѣ ми се струва, че г. министърътъ на финанситѣ има една много хубава идея относително поупоката на коне отъ мѣстното производство отъ нашитѣ военни комисии. И азъ бихъ се съгласилъ съ една такава мѣрка; напр., ако единъ конъ на известна възраст има известна дължина,

известна височина и известна тежина, значи, ако отговаря на условията, които се изискват, за да бъде приет в военно време в кавалерията или артилерията, в такъв случай този конь да се купува от комисията, щом е здрав, разбира се, по една фиксирана цѣна — 800 или 900 л. Ние пакъ не забравяме да не става от страна на военните съчастни лица, а чисто и просто, има ли такъв български конь, да се вземе и изплати на частното лице. Добър е да се уреди този въпрос, защото е от голямо значение за насърчение производството на коне.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателят г. И. Пѣевъ)

Тѣзи сж, г. г. народни прѣдставители, кратките бѣлѣжки, които мислѣхъ да кажа по настоящия проектъ. Азъ мисля, че той съдържа доста добри работи и заслужава да го приемемъ по принципъ, а въ комисията да го прѣработимъ.

Прѣседателствуващъ И. Пѣевъ: Понеже никой не иска думата, обявявамъ дебатитѣ за прѣкратени. Има думата г. министърътъ на земледѣлието.

Министъръ Д. Христовъ: Г. г. народни прѣдставители! Ще позволите и на мене да направя нѣколко бѣлѣжки върху тѣй наречената скотовѣдна политика у насъ, и въ общи черти да направя възражения на възраженията, които се направиха относително законопроекта.

Въпросътъ за скотовѣдството, както се изтъкна отъ прѣждоговорившитѣ, прѣдставлява голѣмо значение за нашето народно стопанство; тѣсно свързанъ съ земледѣлското производство, той засѣга крупни интереси на голѣма частъ отъ земледѣлското население. За съжаление, мѣрките, вземани досега, и усилията, които сж били полагани, не сж дали желанитѣ резултати. Мѣрките, вземани било отъ общини, било отъ окръжни съвети, било отъ държавата, макаръ да сж имали въ основата си най-добри намерения, не сж дали практически резултати, въ широкия смисълъ на думата, отговаряющи на важността на земледѣлието и скотовѣдството. Една отъ причинитѣ за слабото развитие на скотовѣдството, което всѣки отъ васъ констатира, се дължи, прѣди всичко, на липсата на най-елементарното условие за това — на липсата на мжжки разплодници въ селата, въ общинитѣ. Макаръ окръжнитѣ съвети и общинитѣ да изразходваха голѣми суми и да положиха голѣми усилия, този въпросъ остава и до днесъ неразрѣшенъ. Отъ даннитѣ, които имате къмъ мотивитѣ на законопроекта, вие виждате въ какво печално положение се намира този въпросъ. Ако, слѣдователно, искаме да говоримъ за развитие и подобрене на скотовѣдството, ние ще трѣбва да разрѣшимъ, прѣди всичко, най-елементарния въпросъ: снабдяването на селата съ доброкачествени мжжки разплодни материали. И ако това е тѣй, питамъ се, какъ ние можемъ да разрѣшимъ този въпросъ, ако нѣмаме срѣдства, наредъ, разбира се, и съ добри подготвени персоналъ? Но на този въпросъ, г-да, азъ ще се спра по-послѣ.

Поради отсъствието на доброкачествени мжжки разплодници, населението приобѣгва къмъ сега съществуващитѣ — негодни, слаби и недоразвити — въ слѣдствие на което и приплодитѣ, добивани отъ тѣхъ, сж и недоброкачествени и неразвити; тѣ не могатъ да прѣдставляватъ отъ себе си онези капиталъ и оная работоспособност, каквито се изискватъ отъ интереситѣ на нашето земледѣлско население. Ако ние постоянно говоримъ за селско-стопански интереси, ако твърдимъ, че България е земледѣлска страна, че тя е изнесла на плещитѣ си прогреса ни отъ 30 години, че на земледѣлието, главно, се крѣпи бѣдѣщето на страната, тогава съгласете се, г. г. народни прѣдставители, че нашето внимание трѣбва

да бъде посветено върху разрѣшението на този важенъ въпросъ. Ние не можемъ да говоримъ за развитие на земледѣлието, ако сжщеврѣменно не говоримъ за развитие и на скотовѣдството; ние не можемъ да говоримъ за бѣдѣщи надежди на нашата страна, ако не посветимъ усилия за повдигането на материалната култура, отъ която зависи духовната. Е добъръ, каквито мѣрки и да сж вземани за скотовѣдството въ продължение на 25—30 години; каквито и усилия да сж полагани за неговото повдигане, всичко това е било разхвърляно, несистематично и нецѣлесъобразно прокарвано; мѣрките, които сж се вземали, не сж били насочвани по ясно опрѣдѣленъ планъ, нито пъкъ мѣстнитѣ нужди на населението сж били вземани прѣдъ видъ; и въ слѣдствие на това, ние срѣщаме почти на всѣка стѣпка незадоволителни резултати въ областта на скотовѣдството. Какво трѣбва да се направи тогава, ако най-важното условие за развитието на скотовѣдството е снабдяването на страната съ необходимитѣ мжжки разплодници? Очевидно, ще трѣбва да се взематъ мѣрки, за да се запълни грамадната липса отъ разплодни материали. Въ страната нѣма достатъчно мжжки разплодници ни за говеждия, ни за конския, ни за дребния добитѣкъ. Може ли да става рѣчь тогава за повдигането на скотовѣдството, може ли да става дума за упражнение отъ негова страна на онова влияние върху земледѣлието, каквото то би трѣбвало да упражнява въ една земледѣлска страна, която трѣбва да върви въ пътя на своето материално развитие?

Неуспѣхътъ ни въ областта на скотовѣдството се дължи, както казахъ и по-напрѣдъ, на липсата на опрѣдѣленъ планъ, но не по-малко и на отсъствието на усърдие, на упорство, на послѣдователностъ въ вземанитѣ мѣрки, както и на липсата на срѣдства, недостатъчно прѣдвиждани въ общински, въ окръжни и държавни бюджети. Ако хвърлимъ погледъ върху сумитѣ, прѣдвиждани въ общински, окръжни и държавни бюджети, лесно ще видимъ каква счупена линия прѣдставляватъ тѣзи кредити. Между тѣмъ, въпросътъ е толкова важенъ за бѣдѣщето на страната, защото скотовѣдството е единъ отъ голѣмитѣ ресурси на народното стопанство, че вие ще се съгласите, че ще трѣбва часъ по-скоро да се отстранятъ всички дефекти тукъ, ще трѣбва да се начертае единъ ясно опрѣдѣленъ планъ, да се обезпечатъ необходимитѣ срѣдства и мѣроприятитѣ да се слѣдватъ систематично и непрѣкъснато; сжщеврѣменно съ туй ще трѣбва да се погрижимъ да подготвимъ необходимия технически персоналъ.

Г. г. народни прѣдставители! Въ областта на скотовѣдството намъ ни прѣдстоитъ за разрѣшение важни задачи. Що се отнася до едрия рогатъ добитѣкъ, първата важна задача е да запазимъ добритѣ качества на нашия племененъ добитѣкъ, като го развиваме въ тритѣ направления: за месо, за млѣчни продукти и като работна сила. Навредъ у насъ, дѣто мѣстниятъ добитѣкъ е запазилъ нѣкои отъ тия качества, ще трѣбва да се дѣйствува съ селекционния, подборния методъ. Има, обаче, райони, дѣто, поради мѣстни и икономически причини, ще трѣбва да се дѣйствува по-бързо и по-усилено. Тамъ ни се налага да дѣйствуваме чрезъ метизацията, чрезъ кръстосването, а за въ други — ние прѣмо ще трѣбва да доставяваме отъ странство племенни, мжжки и женски, разплодници. Какъ, напр., ние бихме могли да разрѣшимъ болния въпросъ за горитѣ, който повдига страсти — и справедливо, защото живо засѣга интереситѣ на балканското население, ако, едновременно съ ограниченията и борбата противъ хищничеството сж горитѣ, не помислимъ за нови поминѣщи на населението? Питаме ме прѣди малко: какъ ще ограничите, г. министре, пашата на козитѣ, а наедно съ тѣхъ и единъ поминѣкъ на балканското население, когато тѣ сж тѣй необходими за неговото сжще-

ствуване? Въпросът, наистина, е твърдъ важенъ, защото, ако едновременно не се дѣйствува въ нѣколко посоки, гонимитѣ резултати нѣма да се постигнатъ. И така, въ балкански мѣста, какъвто е родопскиятъ иглолистенъ районъ, дѣто въ скоро врѣме трѣбва да се създаватъ нови поминѣци за населението, селекционниятъ методъ и кръстосването сѫ непригодни. Тамъ се налага бързо и масово внасяне на племененъ добитѣкъ отъ страство.

Въ областта на коневѣдството има да разрѣшимъ другъ важенъ въпросъ. Ние ще трѣбва да удовлетвори́мъ нуждитѣ на армията съ мѣстенъ материялъ. Отъ 20 години съществува законъ за насърчение коневѣдството и покрай него конезаводи и складове за жрѣбци. Е добръ, въпрѣки изтеклото врѣме и отпущанитѣ кредити у насъ, дори за въ мирно врѣме не се намира достатѣчно добитѣкъ, съ който да се задоволятъ нуждитѣ на войската. Отъ 1.100 коне, ежегодно нужни за ремонта въ войсковитѣ части, ние едва можемъ да доставимъ, наедно съ ремонтнитѣ депа, 400—500. Останалото се внася отъ странство. Чрѣзъ подобрието на коневѣдството ще трѣбва не само да се удовлетворятъ нуждитѣ на армията, но и да се даде работенъ конъ на земеделското население. Но за това не сѫ достатѣчни срѣдствата, прѣдвиждани въ законопроекта. Въ послѣдния се посочва и на други срѣдства, които държавата трѣбва да поеме върху себе си, защото цѣлитѣ, които има да постигаме въ областта на коневѣдството, не сѫ по силитѣ само на общинитѣ.

Въ областта на овцевѣдството важниятъ въпросъ, който трѣбва да привлече вниманието на народното прѣдставителство и на всички, които стоятъ близо до селското население, е подобрието на мѣстната раса въ млѣчно отношение, както и увеличението на нейния рѣстъ. Колкото се отнася до другитѣ отрасли на скотовѣдството нѣма да говоря, защото и тукъ подобрието ще става по сѣщия начинъ.

Не е достатѣчно, обаче, само да обезпечимъ добри качества размножители; не е достатѣчно държавата да прѣдвижда кредити за раздаване добитѣкъ въ условна собственост; не е достатѣчно да се попълнятъ ефективитѣ на конезаводитѣ и да създадатъ нови пепиниери; твърдѣ необходимо е още да се обърне най-сериозно внимание върху отглеждането на добитѣка, върху неговото хранене и оборитѣ, ако дѣйствително искаме, щото мѣрките, които се взематъ, да дадатъ сигурни и добри резултати. Сегашниятъ начинъ на гледане добитѣка дава печални резултати. Колкото суми и да сѫ похарчили общинитѣ и окръжнитѣ съвѣти, за съжаление, отъ тѣхъ не сѫ получени удовлетворителни резултати: тѣзи суми сѫ били почти прахосвани. Защото, г. г. народни прѣдставители, не е достатѣчно населението да се снабди съ доброкачественъ племененъ добитѣкъ. Не бѣде ли послѣдниятъ аклиматизиранъ; не се ли постави въ добри условия; не стои ли надъ него бдителното око на грижливия стопанинъ; не се ли храни добръ и отглежда въ добри хигиенични помѣщения, капиталътъ, вложенъ въ него, безвъзвратно е изгубенъ. И така, въпросътъ относително гледането и храненето на добитѣка, както и обезпечението на хигиенични помѣщения, е сѣщо важенъ, и той трѣбва да се разрѣши безотложно и успѣшно. Това сѫ въпроси, които не сѫ били нито повдигани, нито разрѣшавани — една отъ причинитѣ, г. Такевъ, задѣто, въпрѣки разходванитѣ суми, не сѫ получени ожиданитѣ резултати. Но кому, г. г. народни прѣдставители, да повѣримъ това дѣло? Кѣмъ кого да се обърнемъ за рационалното отглеждане на добитѣка? Ако общинската властъ не оправда надеждитѣ тогава, ние, омѣдърни отъ опита, ще трѣбва да се обърнемъ кѣмъ други инициативи: личната и колективната. И затуй именно въ законопроекта се наблюдава толкова много на тѣхъ. Колективната инициатива, постоянно

растяща, ще изхожда отъ земеделскитѣ и скотовѣдски дружества, които ще трѣбва широко да се насърчаватъ. Въ общинитѣ, дѣто нѣма подобни дружества, тамъ ние ще се обърнемъ кѣмъ личната инициатива, кѣмъ старателни и усърдни стопани, кѣмъ меракливитѣ скотовѣдци, които, при условията, прѣдвидени въ законопроекта, ще се заематъ на драга воля съ гледането на добитѣка, понеже ще знаятъ, че слѣдъ извѣстно врѣме добитѣкътъ, който имъ се дава условно, ще стане тѣхенъ капиталъ.

Като разрѣшаваме по такъвъ начинъ въпроса за отглеждането на добитѣка, като прѣдвиждаме уреждането на конкурси и премии за сѣщата цѣль, като насърчаваме устройването на хигиенични помѣщения, както и на фуражното производство, надѣвамъ се, че ние ще допринесемъ доста много за развитието на скотовѣдството, толкова повече, че условията, които се визиратъ въ законопроекта, бѣха досега игнорирани. Каквито недостатѣци и да има законопроекта, при усилията, които ще се положатъ, надѣя се, че Министерството на земеделството ще изпълни своя дългъ и че ние, г. г. народни прѣдставители, можемъ да разчитаме на добри резултати.

(Прѣседателското мѣсто заема пакъ подпрѣседателътъ г. А. Буровъ)

Да мина сега на нѣкои възражения, направени отъ нѣкои народни прѣдставители. Същественото отъ тѣхъ се отнася до образуването на фондоветѣ. Мнозина казаха, че сумитѣ, които се прѣдвиждатъ, ще останатъ само на книга, че тѣ не ще могатъ да се реализиратъ. Признавамъ, г. г. народни прѣдставители, че гвоздеятъ на всички разпорѣби въ законопроекта се памира въ обезпечаването срѣдства за колективната и частна инициатива. Безъ срѣдства разпорѣбитѣ, прокарани въ законопроекта, ще останатъ само добри пожелания. Да, г. г. народни прѣдставители, азъ бързамъ да се съглася съ бѣлѣжките на онѣзи, които ги направиха по поводъ разпорѣжданията, напр., въ чл. 4 буква и: (Чете) „Отъ приходитѣ, получени за право на паша отъ селския добитѣкъ по 1 л. на глава одъръ добитѣкъ (коне и говеда) и по 50 ст. на свиня“. Съгласенъ съмъ, че ще се срѣщнатъ трудности и въ реализирането на други приходни пера. Но ако ние, г. г. народни прѣдставители, можете, посочете на други срѣдства, за да разрѣшимъ важния въпросъ за срѣдствата, защото той не интересува само министерството, а и васъ. Ако посочите други срѣдства, азъ съ драга воля ще залича тѣзи пера. Но азъ съмъ убѣденъ, че, ако не всички, то половината отъ тия мѣроприятия ще бѣдатъ приложени. Въ комисията, сѣщо, ще разискваме по това. Ако наведете вѣзки аргументи, че трѣбва да се прѣмахне буква и въ чл. 4, ще се съглася. Въпросътъ не е принципиаленъ; той само визира създаването, обезпечаването на необходимитѣ срѣдства. Но ако даже допуснемъ за минута, че всички пера, прѣдвиждани въ законопроекта, нѣма да дадатъ нищо, че общинитѣ нѣма да прѣдвиждатъ въ бюджетитѣ си суми за тая цѣль, нито ще събиратъ такситѣ, прѣдвидени въ законопроекта, азъ пакъ съмъ убѣденъ, че фондътъ за подобрене на скотовѣдството ще функционира отлично, благодарение на наличността на 6—7 милиона декари мери, частъ отъ които ще се използва за цѣльта; благодарение на тѣхъ, ние ще намѣримъ изобиленъ изворъ на срѣдства, за да реализираме мѣроприятията, прѣдвидени въ законопроекта. Ако само десета частъ отъ 6-тѣ милиона декари мери се разработи въ полза на скотовѣдния фондъ, ние ще имаме достатѣчно срѣдства да финансираме прѣдлаганитѣ мѣроприятия.

Вѣрно е, че въ всички общини нѣма мери. Но, сѣщо, вѣрно е, че процентътъ на населенитѣ мѣста, въ които нѣма мери, е незначителенъ. Едва-ли ще

се намърят 10—15% населени мѣста, въ които да нѣма такива. Тамъ, очевидно, ще трѣбва да се прибѣгне къмъ перата, които прѣдвижда чл. 4. Ако една община нѣма приходъ отъ интисапъ, естествено, че нѣма какво да прѣдвижда по това перо; ако тя нѣма пасища, за да се взематъ 15% отъ дохода имъ, също нѣма какво да се прѣдвижда и по това перо. Въ такива общини ще трѣбва да се прѣдвижда отъ обикновенитѣ приходи по извѣстенъ процентъ, да кажемъ 50, 100, 200 л., за да може да се образува полска-лека фондътъ. Не забравяйте, че на такива общини, които нѣматъ достатъчно срѣдства, за да гарантиратъ образуването на фонда, държавата ще се притича, доколкото ѝ позволяватъ срѣдствата, съ помощта, като за тая цѣль ще прѣдвижда въ бюджета си нужнитѣ кредити, съгласно чл. 13 отъ законопроекта.

Ние разполагаме още съ значителенъ фондъ отъ общинскитѣ мери, макаръ че за тѣхна смѣтка сѫ основани вече специални фондове, какъвто е училищниятъ, и макаръ една частъ отъ тѣхъ сѫ разработени и дадени подъ наемъ за обикновенитѣ приходи на общинитѣ, при все това, още има доста общински мери, които ще ни помогнатъ за организирането на скотовъднитѣ фондове за по-голяма частъ отъ населенитѣ мѣста. Ако успѣемъ да организираме тѣзи фондове за $\frac{3}{4}$ отъ населенитѣ мѣста, ако тѣ ще функциониратъ добръ, и ако съ обезпечаването на срѣдствата реализираме мѣроприятната, прѣвидени въ законопроекта, азъ съмъ убѣденъ, че ние ще направимъ много за повдигането на скотовъдството. Нека тогава онѣзи, които ще дойдатъ подиръ насъ, направятъ повече — нека тѣ намърятъ нови срѣдства и нови ресурси, за да подтикнатъ още по-силно това дѣло.

Нѣма да отговарямъ на бѣлѣжитѣ, които нѣматъ принципиално значение и които можеха да се направятъ въ комисията. Направи се, напр., бѣлѣжка относително опрѣдѣлянето на субсидии въ самия законопроектъ. Не можемъ да направимъ това, по простата причина, защото, по естеството си туй ще се уреди съ правилника. Субсидиитѣ се раздаватъ въз основа на единъ договоръ. Тоя договоръ ще бѣде правилникътъ, въ който ще се уреди тая материя. Ще се дава субсидия на еди-кой си подъ условие, ако изпълни тия и тия условия. Може ли да прѣвидимъ тия разнообразни условия въ законопроекта? Той чертае само общитѣ положения, а въ правилника ще се прѣвидятъ конкретнитѣ случаи.

Бързамъ да прибавя, че съмъ съгласенъ въ нѣкои точки — да прѣтърпи измѣнения чл. 4, които урежда въпроса за фондоветѣ. Азъ самъ ще настоя въ комисията, ако могатъ да се намърятъ други срѣдства, да се заличатъ нѣкои такси, какъвто, напр., тази, която се прѣдвижда въ буква и на чл. 4. Но, г-да, да не забравяме гонимата цѣль: да обезпечимъ непрѣмънно фонда, защото, безъ материални срѣдства, каквито благопожелания да изказваме, каквито закони да създаваме, задоволителни резултати нѣма да се постигнатъ. Като обезпечимъ фондоветѣ, ние не само ще обезпечимъ доброкачественитѣ разплодници, но ние, между другото, ще обезпечимъ и премитѣ за насърчение на фуражното производство. За това послѣдното ще говоримъ по-надълго при законопроекта за повдигането на земледѣлието; тамъ ще бѣде повече третирана тази материя и тамъ ще бѣдатъ прѣвидени по-нашироко нужнитѣ срѣдства за засилването на фуражното производство, защото безъ това, особено като имаме прѣдъ видъ, че меритѣ отъ день на день изчезватъ, ние не можемъ да говоримъ за модерно скотовъдство. Като създаваме по-благоприятни условия за отглеждането на добитъка; като поощряваме частната инициатива; като насърчаваме постройката на хигиенични помѣщения;

като устройваме конкурси и изложби, съ които ще се прѣслѣдва сѣщата цѣль, азъ се надѣя, че лека-полека ние ще създадемъ онѣзи гнѣзда въ разнитѣ околии, отдѣто ще се появи по-силенъ мотивъ за масово подобрене на скотовъдството.

Съ тази надежда и съ убѣждението, че съ настоящия законопроектъ ще се обезпечатъ необходимитѣ срѣдства; че просвѣтенитѣ народни прѣдставители ще допринесатъ въ комисията нѣщо повече за подобренето му; че съ прилагането на законопроекта ще подобримъ значително скотовъдството, азъ приемамъ, по начало, направенитѣ бѣлѣжки. Надѣя се, че въ комисията ще може да направимъ нужнитѣ измѣнения и допълнения и да се явимъ прѣдъ Народното събрание, може-би, съ попълненъ законопроектъ, за да услужимъ на общото дѣло. (Ржкоплѣскане отъ болшинството)

Прѣседателствуващъ А. Буровъ: Г. г. народни прѣдставители! Полагамъ на гласуване законопроекта за подобрене на скотовъдството. Ония г. г. народни прѣдставители, които го приематъ на първо четене, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Възвръщаме се къмъ първата точка на дневния редъ, която е трето четене на законопроекта за измѣнение нѣкои членове отъ избирателния законъ.

Прѣди да дамъ думата на г. докладчика, има да съобща на почитаемото народно прѣдставителство, че е постъпило прѣдложение за измѣнение на чл. чл. 64, 65, 135, 145, 149 и 151 отъ казания законопроектъ. Моля г. докладчика, прѣди да пристъпи къмъ четенето на законопроекта, да прочете прѣдложението. То е подписано отъ надлежното число народни прѣдставители, съгласно правилника.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Ето въ какво се състои това прѣдложение, което, считамъ за дългъ да съобща, има пълното одобрение както на г. министра на вътрѣшнитѣ работи, така и на комисията. То е подписано, както каза и г. прѣседателътъ, отъ нужното число народни прѣдставители, съгласно чл. 40 отъ правилника, и ако нѣмаше тази спѣнка, навѣрно комисията би направила само това прѣдложение. (Чете)

„Подписалитѣ народни прѣдставители, на основание чл. 40 отъ правилника за вътрѣшния редъ, имаме честъ да прѣдложимъ слѣднитѣ поправки и добавки къмъ законопроекта за измѣнение нѣкои членове отъ избирателния законъ.

Първо, забѣлѣжката къмъ чл. 64 се поправя тъй: „Забѣлѣжка. Всички заявления, удостовѣрения, пълномощия, завѣрки и жалби, за които се говори въ настоящия законъ, се освобождаватъ отъ гербовъ сборъ; никакви такси или берии не се събиратъ отъ нотариуса“.

Прѣседателствуващъ А. Буровъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ забѣлѣжката къмъ чл. 64 тъй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: (Продължава да чете) „Къмъ алинея втора на чл. 65 се прибавятъ слѣднитѣ думи: „Цвѣтъ, който не е регистриранъ прѣдъ сѣда поне два мѣсеца прѣди дня на избора, не може да бѣде избранъ за цвѣтъ на кандидатна листа“.

Прѣседателствуващъ А. Буровъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ прибавката къмъ алинея втора на чл. 65 тъй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: „Алинея седма на чл. 65 се поправя тъй: „Когато двѣ или повече групи

избератъ за своитѣ листи единъ и сѣщъ партисенъ цвѣтъ, централната организация на партията, която е запазила тоя цвѣтъ, разрѣшава спора и съобщава прѣдседателю на сѣда, до деня опрѣдѣленъ за обявяване листитѣ, коя листа може да се ползува отъ партийния цвѣтъ. Ако централната организация не съобщи въ горния срокъ, кандидатната листа, която е по-рано заявена, има право да се ползува съ партийния цвѣтъ“.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ поправката къмъ алинея седма на чл. 65 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: „Къмъ алинея пета на чл. 135 се добавятъ слѣднитѣ думи: „петъ дни прѣди деня на избора“.

Г. Шиваровъ: Обяснете.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Азъ нѣмамъ нищо противъ това и самъ бихъ желалъ да обясня.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Обяснете, г. докладчикъ.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Понеже трѣбва да се спра върху тази добавка, която сега прочетохъ, ще ви съобща слѣдното. Чл. 135 говори за окръжнитѣ избори и въ него се опрѣдѣля начинътъ, по който става заявяването и приемането на листитѣ отъ сѣда; слѣдъ като сѣдътъ утвърди листитѣ, изпраща ги на околийския началникъ да ги публикува. Именно тукъ се поставя единъ срокъ за администрацията, за околийския началникъ, че той трѣбва да публикува тѣзи листи петъ дена прѣди избора. По-рано този срокъ не бѣше точно опрѣдѣленъ; разбираше се, че прѣди избора трѣбва да бѣдатъ публикувани. Нарочно създадохме срокъ, прѣдъ видъ на това, че една друга добавка, която вече гласувахте, гласи, че централната организация на партията, когато трѣбва да съобщи на сѣда, коя листа може да се ползува съ партийния цвѣтъ, може да направи това въ извѣстенъ срокъ, и този срокъ опрѣдѣлихме, че трѣбва да бѣде срокътъ до обявяването на листитѣ. За законодателнитѣ избори този срокъ, както знаете, е деветъ дена, а за окръжнитѣ избори ще бѣде петъ дена. Тѣ се обявяватъ отъ администрацията на всички общини, за да се знаятъ кои сѣ кандидатитѣ.

М. Такевъ: А кандидатнитѣ листи?

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Кандидатнитѣ листи, както знаете г. Такевъ, се заявяватъ на окръжния сѣдъ.

Н. Мушановъ: А за окръжнитѣ съвѣти?

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: И за окръжнитѣ съвѣти тоже е сѣщото правило, само че измѣнихме сроковетѣ.

Знаете, г. г. народни прѣдставители, защо се направи това: защото по-рано листата за окръжни съвѣтници трѣбваше да се заявява въ всѣка община отъ 10 души избиратели — нѣщо много непрактично.

М. Такевъ: Сега ли го измѣнихте въ комисията?

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: То е прѣдложено още въ законопроекта, г. Такевъ, а не отъ комисията.

Н. Мушановъ: Значи, кандидатната листа ще се съобщава сутринята на бюрото.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Не. Кандидатнитѣ листи се заявяватъ въ сѣда 10 дена прѣди избора; 8 дена прѣди избора сѣдътъ разглежда и утвърждава листитѣ, а 5 дена прѣди избора се публикуватъ отъ администрацията — сѣщитѣ правила, както за законодателнитѣ избори, обаче сроковетѣ сѣ по-къси.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ добавката къмъ алинея пета на чл. 135 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: (Чете)

„Въ алинея втора на чл. 145, слѣдъ думитѣ „окръженъ управителъ“, се прибавятъ слѣднитѣ думи:

„Сѣдътъ, въ общо събрание, разглежда и разрѣшава по сѣщество горнитѣ заявления“.

Г. г. народни прѣдставители! Чл. 145 говори за оспорванията, които могатъ да станатъ отъ всѣки единъ избирателъ на утвърденитѣ кандидатури слѣдъ избора. Едно лице, напр., е утвърдено като избрано, когато то нѣма качества, или пъкъ, единъжъ избрано, е отстранено поради нѣкаква грѣшка. Тогава тази алинея втора казва, че всѣко едно лице, гражданинъ, или пъкъ окръжниятъ управителъ има това право: може въ продължение на 20 дена да иска поправянето на такава една грѣшка пакъ отъ сѣда.

Н. Мушановъ: Въ общо събрание.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Понеже отъ досегашната практика на сѣдилищата се виждаше, че тѣ като-че-ли гледатъ малко повърхностно на тази проверка, то комисията и прѣдложителитѣ, отъ желание да се обърне внимание на сѣдилищата върху тази проверка, която често пѣти може да досегне сѣществени интереси и да изправи много несправедливости, поставихме фразата, че сѣдътъ трѣбва въ общо събрание и по сѣщество да разгледа заявленията. Дълженъ съмъ, като докладчикъ, да прибава, че и при тази втора проверка, която прави сѣдътъ, той има право, както е казано по-горѣ въ чл. 144, да направи една малка анкета, да провери да-ли извѣстни твърдения въ заявленията сѣ вѣрни, да делегира даже нѣкой членъ, съ една рѣчь, ползува се съ пълна свобода, за да може да изпълни добросъвестно своята функция като послѣдна инстанция въ тѣзи избори за окръжни съвѣтници.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ добавката къмъ алинея втора на чл. 145 по законопроекта, тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: (Чете)

„Въ алинея трета на чл. 149 послѣднитѣ думи „до почване гласоподаването“ се отмѣнятъ“.

Това е чисто и просто редакционна поправка — излишни думи се махвватъ.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ поправката въ чл. 149, съ махването на прочетенитѣ думи отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: (Чете)

„Слѣдъ алинея четвърта на чл. 149 се прибавя слѣдната алинея:

„Слѣдъ изпълняване наредбитѣ на чл. 87 отъ избирателния законъ, прѣдседателътъ на изборното бюро прочита гласно заявенитѣ кандидатни листи. Ако двѣ или повече кандидатни листи сж избрани единъ и сжщъ партиенъ цвѣтъ, изборното бюро признава цвѣта на оная листа, за която съответната партийна околийска организация удостовери, че има право да се ползува отъ партийния цвѣтъ; въ такъвъ случай прѣдседателътъ на бюрото обявява гласно за знание, че останалитѣ листи отъ сжщия цвѣтъ не се приематъ. Ако не се прѣдстави удостоверение отъ околийската партийна организация, тогава бюрото приема горнитѣ листи, но сждѣтъ при разглеждане избора, приема за законно заявена листата, която е получила най-много гласове; гласоветѣ, подадени за другитѣ листи, сж недействителни.“

Г-да! Ето обяснението, което има да дамъ по тази добавка. Тя се създаде въ полза на по-доброто организиране на партиитѣ и за прѣмахването на безразборнитѣ разцѣпления въ навечерието на избора. Понеже цвѣтътъ е собственостъ на партията, тя винаги има право да слѣди, какъ той се употребява; да слѣди да не би отцѣпницитѣ отъ партията да употребяватъ този цвѣтъ, макаръ че тѣ нѣматъ одобрението на партията; да слѣди да не би хора, чужди на партията да употребяватъ този цвѣтъ. Ето защо, за да се прѣмахне тази неволяностъ въ изборната борба и маневри въ навечерието на изборитѣ, прѣдложителитѣ — и ние сме съгласни съ тѣхъ, както и г. министърътъ — прѣдложиха слѣдното: сутринята на изборното мѣсто, слѣдъ като вече се прѣгледатъ урнитѣ и се запечататъ, и слѣдъ като прѣдседателътъ обяви колко души се избиратъ въ колегията, респективно въ общината и въ околията, и слѣдъ като съ печатъ се запечататъ урнитѣ и отъ застъпницитѣ, и отъ кандидатитѣ, тогава прѣдседателътъ, бюрото приема заявенитѣ кандидатни листи — които сж подадени до-тогава, па и тогава, въ сжщия моментъ, може да се подадатъ, понеже гласоподаването не е почнало, а въ закона е прѣдвидено, че до почване на гласоподаването може да се подаватъ кандидатни листи — тогава прѣдседателътъ на бюрото приема тѣзи кандидатни листи и ги прочита гласно, за да знаятъ присѣдствующитѣ, коя кандидатна листа какво съдържа. Ако при това прочитане на заявенитѣ кандидатни листи се окаже, че двѣ или нѣколко листи иматъ единъ и сжщъ партиенъ цвѣтъ, който принадлежи на партията, която го е регистрирвала, тогазъ се появява този въпросъ: коя листа може да се ползува отъ този цвѣтъ? Бюрото, обаче, нѣма право, тѣй да се каже, само да се сезира съ този въпросъ, а то ще остави работитѣ да се развиватъ, както си вървятъ. Ако никой нищо не заяви, то двѣ и три листи да бждатъ съ единъ и сжщъ партиенъ цвѣтъ, тѣ ще минатъ, и ако тѣзи листи минатъ така незабѣлвано, безъ нѣкой да прави възражение, тогава става слѣдното. Слѣдъ като се прочете резултатътъ, изпраща се на сждилището; сждѣтъ при утвърдяването на избора ще трѣбва да види коя отъ тѣзи листи, които иматъ единъ и сжщъ партиенъ цвѣтъ, е получила най-много гласове, и тази именно листа ще признае като законно заявена, а другитѣ листи ще ги остави като недействителни, и гласоветѣ, подадени за тѣхъ, ще се считатъ за недействителни.

В. Кознички: Ако, обаче, ...

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Ако, обаче — и това е по-важната частъ отъ това, което имамъ да кажа — при този прѣгледъ на листитѣ сутринята — това се касае за общинскитѣ избори, градски и селски — се прѣдстави едно удостоверение отъ околийската

партийна организация, отъ съответната организация, която притежава цвѣта, напр., ако се касае за синия цвѣтъ и има три листи съ такъвъ цвѣтъ, и организацията на народната партия въ околийския градъ прѣдстави удостоверение — било че нѣкое лице дойде да прѣдстави удостоверението, било че тя сама съобщи на бюрото — че еди-коя е листата, която има право да се ползува съ партийния цвѣтъ, тогава веднага прѣдседателътъ на бюрото обявява, че съгласно удостоверението или съобщението, еди-коя си листа има право на този цвѣтъ, а другитѣ листи не ги приема, понеже тѣ нѣматъ право да носятъ този цвѣтъ. По такъвъ начинъ избирателитѣ ще знаятъ веднага, че тѣ не трѣбва да гласоподаватъ за листи, които сж невалидни, недействителни.

Н. Мушановъ: Ако гласоподаватъ, гласоветѣ имъ сж недействителни.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Това се разбира. — Това е едно прѣдупрѣждение къмъ избирателитѣ да не си губятъ гласоветѣ.

Х. Хаджиевъ: Даже да е регистрирана и да е получила повече гласове.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Това се разбира, защото листата не е заявена, а по начало е прието, че листа, която не е заявена, нѣма право на прѣдставителство. Тамъ вече попада подъ други правила.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ новата алинея къмъ чл. 149 тѣй, както се прочете отъ г. докладчика, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Съборанието приема.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: „Послѣдното изречение на точка втора отъ чл. 151 се измѣня тѣй: „Ако горнитѣ лица сж избрани въ сжщата листа, тогава лицето, което е по-напрѣдъ въ листата, запазва мандата си; ако ли сж избрани въ разни листи, тогава съ жрѣбие се опрѣдѣля лицето, което запазва мѣстото си въ свѣта.“

Чл. 151, както знаете, говори за случаитѣ на неизбираемостъ, за роднинството или съдружничество, които отношения бъркатъ на едно лице да бжде избираемо въ единъ общински свѣтъ. Но може да се случи, лица, които не сж избираеми поради роднинство, съдружничество и други отношения, да попаднатъ въ една и сжща листа. Обикновено партиитѣ избѣгватъ това, но безъ да знаятъ може да турятъ лица, които сж роднини. Въ такъвъ случай, ако двѣ или три лица роднини попаднатъ въ една и сжща листа, тогава се прѣкланяме прѣдъ старшинството, което имъ дава партията; онова лице остава въ свѣта, което е начело на листата, което е по-напрѣдъ поставено. Но, ако се случи, лица, които сж роднини, или иматъ други отношения, които ги правятъ неизбираеми, да попаднатъ въ двѣ или нѣколко листи и да бждатъ избрани, тогава се опрѣдѣля съ жрѣбие, кое лице ще запази мандата си въ свѣта. Имаше едно мнѣние, че е желателно да си остане правилото, което днесъ е въ сила, а именно: онова лице да бжде оставено въ свѣта, то да запази мандата си, което принадлежи къмъ най-силната листа. Обаче нѣма да бждемъ логични, понеже еднижъ избрани лицата, тогава вече за тѣхъ нѣма листа, нѣма никакво друго различие, тѣ сж подъ единъ знаменателъ, тѣ сж общински свѣтъници. Слѣдователно, нѣма защо да прѣдпочитаемъ единия спрѣмо другия, защото тѣ, споредъ закона, сж еднакви и не остава, освѣтъ да се тегли жрѣбие.

Н. Мушановъ: Да, ама единиятъ може да има хиляда гласа, а другиятъ — 50.

Нъкой отъ болшинството: Стариятъ законъ е по-добъръ.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: Г. г. прѣдставители! Прѣдложението, което ни прави комисията и което е въ отрицание на всѣкога съществуващото въ нашето избирателно законодателство положение, е абсолютно неприемливо. Бихъ молилъ г. министра и г. докладчика, отъ името на комисията, да се съгласятъ, щото това нововведение, което е не само отрицание на принципа, който отъ 30 години е легналъ въ нашето избирателно право, но и на вчера почти гласувания законъ отъ XIV-то Събрание за пропорционалното прѣдставителство въ България, да се отмѣни и да си запазимъ старото положение. Кое е то? Х и У сж двама братя. Х е народнякъ, У — цанковистъ. У получава 1.000 гласа на избора въ града Търново; Х получава 50 гласа въ сѣщия градъ въ листата на цанковиститѣ. Случва се, понеже У стои начело на своята листа и влиза въ изборния дѣлителъ, да се избере съ 50 гласа. А Х, неговиятъ братъ, въ листата на народната партия получава 1.000 гласа, и той бива избранъ. И двамата да влѣзатъ въ съвѣта не могатъ, защото сж братя; тогава кой отъ тѣхъ да бѣде? Въ такъвъ случай споредъ досегашния законъ ще влѣзе онзи, който е получилъ 1.000 гласа, а не онзи, който има само 50 гласа. Защо? Защото той е събралъ по-големата частъ отъ довѣрието на избирателитѣ, защото нему гражданитѣ сж дали по-голяма вѣра да управлява общественитѣ имъ интереси, и още, защото изборътъ не се дължи само на организираниитѣ членове на партията, а изборътъ е продуктъ на общитѣ усилия на всички граждани въ дадена община. Като е тъй, досегашниятъ законъ казваше, както казахъ, ще остане Х въ съвѣта, а ще излѣзе У, неговиятъ братъ, защото има само 50 гласа, а Х има 1.000 гласа и, слѣдователно, прѣдставлява истинската воля на болшинството отъ избирателитѣ. Почтената комисия сега казва: не, макаръ Х да е получилъ 1.000 гласа, а У само 50, ще се тегли чопъ, жръбне, и, ако се случи жръбнето да се усмихне на У, той ще влѣзе въ съвѣта съ 50 гласа, а Х, който има 1.000, ще си иде у тѣхъ. Къдѣ е тукъ онази социална правда, изражение на народната воля, който сж мѣродавни въ случая? Избирателната аритметика навсѣкъдѣ е еднаква. Цѣлтъ на общото гласоподаване на народа има за цѣлъ да изтъкне начело на своето държавно и общинско управление хора, въ които вѣрва, и която листа, и който избираемъ получи повече гласове, той ще прѣдставлява интереситѣ му. Комисията, обаче, разсждава друго-яче: У вече е избранъ, макаръ и съ 50 гласа, и Х е избранъ, макаръ съ 1.000 гласа; тѣ вече сж равноправни и, слѣдователно, нека жръбнето, нека неизвѣстното рѣши кой да влѣзе въ съвѣта. Така може да се разсждава, когато се счита, че избирателната борба не се обусловва, не се държи въ нея смѣтка отъ довѣрието на гражданството, отъ волята на избирателитѣ, а се държи смѣтка по една абстракция, кой да влѣзе и кой да не влѣзе. Елементарно начало е, че ще влѣзе този, който има болшинството на избирателитѣ, на било по пропорционалната система, било по мажоритарната, било по системата на прѣдставителството на меншествата — тамъ е безразлично. Щомъ вие сте заслужили довѣрието на повечето граждани въ вашата община, вие сте управлявате общината. Нашата листа като получи по-

малко гласове, има право да се прѣдставлява, но въ хората си, които вече не могатъ да опетятъ онзи господинъ, който е получилъ петъ пѣти, 50 пѣти повече гласове. Понеже досега и въ закона, който внесе г. Мушановъ, и въ онзи, който внесохъ азъ на 1909 г. за пропорционалното прѣдставителство въ градскитѣ и окръжни съвѣти, при сродство на хора отъ разни листи попадали вече въ съвѣтитѣ, въпроса, кой да остане въ съвѣта, рѣшаваше количеството на гласовѣтѣ, които всѣки кандидатъ е получилъ, така и сега ще ви моля да приемете сѣщия този старъ принципъ, още повече за това, че ето какво може да стане съ злоупотрѣбленията отъ страна на меншествата. Една партия разчита, че може да има 50 гласа въ община, която има 1.000 избиратели; и тя знае, че силната партия е турпила начело на листата си най-достойния между себе, когото готви да направи кметъ въ общината. Малката партийка, за да отстрани този човѣкъ отъ листата на голѣмата партия, туря неговъ сродникъ въ своята листа на първо мѣсто и той се избира съ 50 гласа. И тогава се тегли жръбне, т. е. казва се: „Г-не! Рискътъ и за тебе, и за насъ ще бѣде еднакъвъ. Провидението ще рѣши кой да влѣзе въ съвѣта“. И провидението може да рѣши да влѣзе този, който има само 50 гласа, а партията, която има 600—700 гласа и която е готова да управлява чрѣзъ най-достойния си прѣдставителъ, да се елиминира отъ тази листа. И обратното е вѣроятно, когато да стане, но то не влѣче тази опасностъ, защото, когато една партия е силна и има шансъ да получи болшинството отъ съвѣтницитѣ въ управлението, тя нѣма защо да се старае да отстранява отъ другата листа достойния, защото този достоевъ ще се замѣсти отъ слѣдующия, а пѣкъ прѣдназначението на всички тѣзи меншества е да контролиратъ болшинството въ автономното управление на общината. Така щото опасността е по-голяма въ сравнение съ злоупотрѣблението, което може да се направи въ една малка фракциякъ спрямо голѣмата, отколкото отъ голѣмата спрямо малката. Азъ не бѣхъ въ комисията, когато тази идея се породила тамъ и не можахъ да схвана добръ този въпросъ, но чухъ обясненията и на г. докладчика, и на уважаемия г. подпрѣдседателъ, който тогава вземаше участие. Но да ви кажа, и тогава, и сега, азъ не мога да се убѣдя, че можемъ да туримъ на рискъ и можемъ да прѣнебрѣгнемъ болшинството на избирателитѣ прѣдъ тази фикция за равенство между двѣтѣ листи, когато една има 1.000 гласа, а другата само 30 или 50 гласа, и да прѣдоставимъ на жръбнето да рѣшава, кой да влѣзе въ съвѣта.

Ето защо, азъ не намирамъ никакви особени причини, които нашиятъ животъ да е създалъ; та да отмѣнимъ досега установеното начало, а знаете, какъ бѣше досега: щомъ въ единъ съвѣтъ попаднатъ двама сродници, сждѣтъ отстранява този, който има по-малко гласове, а ако иматъ равно число гласове, хвърля се жръбне и тогава, разбира се, провидѣнието рѣшава. Ако този принципъ бѣше досега, азъ бихъ желалъ да знамъ, какъвъ мотивъ накаралъ комисията, какви данни тя е събрала отъ нашия животъ, та отмѣнява това начало, съвършено човѣшко, логично, справедливо, основано на общия вотъ на нашия народъ, и иска да го замѣни съ жръбието, което може да бѣде и крайно несправедливо, защото е единъ въпросъ на рискъ, кой ще влѣзе, Иванъ или Драганъ, и тогава вече вотътъ на народа нѣма значение.

Ето защо, азъ бихъ молилъ г. министра да оставимъ този членъ както си бѣше — да рѣшава сждѣтъ да остане въ съвѣта този, листата на когото е получила най-много гласове, както бѣше и досега.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата пловдивският народенъ прѣдставителъ г. Цоню Бръшляновъ.

Само, моля, по-кжсичко.

Ц. Бръшляновъ: Г. г. народни прѣдставители! Съ този въпросъ въ комисията, въ която и азъ участвувахъ, се занимахме твърдѣ надълго. Моето лично мнѣние отначало бѣше тъкмо противно на онова, което г. Такевъ изказа, именно, когато има роднинство между двама души, прогласени за съвѣтници, единъ въ по-големата листа, а други въ по-малката, да се даде прѣдпочитание на този, който е въ по-малката листа, или поне, най-малкото, да се даде прѣдпочитание на този, който е въ своята листа на по-горно мѣсто. Но прѣдъ видъ възраженията, които се правятъ отъ противната страна — и тѣ сж основателни — азъ намѣрихъ, че нѣма друго срѣдство да се разрѣши този въпросъ, освѣнъ жрѣбието, и ще ви кажа моитѣ съображения. Г. Такевъ, като че-ли му е мѣчно да се прости съ онзи начинъ на мислене и расжждаване, който ние всички имаме до днесъ, усвоенъ отъ дългото практикуване на мажоритарната система. Той ви казва: „Дайте право на по-силната група, или, по-право, на нейния човѣкъ, роднина на другъ въ другата листа, той да влѣзе въ съвѣта, а не другиятъ. Защо? Защото е по-силна група“. Е, та що? Пропорцията именно въ това се състои, че тя дава на по-силната група едно прѣимущество, и това е всичкото, което може да ѝ се даде — съответното число мандати. „Ти си петъ пкти по-силна отъ мене, групо, ще получишъ петъ мандата; азъ съмъ по-слаба, ще получа единъ мандатъ“. Съ това се изчерпва конкуренцията между двѣтъ групи и оттамъ-нататѣкъ тѣ сж равноправни: всѣки единъ съвѣтникъ или депутатъ отъ едната или другата листа, макаръ че единиятъ е избранъ съ петъ пкти повече гласове отъ другия, тѣ сж равноцѣнни и прѣдъ закона, и прѣдъ обществото, и прѣдъ всички; и не можешъ да говоришъ, че азъ, Иванъ, Драганъ, съмъ отъ силната група, и азъ имамъ 5.000 гласа, а ти си отъ слабата група и имашъ 1.000 гласа, защото 5.000-тѣ гласа и 1.000-та гласа не сж дадени за тази или онази личностъ; тѣ сж дадени за партията, и всѣки единъ мандатъ отъ двѣтъ листи, както ви казахъ, се счита и трѣбва да се счита за равноцѣненъ.

По-нататѣкъ, ако има нужда да се загрижимъ да защитимъ нѣкого отъ възможнитѣ игри, въ такъвъ единъ случай, които сж много възможни, особено при нашия практиченъ българинъ, то по-скоро трѣбва да защитимъ слабата листа, меншеството, отколкото болшинството. Защото меншеството въ едно село или единъ градъ, което разчита да получи най-много два мандата въ общинския съвѣтъ, безспорно, има за най-пръвъ свой човѣкъ Иванъ едн-кой си и го поставя на първо мѣсто въ своята листа и той въ срѣдата на своята партия се цѣни като първа величина; а силната листа може да постави на шесто или седмо мѣсто, на което може да бѣде даденъ мандатъ, единъ отъ послѣднитѣ свои хора, единъ човѣкъ, да не кажемъ, отъ значение, разпо на нула, но на всѣки случай отъ значение твърдѣ близко до нула. Но понеже той е роднина на онзи въ по-малката листа, ще трѣбва, споредъ логиката на г. Такева, да изхвърлимъ именно този, който стои на първо мѣсто въ слабата листа, и да туримъ първия. Какво може да стане по тоя начинъ? Силната група, знаейки кой е първиятъ човѣкъ, на по-слабата група, и не само първиятъ, а двамата по-първи хора — въ случай че разчита да прокара два мандата въ селския или градския съвѣтъ — ще постави на седмо или шесто мѣсто въ своята листа двама души, роднини на първитѣ, и ако самиятъ законъ дава право на тѣзи, които сж въ голѣмата

листа, тѣ да бѣдатъ по закона избрани за съвѣтници, а не онѣзи, то значи да дадете бѣдбата на малката, слабата листа въ рѣцѣтъ на нейния силенъ противникъ, да може той, като постави въ своята листа двама роднини на тѣзи видни хора отъ онази малка партия, да осуети тѣхното избирание. И това ще се знае прѣдварително, това ще го знае цѣлото село, даже могатъ да агитиратъ съ това. Но казвамъ, понеже и противното може да стане, може и малката група да турне въ листата си нѣкой роднина, за да измѣсти нѣкого отъ другата листа, въ случай че приемемъ противния възгледъ, то не остава, освѣнъ да приемемъ жрѣбието. На всѣки случай, трѣбва да признаемъ, че малката група, която може да разполага само съ двама души, не може да си позволи този луксъ, да тури хора недостойни, подставени, само за да прѣчатъ на силнитѣ, на виднитѣ хора отъ групата на голѣмата партия, а тази послѣдната има тази възможностъ, като прокара трима или четирима видни и достойни хора, да постави подиръ тѣхъ още двама души, просто фигуранти, които да послужатъ да не могатъ да влѣзватъ цѣнни личности отъ другата партия. Ето защо, г-да, поради невъзможността да се разрѣши друго-яче този въпросъ, за да не може една група или една листа да влине върху кандидатитѣ на друга група или листа, кои да бѣдатъ избрани и кои не, да прѣдоставимъ това нѣщо най-сетнѣ на случайността, да оставимъ по 50% възможностъ и за едната, и за другата партия, и въ случай че такова нѣщо стане, да се прибѣгне къмъ жрѣбието. Друго срѣдство азъ не виждамъ.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата пловдивският народенъ прѣдставителъ г. Христо Поповъ.

Х. Поповъ: Г. г. народни прѣдставители! Не мога да се съглася съ заключението на г. Такева.

Ц. Бръшляновъ: По принципъ. (Смѣхъ)

Х. Поповъ: Да, по принципъ. — Сега ще ви докажа, защо. Г. Такевъ мисли много хубаво, когато полата първата фраза, че на мнозинството трѣбва да се даде прѣдпочитание. Така е много хубаво, но само дотукъ да се расжждава. Когато, обаче, навлѣзнемъ вътрѣ въ системата, въ тази система, която ние приемаме тукъ, нѣма болшинство, нѣма меншество. Двама брата влизатъ въ двѣ кандидатни листи. Единиятъ отъ една група, другиятъ — отъ друга. И двамата отговарятъ на условията, които изисква законътъ. Може да влѣзватъ и двамата брата като първи въ листата, може и двамата да влѣзватъ на право съ изборния дѣлителъ. Кой е по-силенъ, питамъ азъ? Никой. Тукъ не може да се държи смѣтка, кой е по-силенъ. Може да се случи и тѣй: единиятъ да влѣзе на право съ изборния дѣлителъ, а другиятъ да влѣзе съ специфичния дѣлителъ и послѣденъ. Тогава ние ще влѣземъ подъ смѣтка много дълго, да гледаме мѣстото му въ листата. Напр., вземете послѣднитѣ избори въ Пловдивъ: послѣдниятъ съвѣтникъ народняцитѣ го взематъ съ 182 гласа и, като че за щастие, въ листата има народняка Богданъ Калчевъ, а пкъ въ другата — цанковистката листа — има Стефанъ Калчевъ, братъ на първия. Послѣдниятъ, народнякъ, се избира съ 182 гласа, когато изборниятъ дѣлителъ е 230. Сега, има единъ радикалъ съ 195 гласа, той, помоему, е по-силенъ отъ послѣдния съвѣтникъ на народняцитѣ, защото той има 195 гласа, а онзи се избира съ 182 гласа. Значи, каква ще бѣде смѣтката, която г. Такевъ изтъква тукъ; който има повече гласа, той трѣбвало да бѣде избранъ. Това може да стане само при мажоритарната система; може да стане и тукъ, ако

бъхме приели rapachage-a, панашажа — да има лични гласове лицето, което е кандидатът, както е въ България. Ние това не приехме, не го приеха и демократите, които го замъниха със заличаване от повече от половината избиратели. Това е безсмислено. Ето защо, казвамъ, всеки кандидатъ единъжъ избранъ, той се счита вече влизълъ въ съвѣта, било за това, че той направо влиза, било за туй, че слѣдъ като се приложи кворумътъ къмъ листата, той отговаря вече да бѣде съвѣтникъ и въ всички тѣзи случаи той е равноправенъ съ всички други съвѣтници. Не може да се каже за него, че има повече или по-малко гласове. Ако листата на единия братъ има найстина повече гласове отъ листата на другия, то е безразлично, защото тѣзи гласове не сж на братъ му, тѣ сж гласове на организацията. Може, разбира се, да се държи смѣтка, ако се каже какъ мѣсто има въ организацията, съ какви гласове о влизълъ единиятъ отъ едната партия и съ какви гласове е влизълъ другиятъ отъ другата партия. Но то е една много голѣма подробностъ и нѣма смисълъ, защото всички гласоподаватъ за X, не защото той е народнякъ, а защото влиза въ листата на народняците. Така щото, единиятъ братъ си е въ реда и другиятъ си е въ реда.

Сега има и практически послѣдствия, каквито изказа г. Бръшляновъ, че една партия, като види кои сж кандидатитѣ на другата листа, съгласно съ това ще нареди и своята листа. А при едно жрѣбие никой не може нищо да прѣдвиди. Ако двама братя бѣдатъ избрани, ще оставите на провидението да рѣши, кой отъ тѣхъ ще влѣзе. Истина е, че мнозинството управлява. За демагозитѣ това е хубава фраза, но, въ сжщностъ, нѣма смисълъ тукъ. Тукъ новата система казва тѣй: азъ съмъ силна партия, но и вие имате дѣлъ, вашия дѣлъ ви дава законътъ; вие сте го взели и вие се считате избрани. Най-послѣ, силната партия не може да яде слабата. Нравствеността се състои въ това, че високонравствениятъ се оставя съзнателно да го ядатъ другитѣ. Не може мнозинството да яде малцинството. Ето защо, казвамъ, че не е вѣрно това сжждение и азъ, безъ да съмъ билъ въ комисията, още като чухъ нейното мнѣние, съобразихъ, че то е най-справедливо. Ако искате да бѣдете по-справедливи, дайте прѣимуществото на малцинството, отколкото на болшинството. Но срѣдата, златната срѣда е тамъ. Заради туй, казвамъ, по принципъ не съмъ съгласенъ съ г. Такева.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата арацанскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Стефанъ Савовъ.

С. Савовъ: Г. г. прѣдставители! Напълно съмъ съгласенъ съ разсжденията на г. Такева и неговото заключение бѣше съвършено право. Истина е, че пропорцията има за девизъ всѣка една партия да се прѣдставлява споредъ силата си. Но пропорционалната изборна система нѣма за девизъ меншествата да мачатъ болшинството. Когато се касае за общински избори, за градски избори, менъ ми се струва, че не е безизвѣстно никому, че хора за кметове не се намиратъ така лесно, че трѣбва да ги търсимъ, трѣбва да ги молимъ, за да станатъ кметове; трѣбва насила да го заставишъ да бѣде такъвъ. Ако вие приемете това, което комисията приема, вие ще лишите много градове отъ възможността да иматъ добри кметове, макаръ партизани, защото всѣкога се намѣрватъ меншества, които да се противопоставятъ, за да унищожатъ първото лице на партията, отъ което тя се прѣдставлява въ селото или въ града. Винаги ще се намѣрватъ хора да кажатъ: ние ще поставимъ на първо мѣсто неговия братъ, неговия чичо и т. н., та като дойде

да се тегли жрѣбието, може-би, провидението да бѣде въ полза на малката група и по този начинъ се осуетява цѣлата комбинация на болшинството. Въ такъвъ случай вие тероризирате болшинството и осуетявате довѣрието на гражданитѣ къмъ извѣстни лица, защото, каквото щете говорете, не може да се откаже, че личността има значение при изборитѣ, макаръ че се гласоподава за партията. Защото записи отъ листата, за която ще гласоподаватъ гражданитѣ, особено листата, за която става дума, не може да не играе роль. Вие по този начинъ отнемате възможността на гражданитѣ да поставятъ начело на своето управление онова лице, въ което болшинството има довѣрие. Истина е, че при пропорционалната система, слѣдъ като стане изборътъ, избранитѣ кандидати отъ листата, която е получила петъ мандата, и отъ онаа, която е получила единъ мандатъ, сж равноправни; тѣ сж градски съвѣтници. Но това не значи, че вие трѣбва да вземете отъ листата, отъ която е избранъ само единъ съвѣтникъ и съ него да унищожите първия човѣкъ на партията, която има петъ мандата и да не дадете възможностъ на послѣдната да управлява общината чрезъ онова лице, което тя прѣдзначава. Ето защо, не е право мнѣнието на комисията, като казва, че при разни листи, ако роднинството се случи при еднакви условия, то жрѣбието рѣшава. Заради това е по-право онова постановление на закона, което прѣдвиждаше стариятъ текстъ, че листата, която има повече гласове, тя трѣбва да остане. Менъ ми се струва, че това е безспорно.

М. Такевъ: Отъ другата листа пакъ слѣдующиятъ ще влѣзе.

С. Савовъ: Съ това не се унищожаватъ правото или възможността на листата, която има по-малко гласове, да си има пакъ своя прѣдставителъ въ общината.

М. Такевъ: Разбира се.

С. Савовъ: И право е, че меншествата не влизатъ въ съвѣта да унищожаватъ болшинствата, а да контролиратъ тѣзи болшинства. Когато една листа има свой прѣдставителъ въ общината да контролира дѣлата на другитѣ, това е достатъчно, защото, ако тя нѣма възможностъ да влѣзе съ повече мандати, тя поне ще има единъ или двама, които ще упражняватъ контролъ върху другитѣ избрани.

Азъ ще моля г. докладчика, моля и г. министра да се съгласятъ съ мене, защото, иначе, дава се пакъ възможностъ нарочно да се поставятъ такива лица, които да парализиратъ цѣлата комбинация на болшинството, защото кандидатнитѣ листи ще бѣдатъ извѣстни по-отрано, тѣ ще се знаятъ. Да речемъ, за окръжнитѣ съвѣти; дава се заявление въ окръжния сѣдъ, съ което се прѣдставлява кандидатната листа.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: При изборитѣ за окръжни съвѣти не се гледа роднинството. Тамъ кандидатитѣ могатъ да бѣдатъ и роднини. Това правило за роднинството важи само за общинскитѣ съвѣти.

С. Савовъ: Но да речемъ за окръжнитѣ съвѣти кѣдѣто листата е извѣстна.

К. Попкрѣстевъ: Тамъ избранитѣ могатъ да бѣдатъ и братя.

С. Савовъ: Та, ето защо азъ съмъ напълно съгласенъ съ г. Такева и моля комисията да се съгласи да остане стариятъ текстъ на закона така,

както е — че при роднинство ще се касира този, който има по-малко гласове.

М. Таневъ: И ще влѣзе слѣдующиятъ.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Има думата търновскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Антонъ Мандевъ.

А. Мандевъ: Г. г. народни прѣдставители! Азъ напълно сподѣлямъ мнѣнието на комисията по слѣдующитѣ съображения. По новия законъ за пропорцията нѣмаме нито болшинства, нито меншества, защото всѣки единъ избранъ общински съвѣтникъ влиза въ общинския съвѣтъ при единъ и сѣщъ длителъ; значи, съ еднакво число гласове — поне общинскитѣ избори ни дадоха този резултатъ, който виждаме, като е заставилъ комисията да прѣдвиди едно ново законоположение въ сегашния законопроектъ. И азъ не мога нищо друго да направя, освѣтъ да поздравя комисията, че тя е схванала тази слабостъ на законопроекта. Ние българитѣ — трѣбва сами да признаемъ това — сме изобрѣтатели и гледаме какъ да се изиграемъ единъ другъ; ние гледаме да принесемъ по-малко полза за обществото, отколкото лично на себе си или на партията си. Съ примѣра, който азъ ще ви покажа, вѣрвамъ, че ще се убѣдите въ туй. Въ послѣднитѣ градски избори въ нашия гр. Севлиево всички партии си бѣха наредили своя листа, само либералната партия чакаше за най-подиръ да обяви своята листа. Тамъ бѣше дошълъ и г. Златевъ, редакторъ на „Народни права“, който даде тази именно идея: на всички първи наши кандидати отъ народната партия и на кандидатитѣ отъ социалъ-демократическата партия, които се прѣдполагаше да бѣдатъ избрани, да се противопоставятъ тѣхни роднини. И какво виждаме? Начело на листата на социалъ-демократическата партия стоеше видниятъ нашъ гражданинъ Андрѣя Коновъ, който би билъ много полезенъ за общинския съвѣтъ. Подиръ него слѣдваша вече второстепенни и третостепенни лица, които, макаръ и социалъ-демократи, не могатъ да принесатъ такава полза на общината, каквато би внесълъ първиятъ. Либералитѣ противопоставиха въ своята листа срѣщу Андрѣя Коновъ неговия зетъ, съ цѣль да провалятъ неговата кандидатура. Въ нашата листа сѣщо така стоеха най-първитѣ хора, отъ които ние смѣтахме, ако вземемъ избора, единъ да стане кметъ, другъ да стане помощникъ, въобще съ своитѣ познания да бѣдатъ полезни на съвѣта. Слѣдъ това слѣдваша лица, които не се интересуватъ толкозъ отъ общественитѣ работи, защото, трѣбва да признаемъ, че въ една листа за общински съвѣтници отъ 14 или 20 души кандидати, не всички отъ тѣхъ могатъ да бѣдатъ хора тѣй полезни. Заради туй именно на нашитѣ кандидати либералитѣ противопоставиха пакъ лица роднини, и по такъвъ начинъ, понеже тѣхната листа е по-силна по гласове, искаха да провалятъ нашитѣ първи хора въ листата.

Ето защо, наврѣме се появи туй прѣдложение. Азъ ще гласувамъ за него, защото по този начинъ — чрезъ жрѣбие — ще се даде възможностъ да влѣзатъ въ общинския съвѣтъ първитѣ хора отъ една или друга група, но не могатъ да влѣзатъ изгѣло първитѣ хора само отъ една партия.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Има думата орханыйскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Павелъ Парапановъ.

П. Парапановъ: Г. г. народни прѣдставители! Възгледитѣ, съображенията на г. Танева, поддържани отъ слѣдъ и отъ г. Стефана Савовъ, наистина сѣ доста справедливи и заслужаватъ да спремъ нашето вни-

мание на тѣхъ. Споредъ мене, тѣ би имали значение тогава, когато се намираме прѣдъ другата изборна система — мажоритарната.

С. Савовъ: Болшинството е, което рѣшава.

П. Парапановъ: Не е тѣй. — Ако внимемъ по-добрѣ въ цѣлитѣ, въ принципитѣ, които сѣ влѣзли въ този законъ или, собствено, въ избирателната система, ние ще трѣбва да се съгласимъ, че личността не играе вече роля, а играе роля кандидатната листа, и на нея се обръща внимание. Сега, добие ли една кандидатна листа мандати, станатъ ли избраницитѣ членове на общинския съвѣтъ, тѣ сѣ вече равноправни и ние имаме вече работа съ членове на общинския съвѣтъ, а нѣмаме работа съ членове на партии.

С. Савовъ: Туй е теория, гледай практиката.

П. Парапановъ: Самиятъ законопроектъ казва, че кандидатната листа взема участие и на нея се обръща внимание, а не се обръща внимание на личността. Опрѣдѣли ли се коя кандидатна листа колко мандати има, както казахъ, ние имаме вече работа съ членове на общинския съвѣтъ.

С. Савовъ: Ако поставите Василъ Брънчевъ въ вашата листа, ще го изберете ли? Не се обръщало внимание на личността!

П. Парапановъ: Не се обръща внимание на личността.

Та, само по тия съображения, че въ законопроекта се говори за кандидатни листи, отъ една страна, и отъ друга страна, че се прѣселѣва цѣльта да се прѣдставятъ меншества въ общинския съвѣтъ, азъ намирамъ, че прѣдложението на комисията е въ хармония съ прѣдписанията на законопроекта, съ цѣлитѣ и принципитѣ, които сѣ вложени тамъ.

С. Савовъ: Съ това не се отнема правото на меншества да се прѣдставятъ.

П. Парапановъ: Вѣрно е, че не би било право да се прѣдпочете единъ членъ, избранъ по жрѣбие, по едно шастие, така да се каже, да бѣде членъ на общинския съвѣтъ съ 50 гласа, а да се прѣнебрѣгне този, който има 100 гласа. Това е вѣлико несправедливостъ.

С. Савовъ: Значи, Вие я поддържате.

П. Парапановъ: Ама азъ поддържамъ прѣдложението на комисията, само по това съображение, защото то е въ хармония съ законопроекта. По тия именно съображения, азъ се обявявамъ за прѣдложението на комисията.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Има думата дупнишкиятъ народенъ прѣдставителъ г. Величко Кознички.

В. Кознички: Г. г. народни прѣдставители! Досега при мажоритарната система дѣйствително, когато има двама избрани роднини отъ двѣ различни листи, ще остане въ съвѣта само онзи, който има повече гласове. Но това бѣше при мажоритарната система. Ние трѣбва да изоставимъ това, защото трѣбва да разберемъ, че при пропорционалната система положението се вече съвършено измѣнява. Ние трѣбва да направимъ едно коренно различие въ туй отношение, за да схванемъ колко справедливо и правилно е погледнала комисията на въпроса. Даже при пропорционалната система, каквато имаме за градскитѣ и окръжнитѣ съвѣти, не е смисълътъ на закона такъвъ, какъвто

го разбраха нѣкои. Дѣйствително, тамъ се употребяватъ думитѣ „повече гласове“, не е казано повече гласове въ кандидатнитѣ листи, но се разбира свършено друго-яче, споредъ мене. (Чете) „Забѣлѣжка. Отъ избранитѣ роднини отъ еднакъвъ поясъ, приема се онзи, който получи повече гласове“. Но какъ ще се смѣтатъ тѣзи гласове, гледа ли се листата колко гласове е получила?

С. Савовъ: Авторътъ на закона го обясни.

В. Кознички: Авторътъ на закона го обясни, но не е така, както го обяснява.

М. Такевъ: Така е.

В. Кознички: Моля Ви се, Вие може да го разбирате тъй, както го смѣтате, но другъ го разбира свършено друго-яче, разбира, споредъ мене, дѣлителя — кой съ какъвъ дѣлителъ е влѣзълъ. И досега, съгласно тая бѣлѣжка, ако има нѣкой да е влѣзълъ съ дѣлителъ по-голямъ, а другъ, който е влѣзълъ съ дѣлителъ по-малкътъ, въ свѣта ще влѣзе онзи, който има по-голямъ дѣлителъ; или, ако има нѣкой влѣзълъ въ общинския свѣтъ не съ дѣлителъ, а съ остатъци, то онзи, кой влиза въ свѣта съ такива остатъци, той трѣбва да отстапи и да влѣзе онзи, който има повече гласове.

Х. Поповъ: Ще има и равни по гласове — кой ще влѣзе?

В. Кознички: А пъкъ онѣзи, които ще иматъ равно число гласове, ще трѣбва да теглятъ жрѣбие. — Ето защо мисълта на закона е такава, каквато азъ казвамъ, а не такава, както я тълкува г. Такевъ и както спомена и г. Мушановъ. Така трѣбва да се разбира, защото, ако законодателятъ смѣташе повече гласове, както е прѣвидено въ забѣлѣжката къмъ чл. 131, щеше да каже: „Който е получилъ повече гласове въ кандидатната листа“, а законодателятъ не казва това, но казва: „Който е получилъ повече гласове“. А ние знаемъ, че при пропорционалната система не се гледатъ кандидатнитѣ листи, ами се гледа изборниятъ дѣлителъ, кворумътъ, остатъцитѣ и т. н. Ето защо трѣбва да се направи това различие въ смисълъ на закона, както е сега, и онова, което приема почитаемата комисия. Това, което азъ го говоря и което е мисълта на закона, е до известна степенъ справедливо; много по-справедливо е отъ онова, което казва г. Такевъ. Но комисията е имала прѣдъ видъ, че тукъ единъ пътъ избрани двѣ лица отъ двѣ листи, тѣ сж вече членове на единъ и сжщъ общински свѣтъ, тѣ сж свѣтници, и като така, като прѣдставители на едни и сжщи партии, какъ ще можете да изхвърлите единия и да приемете другия? Справедливо, казвамъ, въ такъвъ случай и съгласно правилата по пропорционалната система ще бжде, ако се тегли жрѣбие. Ако ли Народното събрание не се согласи съ това, което прѣдлага комисията, тогава по-правилно ще бжде да се приеме онзи, който има по-голямъ дѣлителъ, онзи, който е влѣзълъ въ свѣта съ по-голямъ дѣлителъ. Но ми се струва, че ще направите добръ, ако приемете рѣшението на комисията.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Понеже никой не иска думата, обявявамъ дебатитѣ по прѣдложението за измѣнение на чл. 151 прѣкратени.

Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Много дълги прѣния станаха по този членъ. Азъ мога да кажа едно нѣщо, че комисията много справедливо е разрѣшила въпроса, и гледището на г. Такева е свършено по-

грѣшно. Сега се гласува вече за партии, не за личности, слѣдователно, не може да се говори за гласове на личностъ, а се говори за гласове на листа. Ако разсждаваме така, както разсждава г. Такевъ, що излѣзе, че г. Тончевъ, който е избранъ въ Пловдивския окръгъ и който е получилъ 2.575 гласа, винаги ще може да дойде тукъ да каже: „Г. Такевъ или г. Вазовъ, мълчете, вие нѣмате тази цѣнностъ, както имамъ азъ, понеже вие сте избрани съ 2.045 гласа“. Съ гласове не се мѣри — това трѣбва да се знае — особено сега, когато въ закона изрично се казва, че се гласоподава за кандидатни листи.

М. Такевъ: Примѣрътъ не е удаченъ.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Сжщото поддържа и г. Стефанки Савовъ, напиятъ уважаемъ старшина въ Събраниято; и той е съгласенъ съ г. Такева. Вѣрно е, че въ Враца има единъ случай доста интересенъ, но нека не се споменува, че силната партия искала да тури кметъ, а пъкъ слабата партия турила единъ човѣкъ, който не е годенъ и достоенъ за кметъ. Кой е достоенъ за кметъ, не се знае. Отъ случая въ Враца, дѣто двѣтъ партии, народната и прогресивно-либералната, се състоятъ отъ най-пъргави, енергични и разбрани партизани и хора, се вижда, че отъ двѣтъ страни има лица, които сж достойни да бждатъ кметове, но всичкото нещастие е това, че сж роднина, и ако има нѣкой да разбере, че би трѣбовало да се приложи жрѣбието, то е г. Савовъ, при наличността на тѣзи хора, които могатъ да влѣзатъ въ свѣта.

С. Савовъ: Азъ протестирамъ, г. Вазовъ; не съмъ визиралъ никого въ Враца. Нѣмахъ този случай прѣдъ видъ.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Както обясниха г. Бръшляновъ и г. Мандевъ, ако вие дадете право било на най-слабата, било на най-силната листа да задържатъ мандатитѣ, то е много ясно, че . . .

С. Савовъ: Само че Вие отнемате възможността на една партия да има свой кметъ, който тя иска.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Но кой ще бжде кметъ, ще рѣши болшинството отъ свѣта, а не една партия.

С. Савовъ: Ама вие ще парализирате това болшинство съ отнемането на онзи човѣкъ, който е прѣд-назначенъ за кметъ.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Ходатайствувамъ да се приеме тъй, както е прието отъ комисията.

С. Савовъ: Ще станете пишманъ послѣ.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ измѣнението на чл. 151 тъй, както се прочете отъ г. докладчика, моля, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събраниято приема.

Моля г. докладчика да прочете текста на законо-проекта тъй, както е измѣненъ отъ приетитѣ поправки и измѣнения досега отъ камарата.

Г. Шиваровъ: Само първиятъ и послѣдниятъ членъ.

Прѣседателствующъ А. Буровъ: Народното събрание може да рѣши, съгласно правилника, да се чете ли законопроектътъ на трето четене или не.

Н. Попкръстевъ: Да не се чете.

Н. Козаревъ: Г. председателю! Моля, прѣди да се гласува, искамъ да отправя едно питане къмъ г. докладчика.

Г. г. народни прѣдставители! Въпросътъ, който ще повдигна, т. е. питането, което ще отправя къмъ г. докладчика, нужно е да се отбѣлжи въ протоколитѣ. Мотивитѣ на почитаемата комисија за измѣнението на алинея втора на чл. 135 — както чухте, стариятъ текстъ се измѣня — трѣбва да бждатъ лошото тълкуване на окръжнитѣ сѣдилища по приспособлението на този членъ, защото разни сѣдилища разполага сѣ го тълкували. Ето защо — тъй азъ разбирамъ — почитаемата комисија, въ съгласие съ г. министра, сѣ приели да се измѣни втората алинея на чл. 135. Моля г. докладчика да даде мотивитѣ, за да се отбѣлжатъ въ протоколитѣ, както и въ пресата, за едно пояснение на надлежитѣ окръжни сѣдилища по изборитѣ, по които ще се произнасятъ сега.

Прѣдседателствуващъ А. Буровъ: Има думата г. докладчикътъ.

Докладчикъ д-ръ Б. Вазовъ: Г-да! Азъ разбрахъ въпроса на уважаемия г. Козаревъ. И, дѣйствително, трѣбва да признаемъ, че ако комисията измѣни текста и ако въ законопроекта въобще се въведе едно ново правило за заявяване на кандидатнитѣ листи при окръжнитѣ свѣти, както и при общинскитѣ, особено при последнитѣ, дѣто се казва, че е достатъчно само на едно отъ избирателнитѣ бюро да се подаде заявлението, да се знае, че има регистрирана кандидатна листа, мислѣхме, че съ това нѣщо ще прѣдупрѣдимъ сѣдилищата да не правятъ грѣшки, които сѣ правили досега, защото и споредъ досегашния текстъ на чл. 135 втора алинея никакъ не се разбира, че трѣбва въ всѣка секция да се заявява листата. Достатъчно е заявяването на едно бюро, понеже колегията е градъ, колегията е община, колегията е избирателна околия за окръжнитѣ избори, а особено за града, дѣто колегията е общината, не е секцията колегия. Така че, разбира се, че има сѣдилища, които практикуватъ и тъй, и иначе: едни сѣдилища признаватъ, че е достатъчно кандидатната листа да бжде регистрирана въ една секция, а други искатъ за всѣка секция, което нѣщо — регистриране на листата въ всѣка секция, го считаме, лично азъ и комисията, че е неправдо, и, за по-голяма яснота, ние поставихме, че е достатъчно само въ едно бюро да се подаде заявлението за регистриране кандидатната листа.

К. Попкръстевъ: Да се гласува!

Прѣдседателствуващъ А. Буровъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които сѣ съгласни да не се чете законопроектъ за измѣнение на нѣкои членове на избирателния законъ на трето четене, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

(Ето законопроектъ, както е измѣненъ:)

„З а к о н ъ

за измѣнение нѣкои членове отъ избирателния законъ

„§ 1. Алинея четвърта отъ чл. 6 става алинея втора на чл. 94.

„§ 2. Чл. 33 се измѣня тъй: „Изборитѣ за народни прѣдставители ставатъ по административни окръзи. Всѣки окръгъ образува една избирателна колегия, носеща названието на окръга.“

„§ 3. Чл. 39 се измѣня тъй: „Когато мѣстото на нѣкой народенъ прѣдставител остане вакантно, въ слѣдствие на смъртъ, или по доброволно отказване отъ прѣдставителството, или по изгубване правото на избирателъ или избираемъ, или когато прѣдста-

вителтъ е избранъ отъ нѣколко избирателни колегии, вакантното мѣсто се заема отъ слѣдния по редъ допълнителенъ народенъ прѣдставител на сѣщата листа.

„Прѣдседателтъ на Народното събрание, най-късно седемъ дена слѣдъ откриване вакантното мѣсто, поканва имащия право допълнителенъ да заеме мѣстото.“

„§ 4. Чл. 40 се измѣня тъй: „Изборътъ трае само единъ день, но ако, поради смущения, безредици, или друга нѣкоя причина, изборътъ въ нѣкоя секция не се извърши въ опрѣдѣления день, той се повтаря въ сѣщата секция въ слѣдния недѣленъ день. Ако и въ тоя день не се състои, тогава изборътъ въ колегията се счита за окончателенъ и безъ тая секция.

„З а б ѣ л ѣ ж к а. Секционното избирателно бюро опрѣдѣля кой изборъ се счита нестаналъ. Въ съставения за тая цѣль протоколъ се излага обстоятелствено причината, поради която изборътъ не е станалъ. Едновременно съ това, прѣдседателтъ на бюрото съобщава телеграфически на окръжния управител, за да направи потребното за повтаряне избора въ секцията.“

„§ 5. Чл. 43 се измѣня тъй: „Народенъ прѣдставителъ, избранъ отъ двѣ или повече избирателни колегии, заявява прѣдседателю на Народното събрание кой изборъ приема; прѣдседателството поканва веднага писмено слѣдния допълнителенъ народенъ прѣдставител да заеме упразненото мѣсто.

„Ако избраниятъ на нѣколко мѣста народенъ прѣдставител не заяви кой изборъ приема, прѣдседателството на Народното събрание въ първото засѣдание, слѣдъ проверката на изборитѣ въ тия колегии, тегли жребие за опрѣдѣляне отъ коя колегия да се счита избранъ народниятъ прѣдставител.“

„§ 6. Заглавието на отдѣление 5 отъ глава II се измѣня тъй: „Кандидатни листи за народни прѣдставители.“

„§ 7. Чл. 64 се измѣня тъй: „Гласоподаването става за кандидатни листи.

„Поставянето кандидатни листи за народни прѣдставители се извършва отъ страна на десетъ грамотни избиратели, чиито саморжчни подписи се завършватъ по нотариаленъ редъ.

„Приготвеното за тази цѣль заявление, съ указание подъ кои нумера заявителитѣ сѣ записани по избирателнитѣ списъци, се поднася на окръжния сѣдъ въ окръжния градъ най-малко 14 дни прѣди деня на избора. Въ това заявление се посочва названието на групата или партията, която поставя листата, редътъ на кандидатитѣ и цвѣтътъ на бюлетинитѣ. Кандидатната листа може да съдържа по-малко имена, но не и повече отъ числото на прѣдставителскитѣ мѣста въ колегията.

„Съгласието на кандидата да бжде кандидатиранъ е необходимо; то се установява или съ саморжчно подписване отъ него заявлението, или съ прилагане къмъ това послѣдното писмена декларация, че приема да бжде кандидатъ въ листата. При липса на тъй изразено съгласие, листата се счита заявена безъ него.

„Ако нѣкоя отъ горнитѣ формалности не бжде изпълнена въ опрѣдѣления срокъ, окръжниятъ сѣдъ остава заявлението безъ послѣдствие.

„Никой не може да даде съгласие да бжде вписанъ въ повече отъ една кандидатна листа въ колегията; въ противенъ случай неговата кандидатура е недействителна.

„З а б ѣ л ѣ ж к а. Всички заявления, удостоверения, пълномощия, завърки и жалби, за които се говори въ настоящия законъ, се освобождаватъ отъ гербовъ сборъ: никакви такси или бери не се събиратъ отъ нотариуса.“

§ 8. Чл. 65 се измѣнява тъй: „Дванадесетъ дена прѣди избора, окръжниятъ сѣдъ, въ общо събрание, разглежда всички заявени кандидатни листи и, като се увѣри, че заявителитѣ сѣ избиратели, признава листитѣ за законно поставени и ги утвърждава.

„Ако нѣколко кандидатни листи сѣ избрали единъ и сѣщъ цвѣтъ, сѣдѣтъ дава тоя цвѣтъ на оная листа, чието заявление е дадено по-рано, а на другитѣ прѣдлага да си избератъ другъ цвѣтъ. Цвѣтъ, който не е регистриранъ прѣдъ сѣда поне два мѣсеца прѣди дена на избора, не може да бѣде избранъ за цвѣтъ на кандидатна листа.

„Едноврѣменно съ това сѣдѣтъ съобщава окръжному управителю утвърденитѣ кандидатни листи, наредени споредъ полученото имъ, като посочва названието на партитѣ или групитѣ, имената на кандидатитѣ и тѣхния редъ, а сѣщо и цвѣта на бюлетинитѣ.

„Окръжниятъ управителъ, деветъ дена прѣди избора, обявява въ всички общини на колегията утвърденитѣ кандидатни листи въ реда, както ги е посочилъ окръжниятъ сѣдъ. Въ обявлението листитѣ се напечатватъ съ единъ и сѣщъ шрифтъ. Обявлението служи и за ръководство на избирателнитѣ бюра.

„Всѣка партия, чрѣзъ управителното си тѣло, може да си избере цвѣтъ единъ завинаги и за цѣлата страна, като го регистрирува въ Софийския окръженъ сѣдъ.

„Избраниятъ и регистриранъ цвѣтъ се счита цвѣтъ на партийната организация. Ако група отъ нѣкоя партия се отцѣпи и излѣзе съ отцѣпна листа, такава група не може да си служи съ цвѣта на партийната организация, а по указания редъ трѣбва да си избере другъ цвѣтъ, въ противенъ случай нейнитѣ бюлетини се считатъ за недѣйствителни.

„Когато двѣ или повече групи избератъ за своитѣ листи единъ и сѣщъ партиенъ цвѣтъ, централната организация на партията, която е запазила тоя цвѣтъ, разрѣшава спора и съобщава прѣдседателю на сѣда до дена, опрѣдѣленъ за обявяване листитѣ, коя листа може да се ползува отъ партийния цвѣтъ. Ако централната организация не съобщи въ горния срокъ, кандидатната листа, която е по-рано заявена, има право да се ползува съ партийния цвѣтъ.

„Бѣлиятъ цвѣтъ и народниятъ трицвѣтъ не могатъ да съставляватъ избирателенъ цвѣтъ.

„Когато двѣ или повече партии регистрируватъ обща кандидатна листа, тѣ иматъ право да посочатъ въ заявлението, че ще се ползуватъ или съ всички тѣхни партийни цвѣтове, или само съ единъ отъ тѣхъ; въ първия случай бюлетинитѣ се считатъ дѣйствителни, макаръ и съ разнитѣ посочени цвѣтове; въ втория случай само бюлетинитѣ съ избрания цвѣтъ се считатъ за дѣйствителни. Съ незаетитѣ партийни цвѣтове не може да се ползува никоя друга листа подъ страхъ на недѣйствителностъ на бюлетинитѣ.“

„§ 9. Чл. 66 се измѣня тѣй. „Кандидатитѣ, чиито имена сѣ помѣстени въ обявлението на окръжния управителъ, иматъ право да опълномощаватъ, по нотариаленъ редъ, застъпници въ разнитѣ секции на колегията. Въ пълномощията трѣбва изрично да е означено названието на избирателната секция, дѣто ще бѣдатъ прѣдставени кандидатитѣ. Застѣпницитѣ трѣбва да бѣдатъ избиратели отъ сѣщата колегия.

„Пълномощията се издаватъ и отмѣняватъ най-късно до дена на избора.“

„§ 10. Чл. 68 се измѣня тѣй: „Обявенитѣ кандидати и застъпницитѣ имъ иматъ право да присѣдствуватъ при производството на избора: първитѣ въ всичкитѣ избирателни секции на колегията, а вторитѣ само въ секциитѣ, при които сѣ опълномощени.“

„§ 11. Чл. 69 се измѣня тѣй: „Всѣка кандидатна листа може да има само единъ застъпникъ въ избирателна секция.“

„§ 12. Чл. 70 се измѣня тѣй: „Изборитѣ се извършватъ и ръководятъ отъ избирателни бюра: централни за всѣка административна околия и секционни или общински за всѣка секция.“

„§ 13. Чл. 86 се измѣня тѣй: „На три метра разстояние отъ избирателната маса и насрѣща ѝ е поставена друга една за кандидатитѣ и застъпницитѣ. Тая маса трѣбва да бѣде така разположена, че да може отъ нея безпрѣпятствено да се слѣди за производството на избора.“

„§ 14. Чл. 94 се измѣня тѣй: „Никой не може да гласоподава, ако не е записанъ въ избирателнитѣ списѣци и не прѣдстави избирателната си книжка, или ако не прѣдстави рѣшение отъ мировия сѣдия, че има право да гласоподава.

„Членовѣтъ на избирателнитѣ бюра, кандидатитѣ, както и застъпницитѣ, могатъ да гласоподаватъ въ общината, дѣто се намѣрятъ, даже и да не сѣ записани въ избирателния ѝ списѣкъ, ако не сѣ гласоподавали въ своята община.

„З а б ѣ л ѣ ж а. Мировиятъ сѣдия издава своето рѣшение най-късно 3 дни прѣди изборния денъ, по писмено заявление на тѣжителя, придружено съ общинско удостоверение за причинитѣ на незаписването му въ избирателния списѣкъ. Сѣдѣтъ издава рѣшение за вписване на избирателя въ списѣка или за оставяне заявлението му безъ ходъ. Това рѣшение подлежи на обжалване по реда указанъ въ чл. 24; прѣписитѣ отъ него, както и заявлението и общинското удостоверение се освобождаватъ отъ всѣкакви такси и отъ гербовъ налогъ“.

„§ 15. Чл. 95 се измѣня тѣй: „Бюлетинитѣ биватъ написани съ мастило или напечатани, но безъ никакъвъ знакъ или забѣлѣжка, поставени очевидно съ намѣрение да се направи гласоподаването явно.

„Хартията на бюлетината задължително трѣбва да има такъвъ цвѣтъ, какъвто е утвърденъ отъ сѣда за кандидатната листа.“

„§ 16. Чл. 96 се измѣня тѣй: „Гласоподаването е лично и тайно. Никому не се позволява да гласоподава повече отъ единъ пѣтъ или заради други избиратели.

„Тайното гласоподаване е задължително. Избирателтъ е длъженъ да влѣзе въ прѣградата и тамъ да постави въ плика бюлетината; инакъ не се допуска да гласоподава.“

„§ 17. Чл. 104 се измѣня тѣй: „Лицата, които не сѣ записани въ избирателния списѣкъ, както и онѣя, които сѣ вече гласоподавали, не могатъ да влизатъ въ мѣстото, дѣто става изборътъ. Такива лица прѣдседателтъ поканва да си излѣзатъ, а въ случай на непокорство или повторно идване, той се разпорежда за изваждането имъ съ сила отъ избирателното мѣсто и съставя актъ.“

„§ 18. Чл. 113 се измѣня тѣй: „Слѣдъ това се пристѣпва къмъ отваряне пликветѣ и прѣброяване бюлетинитѣ. Единъ отъ членовѣтъ на бюрото отваря пликветѣ и вади бюлетинитѣ, които прѣдава на други членъ.

„Бюлетинитѣ се разпрѣдѣлятъ на купчини, споредъ цвѣта на кандидатната листа. За всѣка кандидатна листа бюлетинитѣ, имащи зачеркнати имена или нѣкакъвъ знакъ, се отдѣлятъ въ отцѣпна купчина. Прѣброяването почва отъ кандидатната листа, която изглежда да има най-много бюлетини и слѣдва до оная, която има най-малко. Най-напрѣдъ се опрѣдѣля числото на всѣка кандидатна листа, което е равно на броя на всички дѣйствителни бюлетини, подадени за нея. Слѣдъ това се опрѣдѣля по колко гласа е получилъ всѣки кандидатъ: за тая цѣль отъ числото на листата се изважда броятъ на бюлетинитѣ, въ които има зачеркнати имена на кандидати.

„Резултатитѣ отъ прѣброяването се отбѣлѣзватъ въ единъ прѣброителенъ листъ.“

„§ 19. Чл. 114 се отмѣня.

„§ 20. Чл. 115 се измѣня тѣй: „Бюлетинитѣ сѣ недѣйствителни:

„1) когато въ плика се намѣрятъ двѣ или повече бюлетини отъ разни кандидатни листи, или двѣ и повече бюлетини отъ сѣщата листа, но съ разное съдържание;

„2) когато въ бюлетината сж заличени имената на всички кандидати;

„3) когато бюлетината съдържа повече имена отъ числото на прѣдставителскитѣ мѣста въ колегията;

„4) когато въ бюлетината сж написани и други имена, освѣнъ ония на утвърдената кандидатна листа;

„5) когато за кандидатната листа сж подадени бюлетини съ другъ цвѣтъ, а не съ утвърдения отъ сѣда;

„6) когато върху бюлетината е поставенъ нѣкакъвъ знакъ или забѣлѣжка, очевидно съ намѣрение да се наруши тайната на гласоподаването;

„7) когато бюлетината не е напечатана или не е написана съ мастило.

„Бюлетината, въ която не е запазенъ редътъ на имената, споредъ утвърдената кандидатна листа, е дѣйствителна; направеното въ тоя случай размѣстване нѣма значение и се счита, че имената сж наредени въ сѣщия редъ, както въ утвърдената кандидатна листа.

„Бюлетина, въ която има заличени имена на кандидати е дѣйствителна.

„Дѣйствителни сж и бюлетинитѣ, които не съдържатъ всичкитѣ имена на утвърдената листа; въ такъвъ случай имената, които липсватъ, се считатъ за заличени.

„Гласоподаването е дѣйствително и тогазъ, когато въ илика се намѣрятъ двѣ или повече еднакви бюлетини отъ сѣщата кандидатна листа: въ такъвъ случай се счита, че е подадена само една бюлетина; бюлетинитѣ въ повече се считатъ нищожни.

„Недѣйствителнитѣ бюлетини, слѣдъ като се провикатъ и запечататъ, се прилагатъ къмъ дневника.

„Дѣйствителнитѣ бюлетини се сѣщо пронизватъ и запечатватъ отдѣлно.“

„§ 21. Чл. 116 се измѣня тѣй: „Прѣдседателътъ на бюрото обявява гласно резултата отъ прѣброяването, отбѣлѣзанъ въ прѣброителния листъ, а именно: 1) колко дѣйствителни бюлетини е получила всѣка кандидатна листа; 2) колко гласа е получилъ всѣки кандидатъ; 3) какъвъ е броятъ на недѣйствителнитѣ бюлетини.

„Прѣдседателътъ и членоветѣ на бюрото, както и присѣтствующитѣ застѣпници подписватъ прѣброителния листъ.“

„§ 22. Въ чл. 117 точки: 3, 10 и 11 се измѣнятъ тѣй: „3) названието на избирателната колегия, общината и секцията;

„10) броя на полученитѣ отъ всѣка кандидатна листа дѣйствителни бюлетини и броя на полученитѣ отъ всѣки кандидатъ гласове;

„11) броя на недѣйствителнитѣ бюлетини.“

„§ 23. Чл. 119 се измѣня тѣй: „На другия день, въ понеделникъ, часътъ на 12^{1/2}, централното бюро въ присѣтствието на застѣпницитѣ отъ всичкитѣ бюра и на кандидатитѣ, които биха се явили въ сѣдалището на административната околия, отваря пакетитѣ, съдържащи дневницитѣ на избирателнитѣ бюра.

„Централното бюро съставлява таблица съдържаща:

„1) броя на записанитѣ избиратели въ околията;

„2) броя на гласоподавателитѣ избиратели;

„3) броя на дѣйствителнитѣ бюлетини;

„4) броя на недѣйствителнитѣ бюлетини;

„5) числото на всѣка листа, т. е. броя на дѣйствителнитѣ бюлетини, получени отъ всѣка листа;

„6) броя на гласовѣтѣ, получени отъ всѣки кандидатъ.

„За всички свои дѣйствия централното бюро съставя протоколъ въ два екземпляра, който се подписва отъ присѣтствующитѣ членове на бюрото, застѣпници и кандидати.

„Единиятъ екземпляръ, заедно съ всички изборни книжа, веднага се изпраща до прѣдседателя на окръжния сѣдъ, а втория екземпляръ се прѣдава на околийския началникъ, за да го прѣпрати на окръжния управитель.“

„§ 24. Чл. 120 се измѣня тѣй: „Когато се получатъ изборнитѣ книжа отъ всичкитѣ околии на колегията, окръжниятъ сѣдъ, най-късно петъ дни слѣдъ деня на избора, въ публично засѣдание, разглежда тѣзи книжа, събира резултатитѣ отъ околитѣ и съставя таблица за общия резултатъ въ цѣлата колегия. Тая таблица съдържа:

„1) броя на записанитѣ въ колегията избиратели;

„2) броя на гласоподавателитѣ избиратели;

„3) броя на дѣйствителнитѣ бюлетини;

„4) броя на недѣйствителнитѣ бюлетини;

„5) числото на всѣка листа, т. е. броя на дѣйствителнитѣ бюлетини, подадени за всѣка листа;

„6) броя на гласовѣтѣ, получени отъ всѣки кандидатъ.

„Слѣдъ това окръжниятъ сѣдъ разпрѣдѣля мандатитѣ между кандидатнитѣ листи по слѣдния начинъ:

„Общото число на всички дѣйствителни бюлетини подадени въ колегията се раздѣля на числото на мандатитѣ въ колегията, увеличено съ единица, за да се получи изборниятъ дѣлителъ. Кандидатнитѣ листи, подучивши по-малко гласове отъ изборния дѣлителъ нѣматъ право на мандатъ. Всѣка кандидатна листа получава толкова народни прѣдставители, колкото лѣти числото на листата съдържа въ себе си изборния дѣлителъ. Ако слѣдъ направеното по този начинъ разпрѣдѣление се окаже, че останатъ единъ или повече нераздадени мандати, тогава, за да се опрѣдѣли на кои листи ще се паднатъ останалитѣ нераздадени мандати, постѣпва се по слѣдния начинъ: послѣдователно се прѣдполага, че първиятъ нераздаденъ мандатъ се дава на всѣка отъ листитѣ участвуващи въ разпрѣдѣлението и окончателно се дава на оная листа, въ която при тия послѣдователни прѣдположения се получи най-големо сѣдно число гласове за мандатъ. По сѣщия начинъ се разсѣждава да се опрѣдѣли на коя листа ще се падне вториятъ нераздаденъ мандатъ, а слѣдъ това — третиятъ и т. н. Въ случай че има двѣ или повече листи съ еднакво сѣдно число, тогава съ жрѣбие се опрѣдѣля на коя листа ще се даде мандатътъ.

„За бѣлѣжка. Ако броятъ на мандатитѣ въ колегията не надвишава десетъ, тогава кандидатнитѣ листи, подучивши по-малко гласове отъ изборния дѣлителъ, участвуватъ при разпрѣдѣление на мандатитѣ.

„Въ всѣка листа спечеленитѣ мандати се даватъ на първитѣ по редъ кандидати, които сѣдѣтъ прогласява за народни прѣдставители, а останалитѣ по редъ — за допълнителни народни прѣдставители. Обаче кандидатъ, който е получилъ едно число гласове по-малко отъ половината на числото на всички подадени за листата дѣйствителни бюлетини, губи своето мѣсто въ реда; на негово мѣсто встѣпва слѣдующиятъ по редъ кандидатъ отъ сѣщата листа, който е получилъ повече отъ половината на всички подадени за листата бюлетини. Ако липсва такъвъ, мандатътъ се дава на она кандидатъ, който е получилъ повече гласове.

„Прогласяването на избранитѣ по горния начинъ народни прѣдставители и допълнителни такива става съ опрѣдѣление на окръжния сѣдъ, прѣписъ отъ което се праща на окръжния управитель, за да го

разгласи въ всичките общини на окръга. Едновременно съ това, окръжният управител съобщава на избраните кандидати за избирането имъ.

„Примѣръ:

„Прѣдстои да се избиратъ 21 народни прѣдставители. Състезаватъ се 7 кандидатни листи, които сж получили бюлетини:

I листа	26.181
II листа	7.226
III листа	5.333
IV листа	4.985
V листа	4.976
VI листа	2.575
VII листа	2.041

Всичко дѣйствителни бюлетини . . 53.317

„За да намѣримъ изборния дѣлителъ раздѣляме 53.317 на числото на мандатитѣ увеличено съ единица, т. е. на 22.

„Изборенъ дѣлителъ = $53.317 : 22 = 2.423$.

„Понеже листа VII е получила по-малко бюлетини отъ изборния дѣлителъ, тя нѣма да участвува въ разпрѣдѣлението. Мандатитѣ ще бждатъ разпрѣдѣлени между първите шестъ листи. Съ изборния дѣлителъ раздѣляме послѣдователно числата на тия листи; полученитѣ частни (въ цѣли числа) ще покажатъ по колко мандата се падатъ на всѣка листа;

Листа I	$26.181 : 2.423 = 10$
Листа II	$7.226 : 2.423 = 2$
Листа III	$5.333 : 2.423 = 2$
Листа IV	$4.985 : 2.423 = 2$
Листа V	$4.976 : 2.423 = 2$
Листа VI	$2.575 : 2.423 = 1$

„Раздадени сж 19 мандата.

„Оставатъ нераздадени още 2 мандата.

„За да се опрѣдѣли на коя листа ще се падне първиятъ нераздаденъ мандатъ (20-я), раздѣлятъ се послѣдователно числата на листитѣ съ числото на полученитѣ отъ всѣка листа мандати, увеличено съ единица, за да се намѣри въ коя листа ще се паднатъ срѣдно най-много гласове за мандатъ:

I	$26.181 : 11 = 2.380$
II	$7.226 : 3 = 2.408$
III	$5.333 : 3 = 1.777$
IV	$4.985 : 3 = 1.661$
V	$4.976 : 3 = 1.658$
VI	$2.575 : 2 = 1.287$

„Тѣй двадесетиятъ мандатъ ще се даде на втората листа, понеже тя дава срѣдно най-много гласове, 2.408, за мандатъ.

„Вториятъ нераздаденъ мандатъ (21-я) ще се даде на листа I, понеже тя дава срѣдно най-много гласове, 2.380, за мандатъ:

I	$26.181 : 11 = 2.380$
II	$7.226 : 4 = 1.806$
III	$5.333 : 3 = 1.777$
IV	$4.985 : 3 = 1.661$
V	$4.976 : 3 = 1.658$
VI	$2.575 : 2 = 1.287$

„И тѣй, листа I получава 11, листа II — 3, листа III — 2, листа IV — 2, листа V — 2 и листа VI — 1. Всичко 21 мандата.

„Кандидатитѣ отъ кандидатната листа I (която съдържа, да допуснемъ, само 16 кандидати) сж получили гласове, както слѣдва:

1) Иванъ Драгановъ	26.181
2) Стоянъ Петковъ	26.181
3) Драганъ Ивановъ	26.181
4) Петъръ Димовъ	20.000
5) Петко Стояновъ	20.000
6) Богданъ Петровъ	20.000
7) Димо Петровъ	12.000

8) Асѣнъ Ивановъ	20.000
9) Тодоръ Атанасовъ	26.181
10) Кирилъ Поповъ	26.181
11) Иванъ Дѣяновъ	12.000
12) Стойко Стойковъ	26.181
13) Петъръ Ивановъ	26.181
14) Колчо Калчевъ	26.181
15) Костадинъ Доневи	26.181
16) Стефанъ Петровъ	26.181

„Понеже на листа I се падатъ 11 мандата — избрани би трѣбвало да бждатъ първитѣ подъ редъ 11 души въ кандидатната листа. Прѣдъ видъ, обаче, че седмиятъ кандидатъ Димо Петровъ и единадесетиятъ Иванъ Дѣяновъ сж получили по-малко отъ половината гласове, подадени за листата, тѣ нѣма да бждатъ провъзгласени за избрани; тѣхнитѣ имена ще бждатъ поставени на края на листата, а вмѣсто тѣхъ ще бждатъ провъзгласени за избрани дванадесетиятъ и тринадесетиятъ кандидатъ.

„§ 25. Чл. 121 се отмѣня.

„§ 26. Чл. 122 се отмѣня.

„§ 27. Чл. 126 се измѣня тѣй: „Изборитѣ за членове на окръжни съвѣти ставатъ всѣки три години въ втория недѣленъ день на мѣсецъ януарий.

„Разтурянето (чл. 144) на окръжния съвѣтъ става съ указъ; въ сжщия указъ се опрѣдѣля денятъ на новия изборъ, който трѣбва да бжде не по-рано отъ четвъртия и не по-късно отъ петия недѣленъ день отъ деня на указа.“

„§ 28. Чл. 129 се измѣня тѣй: „Изборитѣ за окръжни съвѣтници ставатъ по административни околии.

„Всѣка административна околия образува избирателна единица. За всѣки 20.000 жители и остатъкъ по-голямъ отъ 10.000 се избиратъ по трима окръжни съвѣтници.“

„§ 29. Въ чл. 131 на закона се правятъ слѣднитѣ измѣнения:

„Точка 3 се измѣня тѣй:

„3) лицата, които нѣматъ нито опрѣдѣлено занятие, нито недвижимъ имотъ въ окръга.

„Точка 4 и забѣлѣжката къмъ нея се отмѣня, а точка 5 става по редъ 4.“

„§ 30. Чл. 135 се измѣня тѣй: „Гласоподаването става за кандидатни листи.

„Поставянето на кандидатна листа за окръжни съвѣтници става отъ страна на десетъ грамотни граждани, избиратели отъ административната околия; кандидатитѣ трѣбва да бждатъ избиратели отъ окръга.

„Приготвеното за тая цѣль заявление, съ указание подъ кои нумера заявителитѣ сж записани по избирателнитѣ списъци, се поднася на окръжния съдъ, къмъ който въ сждебно отношение принадлежи околийскиятъ центръ, поне десетъ дни прѣди избора. Въ това заявление се посочва названието на групата или партията, която поставя листата, редътъ на кандидатитѣ, прѣдътъ на бюлетината. Съгласието на кандидата да бжде кандидатирани е необходимо; то се установява или съ саморочно подписване отъ него заявлението, или съ прилагане къмъ това послѣдното писмена декларация, че приема да бжде кандидатъ въ листата. При липса на тѣй изразено съгласие листата се счита заявена безъ него.

„Ако нѣкои отъ горнитѣ формалности не бждатъ изпълнени въ опрѣдѣления срокъ, окръжниятъ съдъ оставя заявлението безъ послѣдствие.

„Окрѣжниятъ съдъ осемъ дни прѣди избора разглежда заявленията по реда на поставянето имъ, утвърждава законно поставенитѣ кандидатури и изпраша кандидатнитѣ листи околийскому началнику, за да ги напечата и разпрати за свѣдѣние по всѣки избирателни секции на околията петъ дни прѣди деня на избора.

„Всѣка група, която има своя кандидатна листа има право да се прѣдставява при бюрото. Опрѣдѣленето застъпници става по реда, установенъ за законодателнитѣ избори.“

„§ 31. Чл. 136 се отмѣня.“

„§ 32. Чл. 137 се измѣня тъй: „Правилата относително вътрѣшния редъ, гласоподаването, цвѣта на бюлетината, броя на кандидатитѣ, прѣброяване гласоветѣ, разпрѣдѣляне мандатитѣ и повторнитѣ избори сж сжшитѣ, както и за законодателнитѣ избори. (Виж. чл. чл. 40, 51, 52, 53, 54—62, 65, 70—82, 83—110, 111—125).“

„§ 33. Чл. чл. 138, 139 и 140 се отмѣнятъ.“

„§ 34. Чл. 141 се измѣня тъй: „Никой не може да даде съгласие да бѣде кандидатъ въ повече отъ една листа въ околията; въ противенъ случай, неговата кандидатура е недействителна.“

„§ 35. Забѣлѣжката къмъ чл. 142 се отмѣня.“

„§ 36. Чл. 144 се измѣня тъй: „Сждътъ се произнася както за правилността на избора, така и за избранитѣ лица и, ако нѣкое отъ тѣхъ не отговаря на изискванията на закона (чл. чл. 130 и 131), изключаватъ го и го замѣства съ онова, което иде по редъ отъ сжщата листа въ сжщата околия.“

„По сжщия начинъ сждътъ постѣпва, когато нѣкой отъ избранитѣ съвѣтници подаде оставка, се помине, изгуби качеството на избираемъ, или се окаже, че нѣма това качество (чл. чл. 132 и 145). Кандидатътъ, избранъ въ двѣ или повече околии на окръга, заявява на окръжния сждъ, най-късно седемъ дни отъ получаване съобщение за утвърждение на избора, кой изборъ приема; въ противенъ случай, сждътъ по жрѣбие опрѣдѣля отъ коя околия да се счита избранъ кандидатътъ.“

„Сждътъ може да делегира одного отъ членоветѣ си да направи анкета по избора на самото мѣсто.“

„Окрѣжниятъ съвѣтъ се разтуря и се назначаватъ нови избори, когато останатъ половината или помалко отъ половината на всичкитѣ съвѣтници.“

„§ 37. Чл. 145 се измѣня тъй: „Опрѣдѣлението на сжда, най-късно петъ дни слѣдъ прогласенето, се изпраща на окръжния управителъ. Управителътъ веднага съобщава на прогласенитѣ за избрани окръжни съвѣтници за избрането имъ. Едновременно съ това, окръжниятъ управителъ разгласява въ окръга, кои лица сж прогласени за окръжни съвѣтници.“

„Който избирателъ намѣри, че нѣкое лице неправилно е прогласено, или е изключено безъ законни причини, може да заяви на сжда въ течение на 20 дена отъ издаване на обявлението на окръжния управителъ, за да поиска поправяне на грѣшката; такова право има и окръжниятъ управителъ. Сждътъ, въ общо събрание, разглежда и разрѣшава по същество горнитѣ заявления. По сжщия начинъ постѣпва сждътъ и ако нѣкое отъ прогласенитѣ лица отпослѣ изгуби качеството на избираемъ (чл. 132).“

„Министърътъ на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве разпорежда да се свикатъ новоизбранитѣ окръжни съвѣти въ първия понеделникъ на мѣсецъ мартъ на извънредна сесия за конституиране и избирание постоянно присѣствие.“

„§ 38. Чл. 146 се измѣня тъй: „Ако сждътъ касира избора, министърътъ на вътрѣшнитѣ работи и народното здраве прави разпореждане за произвеждане новъ изборъ, който трѣбва да стане въ течение на петъ недѣли отъ деня на касирането.“

„§ 39. Чл. 147 се измѣня тъй: „Редовнитѣ сесии на окръжнитѣ съвѣти се откриватъ на 15 септември и траятъ до 10 октомври.“

„§ 40. Чл. 148 се измѣня тъй: „Изборитѣ за членове на градско-общински съвѣти ставатъ на втория недѣленъ денъ на мѣсецъ февруарий, по реда, прѣдвиденъ въ настоящия законъ за избирание окръжни съвѣтници и въ слѣднитѣ членове.“

„§ 41. Чл. 149 се измѣня тъй: „Гласоподаването става за кандидатни листи.“

„Поставяне кандидатна листа за градски съвѣтници става отъ страна на 10 грамотни избиратели отъ общината; кандидатитѣ трѣбва да бждатъ избиратели отъ общината.“

„Приготвеното за тази цѣль заявление, съ указание подъ кои нумера заявителитѣ и кандидатитѣ сж записани въ избирателния списъкъ на общината, се съобщава на избирателното бюро до почване гласоподаването. Въ общини, които иматъ повече отъ една секция, кандидатната листа се счита законно поставена, помѣт заявлението е подадено, поне до едно отъ избирателнитѣ бюро.“

„Въ това заявление се посочва названието на групата, реда на кандидатитѣ, цвѣта на бюлетинитѣ и името на застъпника.“

„Слѣдъ изпълняване наредбитѣ на чл. 87 отъ избирателния законъ, прѣдседателътъ на изборното бюро прочита гласно заявенитѣ кандидатни листи. Ако двѣ или повече кандидатни листи сж избрали единъ и сжщъ партиенъ цвѣтъ, изборното бюро признава цвѣта на оная листа, за който съответната партийна околийска организация удостовѣри, че има право да се ползува отъ партийния цвѣтъ; въ такъвъ случай прѣдседателътъ на бюрото обявява гласно за знание, че останалитѣ листи отъ сжщия цвѣтъ не се приематъ. Ако не се прѣдстави удостовѣрение отъ околийската партийна организация, тогава бюрото приема горнитѣ листи, но сждътъ при разглеждане избора приема за законно заявена листата, която е получила най-много гласове; гласоветѣ, подадени за другитѣ листи, сж недействителни.“

„Съгласието на кандидата е необходимо; то се установява или съ саморѣчно подписване заявления, или съ прилагане къмъ това послѣдното писмена декларация, че приема да бѣде кандидатъ.“

„При разглеждане избора, окръжниятъ сждъ заличаза имената на ония кандидати, които не сж дали съгласие или сж го дали за повече отъ една кандидатна листа.“

„§ 42. Чл. 151 отъ закона се измѣня тъй:“

„Разпорежданията на чл. 130 се прилагатъ и при избирание общински съвѣтници.“

„Не могатъ да бждатъ избрани за членове на общински съвѣти:“

„1. Лицата, указани въ чл. 131 точки 1, 2 и 3.“

„2. Лицата, които сж съдружници или роднина отъ слѣднитѣ степени: баща и синъ, братъ, първи братовчеди, внуци, племенници, баджанаци, кумъ и кумецъ, или кръстникъ и кръщеникъ и сватове до трети поясъ включително. Ако горнитѣ лица сж избрани въ сжщата листа, тогава лицето, което е понапрѣдъ въ листата, запазва мандата си; ако ли сж избрани въ разни листи, тогава сж жрѣбие се опрѣдѣля лицето, което запазва мѣстото си въ съвѣта.“

„3. Членоветѣ на постояннитѣ окръжни комисии, държавнитѣ чиновници, както и всички лица, които получаватъ заплата отъ общината, окръга и държавата, освѣнъ кметоветѣ и тѣхнитѣ помощници.“

„Забѣлѣжка I. Въ села съ население до 500 души несъвѣстимостта, поради роднинство, се простира до втори поясъ включително, т. е. не могатъ да бждатъ въ единъ съвѣтъ само баща и синъ и братъ.“

„Забѣлѣжка II. Допушта се, што въ селскитѣ общини най-много $\frac{1}{2}$ отъ членоветѣ на съвѣта да бждатъ не книжовни. Кметътъ и помощникътъ му, обаче, задължително трѣбва да бждатъ книжовни.“

„Забѣлѣжка III. Въ общини, въ които мохамеданското население е повече отъ половината, допушта се кметътъ да бѣде книжовенъ само на турски езикъ. Помощникътъ, обаче, трѣбва да бѣде безусловно книжовенъ на официалния езикъ.“

„§ 43. Чл. 153 се отмѣня.“

„§ 44. Чл. 154 се измѣня тѣй: „При изборитѣ за общински съвѣтници въ градоветѣ правилата, относително вѣтрѣшния редъ, гласоподаването, цѣта на бюлетината, броя на кандидатитѣ, прѣборяване гласоветѣ, разпрѣдѣляне мандатитѣ и повторнитѣ избори сж сжщитѣ, както за окржжнитѣ избори, съ изключение на това, че работата на централното избирателно бюро се вѣрши отъ окржжния сѣдъ (чл. 137).“

„§ 45. Чл. 157 отъ закона се измѣня тѣй: „Изборитѣ за общински съвѣтници въ селскитѣ общини ставатъ въ третия недѣленъ день на мѣсець февруарий, по реда прѣдвиденъ за избирање градски съвѣтници, като въ съставнитѣ общини всѣко село избира отдѣлно своитѣ съвѣтници; поставянето кандидатна листа въ селата става отъ страна на петъ души избиратели отъ селото.“

„§ 46. Чл. 158 се измѣня: „Окржжниятъ сѣдъ изпраца, петъ дена слѣдъ произнасянето, окржжному управителю прѣписъ отъ опрѣдѣлението, съ което прогласа избранитѣ за общински съвѣтници (градски и селски). Въ това опрѣдѣление се означаватъ имената на прогласенитѣ, а сжщо и на всички други кандидати отдѣлно по листи, които по редъ идатъ слѣдъ прогласенитѣ. Въ случай на касиране избора, излагатъ се мотивитѣ.“

„Окржжниятъ управителъ веднага обявява въ общината кои сж избранитѣ и разпорежда да се съобщи на тия послѣднитѣ за избора имъ, както и да се свика новоизбраниятъ съвѣтъ за вѣтѣпане въ длжжностъ.“

„Разпорѣжданията на чл. чл. 40, 142, 144 и 145 алинея втора се прилагатъ и при общинскитѣ избори.“

„§ 47. Чл. чл. 159 и 160 се отмѣнятъ.“

„§ 48. Въ чл. чл. 34, 41, 66 и 83 думата „околия“ се замѣня съ думата „колегия“.

„§ 49. Чл. 187 отъ закона се измѣня тѣй: „Ваканнитѣ народнопрѣдставителски мѣста въ XV-то обикновено Народно събрание, докато трае неговиятъ мандатъ, ще се попълватъ по правилата, прѣдвидени въ досега дѣйствующия законъ.“

„§ 50. Чл. 188 се измѣня тѣй: „Настоящиятъ законъ влиза въ сила отъ деня на публикуването му въ „Държавенъ вѣстникъ“.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ законопроекта за измѣнение и допълнение нѣкои членове отъ избирателния законъ на трето четене, да си вдигнатъ ржката. (Всички вдигатъ)

Г. Шиваровъ: Вмѣсто съ вдигане ржката, съ ржкоплѣскане. (Ржкоплѣскане отъ всички страни)

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Констатирамъ, че Събранието приема законопроекта единодушно и съ акламации.

П. Парапановъ: Мнозина отъ насъ трѣбва да си взематъ сбогомъ отъ камарата.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Минаваме на слѣдующата точка отъ дневния редъ: първо четене на законопроекта за земледѣлскитѣ камари.

Обаждатъ се: Часътъ е вече 7.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Моля, г-да, тишина. Имайте прѣдъ видъ, че имаме маса законопроекти и камарата трѣбва да даде примѣръ на трудолюбие; тѣй че, азъ моля настоящето засѣдание да се продължи до 8 ч.

Моля одного отъ г. г. секретаритѣ да прочете на първо четене законопроекта за земледѣлскитѣ камари.

Министъръ Т. Теодоровъ: Не него, а законопроектътъ по управление на държавнитѣ дългове.

М. Такевъ: Азъ бихъ молилъ г. министра на финанситѣ, понеже слѣдующиятъ законопроектъ за подоходния налогъ е много важень, да остане за утрѣ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Не за него казвамъ азъ, а за законопроекта по управлението на държавнитѣ дългове.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Понеже г. министърътъ на земледѣлнето отсѣтствува, то ще пристѣпимъ къмъ слѣдующата точка отъ дневния редъ: първо четене на законопроекта за управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове.

Моля г. секретаря да го прочете.

Секретаръ И. С. Бобчевъ: (Чете)

„М о т и в и

къмъ законопроекта за управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове.

„Уредбата на службата по държавнитѣ дългове е отъ първостепенно значение за нашитѣ финанси.“

„Нуждата отъ създаване на единъ самостоятеленъ институтъ, подобень на тѣзи, които сжществуватъ въ другитѣ държави, за службата на държавнитѣ дългове, на който сжщеврѣменно да се повѣри и службата по гарантиранитѣ отъ държавата общински и други заеми, се чувствува у насъ отдавна.“

„Нѣма съмнѣние, че учрѣдяването на едно самостоятелно управление на държавнитѣ дългове и на гарантиранитѣ отъ държавата заеми, подъ върховния и постояненъ контролъ на Народното събрание и стояще извънъ активната политика на Министерството на финанситѣ, ще допринесе, прѣди всичко, за повдигане кредита на държавата — една отъ най-главнитѣ грижи и длжжности на Финансовото министерство — независимо отъ ония добри послѣдци, които може да даде централизирането на едно мѣсто на всички кредитни операции, вѣршени за смѣтка на държавата и разнитѣ обществени учрѣждения.“

„Съ узаконяването на прѣдвиденитѣ въ тоя проектъ мѣропрития за обезпечаване редовното и наврѣменно изплащане анонитетитѣ на държавнитѣ и гарантиранитѣ отъ държавата заеми, се поставятъ здрави основи за правилния развой на кредита на държавата и на общественитѣ учрѣждения. Освѣтъ това, съ тоя законопроектъ се разширява и засилва контролътъ върху операциитѣ по държавния и общественъ кредитъ, като къмъ сжществующия отъ страна на Върховната смѣтна палата контролъ се прибавя още единъ не по-малко сжщественъ контролъ — тоя на Народното събрание.“

„Ето защо, моля г. г. народнитѣ прѣдставители да разгледатъ и гласуватъ приложения тукъ законопроектъ.“

„София, 17 февруарий 1912 г.“

„Министъръ на финанситѣ: Т. Теодоровъ.“

„Законопроектъ

за управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове.

„Чл. 1. Учрѣжда се самостоятелно управление на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове подъ върховния и постояненъ контролъ на Народното събрание.“

„Чл. 2. На управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове се възлага:

„а) да извършва службата по държавните дългове и гарантираните от държавата общински и други заеми, съгласно съ законите за тях;

„б) да управлява фондовете, определяни за погашение на държавните и общински заеми; оборотните и други суми, които би му се повърнали, както и държавните и обществени фондове, съгласно съ законите за тях;

„в) да съставя ежегодния бюджет на държавните дългове, който се внася въ Народното събрание отъ министъра на финансите;

„г) да регистрира дадените отъ държавата гаранции;

„д) да се грижи за запазването и оползотворяването на съкровищните резерви, образувани съгласно съ законите за тях;

„е) да следи щото изразходването на заемите — държавни, общински и други, сключени подъ гаранция на държавата, да става точно по законите за тия заеми;

„ж) да прѣглежда бюджетопроектите на общините и другите учрѣждения, които иматъ сключени заеми, гарантирани отъ държавата и да дава мнѣние досежно обезпечаването на пълното и редовно изплащане лихвите и погашенията на тѣзи заеми. Това мнѣние е задължително за надлежните мѣста и лица, които по законите сж натоварени да утвърждаватъ тия бюджети;

„з) да приема облигации отъ българските държавни или гарантирани отъ държавата заеми и ги обмѣня съ поименни титри, като за тая цѣль държи главна книга за вписване вземанията на собствениците на облигациите.

„Облигациите получени срѣщу подобни вписвания въ главната книга се съхраняватъ въ Българската народна банка.

„Съ единъ правилникъ, одобренъ отъ Министерския съветъ и утвърденъ съ указъ, ще се уреди начинътъ за ползуване отъ „главната книга“;

„и) въ случай на издаване държавни или гарантирани отъ държавата заеми, да приготви и издава облигациите, съкровищните бонове и другите документи по държавните дългове и гарантираните отъ държавата заеми, съгласно съ законите за тия заеми;

„к) да контролира пуснатите въ обръщение облигации, съкровищни бонове и други, да следи изтегляването имъ обратно, както и да прѣследва фалшифицирането или подправянето имъ;

„л) да управлява касата за погашение и изплащане лихвите по държавните дългове и гарантираните отъ държавата заеми.

„Касовата служба се възлага на Българската народна банка.

„Единъ правилникъ, одобренъ отъ Министерския съветъ и утвърденъ съ указъ, ще уреди тая служба;

„м) да управлява пенсията — държавни, отпущани на поборници, опълченци, прѣстарѣли учители и заслужили народу лица, съгласно законите за тия пенсии, и

„н) да посрѣдничъ въ изплащането всички държавни платежи въ странство.

„Тѣзи платежи се извършватъ чрѣзъ Българската народна банка.

„Чл. 3. Нужните суми за изплащане лихвите, погашенията и другите разноси по държавните дългове, включително разносите на самото управление на държавните и на гарантираните отъ държавата дългове, се прѣдвиждатъ ежегодно въ бюджета на държавните дългове, а потребните суми досежно лихвите, погашенията и другите разноси

на гарантираните отъ държавата общински и други заеми се прѣдвиждатъ въ бюджетите на респективните общини и учрѣждения.

„Чл. 4. Ако прѣдначените източници и суми за лихви, погашение и други разноси по държавните дългове или гарантираните отъ държавата заеми се окажатъ недостатъчни, управлението на държавните и на гарантираните отъ държавата дългове има право да вземе и отъ другите източници и суми на съответните общини и учрѣждения за посрѣщане горните нужди.

„Въ такива случаи, обаче, управлението на държавните и на гарантираните отъ държавата дългове уведомява министъра на финансите или респективните общини и учрѣждения.

„Чл. 5. За да обезпечи изплащането на прѣдстоящите купони и изплатите въ тиражъ облигации и въобще да се гарантира редовността на службата по известни държавни или гарантирани отъ държавата заеми чрѣзъ цѣлия имъ амортизационенъ периодъ, управлението на държавните и на гарантираните отъ държавата дългове може да нареди:

„а) да се внасятъ въ касата за погашение, постепенно и споредъ нуждите, пѣкон отъ държавните, респективно, общински и други приходи, изцѣло или частъ отъ тяхъ;

„б) Българската народна банка да запази изцѣло или частъ отъ размѣра на авансите, които тя отпуска на държавата съгласно чл. 49 отъ закона за Българската народна банка, какъвто то ѝ посочи;

„в) закупувачите на общински и други приходи, както и всички други лица и учрѣждения, длъжни на общините или учрѣжденията, да внасятъ дължимите отъ тяхъ суми направо въ касата за погашение и изплащане лихвите на гарантираните отъ държавата заеми.

„Въ всички тия случаи, разпорежданията на управлението на държавните и на гарантираните отъ държавата дългове сж еднакво задължителни за общините, другите учрѣждения, за тѣхните длъжници, за събирачите на държавните или общински приходи и подлежатъ на безусловно изпълнение отъ лицата и учрѣжденията, до които се отнасятъ.

„Чл. 6. Когато посочените въ прѣходните два члена суми и източници сж недостатъчни да посрѣщнатъ належащите нужди по службата на държавните дългове или гарантираните отъ държавата заеми, управлението на държавните и на гарантираните отъ държавата дългове, въ съгласие съ управителните тѣла на Българската народна и Земледѣлска банки, сключва нужния краткосроченъ заемъ чрѣзъ издаване съкровищни бонове.

„Чл. 7. Управлението на държавните и на гарантираните отъ държавата дългове е отговорно:

„а) за редовното и правилно изплащане на лихвите, погашенията и другите разноси по държавните дългове и гарантираните отъ държавата заеми;

„б) за употреблението на сумите отъ държавните, общински и други приходи, прѣдначени за службата на държавните дългове и гарантираните отъ държавата заеми;

„в) за приготвянето, издаването и пуцането въ обръщение лихвени и безлихвени документи по държавните дългове и по гарантираните отъ държавата заеми (облигации, съкровищни бонове и други) и принадлежащите на облигациите купонни листове, съгласно законите за тяхъ;

„г) за замѣняването, обезсилването, изплащането и пазенето на издадените облигации, съкровищни бонове и други документи по държавните дългове и гарантираните отъ държавата заеми, до оконча-

телното имъ унищожение по начина, указанъ въ чл. 15 на настоящия законъ;

„д) за вѣрността на даннитѣ, изложени въ разнитѣ периодични публикации, както и въ годишнитѣ отчети, прѣдставлявани на контролната комисиия и на Върховната смѣтна палата.

„Чл. 8. Всички служебни дѣйствия на управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове, по възложенитѣ му съ настоящия законъ работи, се контролиратъ непрекъснато отъ Народното събрание чрезъ една комисиия, състояща отъ четири народни прѣдставители и отъ прѣдседателя на Върховната смѣтна палата.

„Чл. 9. Четирмата членове на контролната комисиия — народни прѣдставители — се избиратъ отъ Народното събрание, за всѣки законодателенъ периодъ. Отъ тѣхъ двамата трѣбва да изхождатъ отъ малцинството и се избиратъ само отъ него.

„Ако прѣди изтичането на законодателния периодъ единъ отъ членоветѣ прѣстане да бѣде народенъ прѣдставителъ, то той по длъжностъ излиза отъ комисията. Излизатъ въ такъвъ случай, както и когато изтече законодателния периодъ, оставатъ да дѣйствуватъ до встъпването въ длъжностъ на тѣхнитѣ замѣстници.

„Чл. 10. Членоветѣ на контролната комисиия избиратъ изъ своята срѣда единъ прѣдседателъ и единъ неговъ замѣстникъ. Рѣшенията на комисията се взематъ по мнозинство на гласовѣтѣ. За вземане едно рѣшение е необходимо присѣтствието най-малко на трима членове.

„Членоветѣ на контролната комисиия — народни прѣдставители — получаватъ по 20 л. възнаграждение за всѣки день, когато засѣдаватъ.

„Чл. 11. Управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове изпраща редовно на членоветѣ на контролната комисиия своитѣ мѣсечни, полугодишни и годишни приключвания на смѣткитѣ за изплащанията на лихвитѣ, погашенията и другитѣ разноси по държавнитѣ дългове и гарантиранитѣ отъ държавата заеми, независимо отъ периодичнитѣ публикации въ „Държавенъ вѣстникъ“, за положението на държавнитѣ дългове, гарантиранитѣ отъ държавата заеми и свързанитѣ съ тѣхъ операции.

„Чл. 12. Контролната комисиия прѣдприема, най-малко шестмѣсечно, извънредни ревизии по държавнитѣ дългове, включително и гарантиранитѣ отъ държавата заеми; държавнитѣ пенсии, отпуснати на поборници, опълченци и други заслужили народу лица. Тя има право да изисква отъ управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове всички свѣдѣния досежно онова, що се касае до състоянието, изплащането лихвитѣ, погашенията и другитѣ разноси по държавния дългъ, гарантиранитѣ отъ държавата заеми, повѣренитѣ му фондове и съкровищни резерви, както и да прави своитѣ бѣлѣжки и изказва мнѣние за подобренieto на службата по тѣхъ.

„Чл. 13. Прѣзъ втората половина на всѣка редовна сесия контролната комисиия дава на Народното събрание отчетъ за своята дѣятелностъ, както и за постигнатитѣ резултати прѣзъ изтеклата година отъ управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове, находящи се подъ нейнъ контролъ.

„Въ тоя отчетъ контролната комисиия излага резултата отъ своята провѣрка на смѣткитѣ за операциитѣ по държавнитѣ дългове и гарантиранитѣ отъ държавата заеми, сравнени съ записванията по книгитѣ на държавното смѣтководство и тия на Върховната смѣтна палата, респективно, по книгитѣ на съответнитѣ общини и учрѣждения, както и резул-

тата отъ провѣрката на находящитѣ се въ управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове оправдателни документи.

„Чл. 14. Изплатенитѣ лихвени документи по държавнитѣ дългове и гарантиранитѣ отъ държавата заеми: облигации, купони, съкровищни бонове и други, слѣдъ приключване смѣткитѣ за тѣхъ, ежегодно се взематъ подъ ключъ на контролната комисиия и на управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове, като за тѣхния видъ, серия, нумера и сума се оповѣсти въ „Държавенъ вѣстникъ“.

„Чл. 15. Щомъ като годишниятъ отчетъ на управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове, заедно съ тоя на контролната комисиия, се одобрятъ отъ Народното събрание, което трѣбва да се произнесе за това още прѣзъ сѣщата сесия на внасяне отчета, изплатенитѣ документи по държавнитѣ дългове и гарантиранитѣ отъ държавата заеми: купони, облигации, съкровищни бонове и други, слѣдъ като мине нуждата отъ тѣхъ и въ никой случай не по-рано отъ петъ години, се унищожаватъ чрезъ изгаряне въ присѣтствието на членоветѣ отъ контролната комисиия и управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове, като за тѣхния видъ, серия, нумера и сума се оповѣсти въ „Държавенъ вѣстникъ“.

„Чл. 16. Сѣдебно-контролнитѣ права на Върховната смѣтна палата върху операциитѣ по държавнитѣ дългове и гарантиранитѣ отъ държавата заеми, които тя упражнява съгласно съ законитѣ, не се ограничаватъ отъ настоящия законъ, съ изключение провѣрката на изплатенитѣ купони, облигации и други документи, за които се говори въ прѣдшествующитѣ чл. чл. 14 и 15.

„Чл. 17. Управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове е повѣрено на единъ началникъ и двама свѣтници — управителитѣ на Българската народна и Земледѣлска банки. То се намира подъ прѣкия надзоръ на министра на финанситѣ.

„Свѣтниците и началника на управлението иматъ еднакви права и отговорностъ. Рѣшенията се взематъ по мнозинство на гласовѣтѣ.

„Въ отсъствие на началника замѣства го, подъ негова лична отговорностъ, единъ отъ чиновницитѣ при управлението, като за това министърътъ на финанситѣ издава нужната заповѣдь.

„Началникътъ се назначава съ указъ отъ Негово Величество Царя, по прѣдложението на министра на финанситѣ, а се уволнява по рѣшение на Народното събрание, взето по мотивиранъ докладъ на министра на финанситѣ.

„Чл. 18. Началникътъ ръководи службата по държавнитѣ дългове и гарантиранитѣ отъ държавата заеми и се грижи за дисциплината на чиновницитѣ и служащитѣ въ управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове.

„Числото на чиновницитѣ и служащитѣ, както и размѣрътъ на заплатитѣ имъ, се прѣдвиждатъ ежегодно въ бюджета на държавнитѣ дългове, споредъ приложениия тукъ щатъ за това.

„Назначаването и уволняването на чиновницитѣ и служащитѣ въ управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове става отъ началника, съгласно съ закона за чиновницитѣ, по рѣшението на свѣта, а размѣрътъ на гаранциитѣ за длъжноститѣ имъ, включително и тоя за началника, се опрѣдѣля съгласно закона за гаранциитѣ на чиновницитѣ.

„Чл. 19. Съ единъ правилникъ, одобренъ отъ Министерския свѣтъ и утвърденъ съ указъ, ще се

уреди вътрешния ред на службата въ управлението на държавните и на гарантираните от държавата дългове.

„Ща тъ“

на чиновниците и служащите въ управлението на държавните и на гарантираните от държавата дългове.

№ по редъ	Наименование на длъжността	Число	Заплата годишно лева
1	Началникъ	1	7.200
2	Помощникъ на начальника	1	6.000
3	Секретаръ	1	4.800
4	Подсекретаръ	*	4.200
5	Счетоводителъ	1	4.800
6	Помощникъ на счетоводителя	*	3.900
7	Чиновникъ по иностранната кореспонденция	1	3.900
8	Книговодителъ I класъ	*	3.600
9	„ II „	*	3.000
10	„ III „	*	2.700
11	Броецъ	*	1.500
12	Архиваръ	1	2.700
13	Помощникъ архиваръ	*	2.100
14	Писаръ	*	1.800
15	„	*	1.500
16	Разсилень	*	1.200

Бѣлѣжка. Числото на означенитъ съ този знакъ (*) длъжности лица се определя ежегодно, споредъ нуждата, въ бюджета на държавните дългове.

(Прѣседателското мѣсто заема подпрѣседателъ г. И. Пѣевъ).

Прѣседателствующъ И. Пѣевъ: Има думата свищовскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Никола Константиновъ.

Н. Константиновъ: Г. г. народни прѣдставители! Менѣ ми се вижда, че съ внесенния законопроектъ ние създаваме още едно учрѣждение, съ което ще се увеличи и тъй голѣмиятъ бюрократически строй на нашата държава. Доколкото азъ мога да съдя по съдържанието на законопроекта, работата, която се възлага върху това ново учрѣждение, може да бѣде възложена много лесно и твърдѣ цѣлесъобразно на Върховната смѣтна палата, понеже законопроектътъ цѣли не толкозъ механическата, техническата работа за държавните дългове или дълговетѣ, които сж гарантирани отъ държавата, отколкото да се упражнява контролъ върху правилното изпълнение, правилното функциониране на тѣзи дългове и изплащането имъ. Това ново учрѣждение, което се създава, иде още единъ път да накара да се прикрие отговорността, която би трѣбвало да взематъ надлежните чиновници при изпълнението на своитѣ обязанности съ това, че ще има четворица народни прѣдставители, избрани като контрола, и тѣзи народни прѣдставители ще докладватъ въ Народното събрание; този докладъ, както знаете, ще бѣде четенъ и прочетенъ тъй, както се прочете сега и самиятъ законопроектъ и както се четатъ досега докладитѣ на Върховната смѣтна палата. По този начинъ нѣкакъ ще се освободятъ отъ отговорностъ лицата, на които по законопроекта се е създадо правото да пра-

вятъ заеми за смѣтка на държавата или на общинитѣ и на тѣзи учрѣждения, които сж направили заеми подъ гаранцията на държавата, помъ тѣхнитѣ приходи не достигатъ да покрятъ лихвитѣ и погашенията, които сж прѣдвидени въ сключения заемъ. Та азъ мисля, че този законопроектъ, колкото и да е полезенъ за уреждането на тази служба у насъ, не е добръ, дѣто ние създаваме ново едно учрѣждение нѣкакъ по подобие на Върховната смѣтна палата, ужъ за контролъ, а въ дѣйствителностъ ще се избѣгне всѣкакъвъ контролъ или, по-добръ, ще се избѣгне всѣкаква отговорностъ отъ този контролъ. По тѣзи мои съображения азъ бихъ молилъ господата, които ще се занимаватъ съ този въпросъ въ комисията, да обърнатъ сериозно внимание за уреждането на тази материя, и като сърадвамъ г. министра за внесенния законопроектъ, моля го да тури това учрѣждение като една частъ отъ Върховната смѣтна палата, като едновременно съ туй даде на тая палата тѣзи права, които ѝ се даватъ по конституцията.

Министъръ Т. Теодоровъ: Правата на Смѣтната палата си оставатъ. Това изрично се казва въ чл. 16.

Н. Константиновъ: Правата оставатъ такива, каквито сж тѣ сега, обаче не отговарятъ на тѣзи права, които трѣбва да има една смѣтна палата като върховенъ контролъ на държавата. Въ това, вѣрвамъ, ние съ г. министра сме съгласни, и надѣвамъ се, че той ще възстанови правата на Смѣтната палата такива, каквито ги прѣдвижда нашата конституция, и се надѣвамъ още, че при уреждането на този институтъ не ще се създаде едно особено учрѣждение или единъ особенъ бюрократически институтъ, който може само да увеличи числото на чиновницитѣ, да увеличи числото на формитѣ, може да затрудни работата, отколкото да направи контрола по-ефикасенъ. Ако е работата да се говори за това, че така ще бѣде, достатъчно е да обърнете края на законопроекта и да видите щата, който се прѣдвижда отъ самото начало; тамъ ще видите, че отсега се трѣгва съ секретари и подсекретари, съ началници и подначалници, и то за едно учрѣждение, което е въ развитието си, което още не се е развило.

Министъръ Т. Теодоровъ: И сега имаме това бюро.

Н. Константиновъ: Та азъ се надѣвамъ, че г. г. членоветѣ отъ комисията, които ще се занимаватъ съ разглеждането на този законопроектъ, ще дадатъ на това учрѣждение едно направление такова, каквото би трѣбвало да съществува.

Прѣседателствующъ И. Пѣевъ: Има думата пловдивскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Михаилъ Такевъ.

М. Такевъ: Г. г. прѣдставители! Ако има законопроектъ, който отдавна трѣбваше да бѣде внесенъ въ Народното събрание, то е именно този. И когато азъ получихъ законопроекта за установяването на едно специално учрѣждение, което да се занимава съ държавните дългове, да контролира начина на изразходването имъ, споредъ закона за тѣхното прѣдназначение, да държи точна смѣтка и за гарантиранитѣ отъ държавата общински заеми, да наблюдава за тѣхното изразходване и пр., азъ бѣхъ първиятъ, който казахъ, че той дѣйствително е много своевремененъ и много е належаща нуждата, която се удовлетворява съ този законопроектъ. Азъ съмъ ималъ случай да слушамъ отъ уста на министри на финанситѣ нѣкога, прѣди години, да не знае министърътъ да ни каже точно цифрата на нашитѣ държавни дългове, да не знае да ни каже точно

цифрата не само на консолидираните дългове, но въобще на дълговете на държавата. А за начина на изразходването им няма нужда да говорим: отворете докладите на Сметната палата по упражнението на бюджетите и заемите и ще видите, че въ България почти няма заем, който да е отишъл по своето предназначение — всъщност сключеният заем за някаква производителна цел е отивал да покрие обикновените държавни разходи. От 440 милиона лева, ако се не лъжа, към началото на 1908 г. държавни консолидирани дългове, около 200 милиона лева са отишли за покриване на обикновени държавни разходи. Както знаете, даже масло и въглища за железниците се купуваха с заем; кокошарници се правиха с заем. Но да се не спирам на тези въпроси. Тъй щото, този законопроект, както се внася сега, е законопроект съвършено съвременен. Само аз бих молил г. министъра да намбри и едно друго средство. Тази върховна комисия ще каже, че заемът не е утвърден по своите предназначения, според закона. Това го казва някога и Сметната палата, но по-нататък трябва да има санкция. Помоему, санкция има само една: да се не визират платежните заповеди и да се не изплащат, и никакво постановление на Министерския съвет да не може да отмени това. Защото и така, както е учредена комисията, както каза г. Константинов, тя ще дойде с един доклад до парламента и ще каже: сключен е заем за постройка на железница, от него са харчени пет милиона лева за правене на кокошарници, както беше въ миналото. И това ще се регистрира. По-нататък? Едно време имаше един член въ закона за отчетността по бюджета, че министърът е отговорен граждански. Това, знаете, се отмени въ 1907 г., и гражданска отговорност днес не се признава на министъра на финансите за пари, похарчени по този начин. Въ всеки случай, то е един голъм въпрос и ще бъде добър да се обърне едно особено внимание, да се направи невъзможно харченето на заеми вън от предназначенията.

Аз съм съгласен с г. Константинова, че и на мене прави впечатление големият път. 36 чиновника са предвидени за това отделение.

А. Мандев: И сега ги има.

М. Танев: Зная, обаче онова отделение, което ще се създаде, е съвършено отделно. — Ето защо добър ще бъде да се посъкрати този голъм бюрократизъм. Това е работа на комисията, то не е никакъв принцип, но е добър тази голъма плеада от чиновници, която се предвижда, да се посъкрати. Имаше едно отделение, което се занимава с тези дългове, но вие знаете, че то ентре autre, между другото, се занимава с тая същата работа.

Ето защо, без да ви отегчавам повече, аз съм за законопроекта и би било желателно да се гласува той още тази сесия, за да се тури край на онази неизвестност и на онази неразбория, която съществува по отношение на нашите държавни заеми, и на заемите, гарантирани от държавата за сметка на окръжията и общините.

Председателствующъ И. Пеев: Има думата г. министърът на финансите.

Министър Т. Теодоров: Г. г. народни представители! Нуждата от създаване на такова едно учреждение, едно особено управление на държавните дългове, е била съзнавана от всички мои предшественици и от 1900 г. насам съществували са такива памфлети и проекти, които, обаче, по една или друга причина, моите предшественици не са

могли да осъществят. Създаването на такова учреждение се оправдава у нас с всичките съображения, по които се оправдава съществуването на аналогични учреждения почти въ всички уредени съвременни държави. Съ увеличението на нашите държавни консолидирани дългове, съ увеличението на нашите текущи дългове, съ гарантирането от държавата на всевъзможни заеми на общини, които стават от година на година са повече и повече, съ раздаването на заеми от нашите банки под поръчителството на държавата, за да се помогне на пострадали от суша, на пострадали от пожар, от наводнение и т. н., количеството на работата, която другад е съсредоточена на едно и също място, което се нарича управление на държавните дългове и на гарантираните от държавата дългове, оправдава се повече и повече създаването на такова учреждение и у нас. Изтъкнатите от г. Такева факти също така оправдават нуждата от едно такова учреждение. Има нужда от едно учреждение, което най-напред да приведе въ известност, колко са нашите консолидирани дългове — то е лесна работа; но колко са текущите дългове, за които ние, финансовите министри, се потимъ по 3—4 часа, докато ги изчислимъ, и пак не сме сигурни, дали сме намбрили точните резултати. Нужно е да се следи начинът, по който се изплащат тия дългове; нужно е да се следи там, дѣто държавата е гарантирала, какъ се изплащат тези задължения, не се ли трупат от година на година са повече и повече, плащат ли лихви съответствующите общини, за които държавата е гарантирала, вписват ли въ бюджета имъ нужните суми или не и т. н. — всичко това трябва да се надзирава от едно учреждение. По-нататък, нужно е да се надзирава, когато се сключва заем по силата на известия закон, този заем какъ става, какъ се намира, внесен ли е от това банково учреждение, у което е сключен заемът, или, ако е останал там, каква лихва носи, ако е постъпилъ въ ковчежничеството, разходва ли се дѣйствително за целта, споредъ закона, и въ един даден моментъ, когато ни попитатъ, колко пари имаме да получаваме от този заем, да можемъ да дадемъ строга отчетност. Всичко това изисква една самостоятелна и много точна уредба и наредба. Независимо от това, има нужда от едно учреждение въ страната, както и другадъ, да се грижи, щото изплащането на лихвите и погашенията да става редовно и да се вписват не само от общините въ техните бюджети, а също и от държавата, и съ права, каквито тукъ са предвидени, и да може евентуално да се грижи за навременното изплащане на тези лихви и погашения, и когато тѣ не са предвидени или са предвидени, но не могатъ да се удовлетворятъ от обикновените средства на бюджета — аслъ то само ще съставлява бюджета — да прибѣгне къмъ временни заеми, за да може държавата да посрѣгне тези временни нужди, за да не страда държавният кредитъ. Ако евентуално едно управление — било самата държава, било финансовият министъръ — не се грижи да отдѣля средства за навременното изплащане купоните, погашенията, туй учреждение ще може да заповѣда на ковчежничеството да секвестрира парите на държавата, въпреки разпоредбата на финансовия министъръ, и да се отдѣлятъ пари за изплащане на лихви и погашения. Даже туй право, което това учреждение има, е толкова чѣтно, че то само по себе си съставлява допълнителна гаранция за кредиторите, които даватъ заеми на такава държава. Съществува ли въ една държава едно управление на държавните дългове, туй управление независимо ли е отъ управлението на финансовия министъръ, отъ финансовата администрация, задължено ли е то подъ лична отговорност да се грижи

за изплащанията, облѣчено ли е то въ правото да прави секвестъръ за посрѣщане плащанията, хората сж сигурни тогава, сигурни сж даже противъ лоши нѣкои умисли на финансовия министъръ или противъ неговата небрѣжностъ. Това учрѣждение, слѣдователно, ще бѣде полезно не само за уредбата на нашето счетоводство, не само за да знаемъ ние какво дължимъ, не само да знаемъ, косто сме взели отъ другитѣ, кждѣ го дѣваме, не само да се грижи за редовното изплащане, но сжщеврѣменно да повдигне самия кредитъ на нашата държава. То е учрѣждение, което занаяпрѣдъ ще се грижи да се плащатъ наврѣме купонитѣ. И министърътъ на финанситѣ ще се грижи да се плащатъ наврѣме купонитѣ, и Народната банка ще се грижи, но туй учрѣждение ще бѣде отговорно, ако надлежната сума не бѣде вписана въ бюджета на отдѣлението за държавнитѣ дългове. Туй учрѣждение ще се грижи, щото изплащанията да ставатъ наврѣме, и ако нѣма срѣдства, да ги намѣри, макаръ и съ врѣмenni заеми. Този видъ учрѣждения, както казахъ, сжществуватъ другадѣ; тѣ сж принесли навредъ голѣма полза; тѣ се считатъ за необходими, и ако ние не сме ги имали досега, то е защото, прѣди всичко, държавнитѣ ни дългъ е билъ по-малкъ, гаранциитѣ, които сме давали, сж били по-малки, и всичко това е ставало въ ущърбъ на нашия кредитъ. Съ този законопроектъ, когато той стане законъ, азъ считамъ, че се прави едно много полезно дѣло.

Сега, възраженията, които ни направи г. Константиновъ, сж слѣдующитѣ. Най-първо той каза: „Не може ли тази работа да се остави на Върховната смѣтна палата; защо вие отивате да създавате още едно бюрократическо учрѣждение?“ Тази работа не може да се остави на Върховната смѣтна палата, както видѣхте отъ това изброяване, което направихъ, макаръ нахксо, за правата и задълженията на туй учрѣждение. Върховната смѣтна палата е само едно контролно учрѣждение, но тя не е едно административно учрѣждение; Върховната смѣтна палата не управлява, тя само контролира управлението, а пъкъ туй учрѣждение ще управлява — то е частъ отъ управлението; макаръ че ще бѣде независимо отъ министра на финанситѣ, но то ще съставя единъ видъ едно допълнително учрѣждение къмъ Финансовото министерство. Слѣдователно, Върховната смѣтна палата не може да го замѣни. Но нѣма ли то да отмѣни Върховната смѣтна палата, понеже му се дава право да контролира купонитѣ, които се връщатъ отъ банцитѣ, да-ли сж толкова точно, колкото се изплащатъ, редовно ли се прѣдставляватъ, правилно ли се изплащатъ и т. н.; та понеже то ще контролира тѣзи работи, нѣма ли съ този неговъ контролъ да отслаби контрола на Върховната смѣтна палата; понеже туй учрѣждение само ще си има една контролна комисия, специална делегация отъ Народното събрание, състояща отъ двама души отъ опозицията, обязательно избрани, посочени отъ самото меншество, и отъ двама души отъ болшинството, които заедно съ прѣдседателя на Върховната смѣтна палата ще висятъ надъ главата на туй учрѣждение и то ще бѣде длѣжно да дава на тѣзи петъ души всѣки мѣсецъ изложение за състоянието на операциитѣ, и всѣки три мѣсеца друго, и всѣки шестъ мѣсеца трето, и тѣ ще иматъ право да му правятъ ревизия, както правихме ревизия на складоветѣ на Военното министерство; та, щита се, туй учрѣждение, така създадено, нѣма ли да отслаби контрола на Върховната смѣтна палата и да го замѣни съ контрола на тази комисия отъ четири души, който, въ сжщностъ, може да не бѣде тѣй ефикасенъ, защото самитѣ депутати могатъ да бѣдатъ небрѣжни и по този начинъ да пострада въ нѣщо контролтѣ? Не, специално за тази цѣль, за да не може да се случи

такова злопастие, толкова опущение, такѣвъ недостатѣкъ, прѣдвидено е въ чл. 16, че всичкитѣ права и функции на контролъ, които има Върховната смѣтна палата по сегашния нашъ законъ, си оставатъ пакъ; тя пакъ ще провѣрва всичко; нѣма да се намали ни най-малко съ това работата на Върховната смѣтна палата, но туй учрѣждение ще се постави, така да се каже, подъ единъ двоенъ контролъ, ако щете, и троенъ контролъ: единъ контролъ ще има Върховната смѣтна палата, другъ контролъ ще има тази делегация, която ще бѣде отъ Народното събрание, и трети контролъ ще има министърътъ на финанситѣ, защото материята, съ която се занимава туй учрѣждение, е много важна. И тамъ, дѣто хората иматъ повече дългове, отколкото ние сме успѣли, за щастие, да направимъ досега, знаатъ каква голѣма полза има отъ работата на такова едно учрѣждение. Слѣдователно, опасностъ нѣма, че контролтѣ ще отслабне. Контролтѣ ще се утрон и ще бѣде още по-голѣмъ.

Но нѣма ли опасностъ, каза се, че ще се похарчатъ много пари и че ще увеличимъ числото на нашитѣ чиновници? И за това нѣма опасностъ, г. г. народни прѣдставители. Въ сжщностъ, и днесъ има едно такова специално отдѣление при Министерството на финанситѣ, което се нарича отдѣление за държавнитѣ дългове. То се състои отъ единъ началникъ, единъ счетоводителъ, чиновникъ на иностранната кореспонденция, помощникъ на началника и пр. И неговиятъ бюджетъ сега, за тази година, е 37.500 л. Работата на туй отдѣление сега всецѣло ще прѣмине на новото отдѣление на държавнитѣ дългове, само че то нѣма да се нарича така, а ще бѣде едно особно управление. И работата ще се промѣни въ туй, че началникътъ нѣма да бѣде чиновникъ непосредствено подчиненъ на министра на финанситѣ, който може да влияе на него, може да го смѣнява или уволнява, а ще бѣде вече единъ не-смѣняемъ чиновникъ, който, заедно съ управителя на Народната банка и управителя на Земледѣлската банка, които сж негови съвѣтници, като рѣши нѣщо, не ще може да го отмѣни и министърътъ на финанситѣ, и то ще бѣде задължително за всички и за всички учрѣждения въ страната, разумѣва се, доколкото дѣйствува въ крага на правата, които му сж прѣдоставени. Така че разносцитѣ нѣма да се увеличатъ. Ако г. Такевъ е изчислилъ върно разносцитѣ по шата, че били 36.000 л., значи, ние не сме увеличили разносцитѣ — въроятно, ние сме съкратили тукъ нѣщо отъ разсичитѣ . . .

В. Константиновъ: 54.900 л. сж разносцитѣ по шата.

М. Такевъ: 36 чиновника сж, казахъ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Или 36 чиновника. — Въ сжщностъ нѣма увеличение на заплатитѣ, а има само единъ началникъ, който трѣбва да се повдигне иерархически и не може да бѣде като началникъ на отдѣление. Неговата заплата е увеличена и то, споредъ мене, недостатъчно. Има мѣсто за увеличение на неговата заплата още повече, но за да не ни упрекнатъ, че създаваме, тѣй да се каже, нови учрѣждения, които натоварватъ бюджета повече, ние се ограничихме съ най-малкото: неговата заплата е 7.200 л. — досега той получаваше 6.000 л. — и се прѣдвидѣ единъ неговъ помощникъ съ 6.000 л. заплата, защото е възможно този човѣкъ да заболѣе нѣкога или да отсъствува, та да има едно лице, което да може да го замѣсти въ свѣта, заедно съ другитѣ.

(Прѣдседателското мѣсто заема пакъ подпрѣдседателътъ г. А. Буровъ)

По този начин азъ, безъ да отказвамъ, че, може-би, при прѣглеждането на законопроекта въ комисията ще се намѣри нѣщо за поправка, считамъ, че гласуването на този законопроектъ отъ почтаемото XV обикновено Народно събрание ще бѣде една нова направена крачка напредъ, въ употребяването на нашето финансово управление, и то въ онази негова частъ, която е най-чувствителната и която досега е била най-занемарена, а именно частта, която се отнася до управлението на нашитѣ държавни и гарантирани отъ държавата дългове. Ще моля Народното събрание да приеме законопроекта на първо четене, и ще моля госнодата да се явятъ въ комисията, ако е възможно, още утрѣ или други день, за да се прѣгледа законопроектътъ по-скоро, та отъ тази сесия да излѣзе и този законопроектъ, който, заедно съ другитѣ, ще драви само честъ и хвала на туй Народно събрание. (Ржкоплѣскане отъ болшинството)

Прѣседателствуещъ А. Буровъ: Моля ония г. г. народни прѣдставители, които приематъ на първо четене законопроекта за управлението на държавнитѣ и на гарантиранитѣ отъ държавата дългове, да си вдигнатъ ржката. (Болшинство) Събранието приема.

Минаваме на слѣдующата точка отъ дневния редъ — първо четене на законопроекта за земе-дѣлскитѣ камари.

Моля секретаря г. Илия Бобчевъ да го прочете.

Секретарь И. С. Бобчевъ: (Чете)

„Изложение на мотивитѣ

къмъ законопроекта за земе-дѣлскитѣ камари.

„Нашето селско стопанство досега е било подпомагано изключително отъ държавата. За цѣлѣта послѣдната си е служила съ разни срѣдства — съ мѣрки отъ законодателенъ и административенъ характеръ и, ако може тѣй да се каже, съ такива отъ чисто бюджетенъ характеръ. Благодарение, обаче, особеноститѣ на земе-дѣлското ни производство, всички земе-дѣлски институти, ако и създадени и подкрѣпени отъ държавата да влияятъ, колкото е възможно по-правилно, върху разво-я на нашето земе-дѣлско стопанство, не сж могли да дадатъ задоволителни резултати.

„Нуждитѣ на страната налагатъ да се даде възможность за едно по-непосрѣдствено и всестранно застъпничество отъ на земе-дѣлскитѣ интереси, за да може да се постигне толкова необходимото за цѣлия ни народенъ животъ повдигане на народното ни стопанство. Необходимо е да се чуятъ самитѣ стопани земе-дѣлци: като се обсъждатъ тѣхнитѣ нужди отъ избрани отъ самитѣ тѣхъ съвѣщателни тѣла; като се дава гласность на тѣхнитѣ нужди отъ и чрѣзъ специални органи, натоварени отъ самитѣ тѣхъ, и като се повѣри защитата на тѣхнитѣ интереси на хора, които най-добрѣ ги схващатъ и разбираатъ.

„Такива съвѣщателни тѣла, такива колективни органи ще бждатъ земе-дѣлскитѣ камари. Чрѣзъ тѣхъ частната инициатива, която почва да се развива, ще се организира, съ цѣль да участвува по-ефикасно въ разрѣшението на тѣхнитѣ селско-стопански нужди. Въ земе-дѣлскитѣ камари ще се срѣщатъ земе-дѣлскитѣ стопани, боравящи кой повече, кой по-малко въ разнитѣ клонове на земе-дѣлското производство, съ агрономитѣ и съвмѣстно ще обсъждатъ нуждитѣ на земе-дѣлството въ респективнитѣ райони и мѣрkitѣ, които ще трѣбва да се взематъ за подобренито селското стопанство въ даденъ край; тукъ ще се изтъкватъ постигнатитѣ успѣхи или неуспѣхи по вземанитѣ отъ държавата и част-

ната инициатива мѣрки и пр. Упжтвани по общитѣ въпроси отъ Министерството на земе-дѣлството и държавнитѣ имоти, поддържани отъ разнитѣ земе-дѣлски дружества и отъ своитѣ секретари, тѣ ще улеснятъ разрѣшението на всички въпроси, които сж отъ капитална важность за народостопанственото производство, като ще взематъ мѣрки, които ще сж отъ естество да прѣвъзпитатъ нашитѣ земе-дѣлци и прѣобразятъ роднитѣ поля и гори. Тѣ ще раздвигатъ нашитѣ земе-дѣлци, ще обърнатъ вниманието на нашата селска маса върху главната цѣль, която трѣбва тя да гони: повдигането на народното производство, като ще влѣятъ нова струя въ нашето земе-дѣлство и новъ културенъ животъ въ нашата страна.

„Съ това, държавната политика и организираната частна инициатива, като се взаимно подпомагатъ, ще помогнатъ най-вече за разрѣшаването на възникващитѣ земе-дѣлски, обществени и икономически въпроси. Въ тази именно смисълъ ви прѣдлагамъ, г. г. народни прѣдставители, законопроекта за земе-дѣлскитѣ камари, разчитайки най-увѣрено, че тѣ ще дадатъ не само най-широкъ просторъ за проява на частната инициатива въ областта на земе-дѣлството, въ широка смисълъ на думата, но ще служатъ сжщеврѣменно като силно съединително звено между държавата и частната земе-дѣлска дѣйность. Като специални културни учрѣждения, легнали върху плещитѣ на земе-дѣлското население, земе-дѣлскитѣ камари ще се произнасятъ по такъвъ начинъ по-компетентно върху всички мѣроприятия, цѣлящи да подобрятъ земе-дѣлското ни производство. Освѣтъ такова участие въ мѣроприятията, които прѣко засѣгатъ интереситѣ на земе-дѣлството, земе-дѣлскитѣ камари ще иматъ възможность да обсъждатъ и да се произнасятъ: върху проектитѣ за нови закони и нови правилници по земе-дѣлството, да даватъ мнѣние върху необходимитѣ допълнения, измѣнения и отмѣненне на сжществуващитѣ такива, съ които ще подпомагатъ законодателната власть; да се грижатъ за земе-дѣлското образование и опитното дѣло; да се произнасятъ върху кредититѣ, които трѣбва да се прѣдвигдатъ въ бюджетитѣ на окржнитѣ за повдигане на земе-дѣлството, както и върху начина за разходването на тия кредити; да бждатъ направо и по право застъпени интереситѣ на земе-дѣлцитѣ, като ще бждатъ прѣдставлявани въ комиснитѣ, назначени по сключванетоъ търговски договори, или при изработване прѣвознитѣ тарифи по желѣзницитѣ и параходитѣ и още редица други функции, изложени подробно въ прѣдлагания законопроектъ.

„Съ всичко това, като обществено-правни организации, земе-дѣлскитѣ камари, слѣдъ като проучатъ, разбира се, нуждитѣ на земе-дѣлското производство въ районитѣ, въ които ще дѣйствуватъ, ще способствуватъ, подпомогнати отъ Министерството на земе-дѣлството и държавнитѣ имоти, да се сложи една по-салидна основа на нашата аграрна политика.

„София, 18 февруарий 1912 г.

„Министъръ на земе-дѣлството и държавнитѣ имоти:

Д. Христовъ.

„Законопроектъ

за земе-дѣлскитѣ камари.

„Чл. 1. За всѣки два административни окржа въ страната се урежда по една земе-дѣлска камара.

„Сѣдалищата на камаритѣ сж въ градоветѣ: София, Стара-Загора, Варна, Шуменъ, Плевенъ и Враца. Районътъ за дѣйствието на Софийската земе-дѣлска камара е Софийскитѣ и Кюстендилскитѣ окржи, на Старозагорската — Пловдивскитѣ и

Старозагорският, на Варненската — Варненският и Бургаският, на Шуменската — Русенският и Шуменският, на Плевненската — Търновският и Плевненският и на Врачанската — Врачанският и Видинският.

„Чл. 2. Земледѣлскитѣ камари сж съвѣщателни тѣла на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти; тѣ подпомагатъ развоа на земледѣлското производство чрезъ разни мѣрки, въ зависимостъ отъ срѣдствата, съ които разполагатъ; подкрѣпятъ учрѣжденията и организациитѣ, които ратуватъ за земледѣлския напредѣкъ; застъпватъ общитѣ интереси на земледѣлието въ опрѣдѣленитѣ имъ за дѣйностъ райони.

„Чл. 3. Земледѣлскитѣ камари се намиратъ подъ вѣдомството на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти въ опрѣдѣленитѣ отъ настоящия законъ граници. Тѣ могатъ да притежаватъ имоти, да сключватъ договори и пр. Кореспонденцията на земледѣлскитѣ камари съ власти, дружества и съ частни лица се освобождава отъ пощенски такси.

„Чл. 4. Земледѣлскитѣ камари подпомагатъ дѣйността на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, обсъждатъ и се произнасятъ по:

„а) мѣроприятията, които трѣбва да се взематъ за подобрението на земледѣлието, скотовѣдството, горитѣ и останалитѣ земледѣлски отрасли въ района на камарата;

„б) проектитѣ на новитѣ закони и правилници, които засѣгатъ земледѣлието и клоноветѣ му, или такива за допълнение, измѣнение и отмѣнение на съществуващитѣ;

„в) откриване на нови земледѣлски училища, овошнич, черничеви и лозови разсадници, опитни полета и станции, заводи за добитѣкъ и пр.;

„г) кредититѣ, които трѣбва да се прѣдвидятъ въ бюджета на окръжията за засилването на земледѣлското производство;

„д) начинитѣ за разходването и най-разумното използване гласуванитѣ отъ окръжнитѣ съвѣти суми за подобрене на земледѣлието и клоноветѣ му въ окръжитѣ, и

„е) въпроси въобще отъ селско-стопански характеръ, които засѣгатъ интереситѣ на отдѣлнитѣ лица или на пѣлото съсловие, или, най-послѣ, които засѣгатъ общитѣ селско-стопански интереси на страната.

„Забѣлѣжка. Земледѣлскитѣ камари сж длѣжни да даватъ на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти писмени, добръ обосновани и мотивирани мнѣния по всички горѣизброени въпроси.

„Чл. 5. Земледѣлскитѣ камари иматъ право на контрола върху борситѣ и нотиранията на цѣнитѣ върху пазаритѣ, както и да опрѣдѣлятъ и прѣпорѣчватъ вѣщи лица, синдици, таксатори, хора, които да взематъ проби, комисионери и пр. Тѣ избиратъ прѣдставители за опрѣдѣляне тарифитѣ за прѣвоза на земледѣлскитѣ произведения по желѣзницитѣ и параходитѣ, по изработване наредби за митнитѣ, за сключването на търговски договори и прѣдставители за Висшия земледѣлски съвѣтъ.

„Чл. 6. Ежегодно най-късно до 1 януарий земледѣлскитѣ камари увѣдомяватъ министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти подробно за земледѣлието въ окръжитѣ. Прѣзъ всѣки петъ години земледѣлскитѣ камари даватъ на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти единъ статистиченъ отчетъ за общото състояние на земледѣлието въ района имъ. За дѣйността си тѣ печататъ извлѣчения отъ протоколитѣ на засѣданията си и ежегодно по единъ обстоенъ отчетъ. Послѣдниятъ се раздава безплатно.

„Чл. 7. Всѣка земледѣлска камара се състои отъ дѣйствителни и почетни членове. Всѣка административна околия избира шесть дѣйствителни члена. По-

четнитѣ членове се избиратъ въ редовнитѣ годишни събрания на камаритѣ; тѣ могатъ да взематъ участие въ разискванията, но иматъ само съвѣщателенъ гласъ.

„Чл. 8. Дѣйствителнитѣ членове се избиратъ по реда, по който става изборътъ за окръжни съвѣтници.

„Чл. 9. Изборно право за земледѣлскитѣ камари иматъ:

„а) всички лица, които експлоатиратъ самостоятелно земледѣлие или горско стопанство, или главното занятие на които е земледѣлието или нѣкой клонъ отъ него;

„б) свършившитѣ училища по клоноветѣ на земледѣлието, лѣсовѣдството и ветеринарната медицина, чиновницитѣ на Българската земледѣлска банка, учителитѣ, свещеницитѣ и секретарь-бирницитѣ въ селата и земледѣлскитѣ градове, които сж живѣли най-малко шесть мѣсеца въ една и сѣща община въ района на камарата, и

„в) земледѣлскитѣ работници, които най-малко двѣ години подъ редъ сж работили въ едно и сѣщо земледѣлско стопанство, както и тия, които най-малко петъ години сж работили като работници въ разни земледѣлски стопанства въ нѣкоя община отъ района на камарата.

„Избирателитѣ трѣбва да сж български подданици и да иматъ граждански и политически права. Никой избирателъ не може да има повече отъ единъ гласъ.

„Забѣлѣжка. Женитѣ, които отговарятъ на условията, изброени по-горѣ въ този членъ, се ползуватъ съ избирателно право.

„Чл. 10. Избранъ може да бѣде всѣки български подданикъ, записанъ въ избирателнитѣ списъци въ района на камарата, навършилъ 30 години, свършилъ най-малко прогимназия или нѣкое срѣдно и низше училище по клоноветѣ на земледѣлието и лѣсовѣдството и експлоатира самостоятелно земледѣлско или горско стопанство, или пъкъ има висше образование по земледѣлие, лѣсовѣдство и ветеринарна медицина.

„Чл. 11. Дѣйствителнитѣ членове на камарата се избиратъ за единъ периодъ отъ четири години. Следъ изтичането на първитѣ двѣ години половината отъ членоветѣ на всѣка околия излизатъ по жребие отъ камарата и на тѣхно мѣсто се избиратъ други. Излѣзлитѣ членове сж прѣизбираеми.

„Чл. 12. Членъ, който отсъствува отъ общитѣ събрания и засѣдания на камарата безъ уважителни причини, повече отъ три засѣдания наредъ, се счита, че е подалъ оставка.

„Замѣняването на членове, излѣзли отъ земледѣлската камара, става по реда, по който става замѣняването на излѣзлитѣ членове отъ окръжнитѣ съвѣти.

„Чл. 13. Всѣка камара се управлява отъ бюро, състояще се отъ прѣдседателъ, подпрѣдседателъ и двама членове.

„Секретарьтъ по право влиза въ състава на бюрото.

„Бюрото се избира по вишегласие, въ общото събрание на камарата, измежду дѣйствителнитѣ членове.

„Чл. 14. Прѣдседателътъ е законниятъ прѣдставителъ на камарата; той се грижи за правилния и добрия вървежъ на послѣдната, както и за изпълнение на всичкитѣ рѣшения и постановления.

„Въ случай на отсъствие на прѣдседателя, подпрѣдседателътъ го замѣства въ всичкитѣ му права и длѣжности.

„Чл. 15. Канцеларията на камарата се завежда отъ единъ секретаръ; той проучва и докладва на бюрото и въ събранията на камарата всички въпроси, които сж отъ компетентността на послѣдната, държи протоколитѣ въ засѣданията и съставя отчетъ

титъ и докладитъ за икономическото положение на района ѝ.

„Подъ прѣкия надзоръ и отговорностъ на секретаря се намира счетоводството на камарата; той е същевременно и нейнъ касиеръ, за което прѣдставя гаранция. Секретарятъ е отговоренъ прѣдъ камарата, която се произнася въ общото си годишно събрание върху смѣтките му.

„Чл. 16. Секретарятъ на камарата се избира отъ общото събрание на послѣдната и се назначава съ заповѣдъ отъ министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

„Секретарятъ трѣбва да е български подданикъ, да има висше земледѣлско образование и най-малко тригодишна практика по специалността си.

„Секретаритѣ на земледѣлскитѣ камари се ползватъ съ правата на държавнитѣ чиновници. Съ сѣщитѣ права се ползватъ и всички други чиновници при камарата.

„При липса на лица за секретари на земледѣлскитѣ камари, секретарската длъжностъ може да се възложи отъ министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти, по прѣдложение на камарата, на единъ отъ агрономитѣ отъ земледѣлската катедра. Агрономитѣ, натоварени съ секретарска длъжностъ, получаватъ, съ съгласието на министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти, опрѣделено отъ земледѣлската камара възнаграждение.

„З а б ъ л ѣ ж к а. За секретари на земледѣлскитѣ камари могатъ да се назначаватъ и пенсионери, които отговарятъ на горнитѣ условия; въ този случай тѣ получаватъ само възнаграждение.

„Чл. 17. Уволнението на секретаря става отъ министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти, по прѣдложението на камарата.

„Чл. 18. Секретарятъ е длъженъ да присѣтствува въ всичките засѣдания на камарата; той взема участие въ разискванията и има само съвѣщателенъ гласъ.

„Чл. 19. Окржжитѣ управители свикватъ земледѣлскитѣ камари на редовна сесия ежегодно 15 дена прѣди сесията на окржжнитѣ съвѣти и на извънредна сесия всѣки пътъ, когато Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти намѣри за нужно, или ако една трета отъ редовнитѣ членове писмено заявятъ за това въ министерството.

„Сесията на камарата трае десетъ дни.

„З а б ъ л ѣ ж к а. По прѣдложението на камарата, министерътъ на земледѣлието и държавнитѣ имоти може да продължи сесията на земледѣлската камара съ още четири дни.

„Чл. 20. При годишното засѣдание членоветѣ на камарата, които не живѣятъ въ окржжния градъ, получаватъ пжтния 60 ст. на километъръ и билетъ втори класъ по желѣзницитѣ и параходитѣ. Прѣзъ врѣме на засѣданията, членоветѣ на камарата получаватъ по 8 л. на день.

„Чл. 21. Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти, когато намѣри за необходимо, праща свои делегати въ годишнитѣ общи събрания на камаритѣ; тѣ могатъ да участвуватъ въ разискванията на всички повдигнати въпроси, безъ право на гласуване.

„Чл. 22. Засѣданията на камарата се считатъ за законни, когато присѣтствуватъ въ тѣхъ повече отъ половината отъ дѣйствителнитѣ ѝ членове.

„Чл. 23. Рѣшенията на камарата сж валидни, когато сж взети отъ болшинството на присѣтствущитѣ членове.

„Чл. 24. Засѣданията на камарата сж публични.

„Чл. 25. Земледѣлската камара има право да образува отдѣлни секции за разрѣшение на текущи или други въпроси. Отъ своя страна тия секции иматъ право да попълнятъ състава си отъ външни лица, но не повече отъ дѣйствителнитѣ членове. Рѣшенията на тия секции сж самостоятелни, обаче, ако камарата не е опълномощила послѣднитѣ да

дѣйствуватъ въ нѣкоя областъ, тѣ подлежатъ на утвърждение отъ нея.

„Чл. 26. Длъжността на членоветѣ е безплатна; само когато имъ се възложи специална работа отъ камарата, тѣ получаватъ възнаграждение.

„Чл. 27. Разносикитѣ на земледѣлскитѣ камари, както и тия за общи ползи, се взематъ отъ всѣчки избиратели, които експлоатиратъ самостоятелно земледѣлско стопанство въ района на камарата. За тази цѣль се събира отъ собственицитѣ на такива стопанства до 2 ст. на всѣки декаръ обработваемо пространство.

„Събирането на сумитѣ се извършва на общо основание отъ държавнитѣ бирници.

„Освѣтъ това, за разноси на земледѣлскитѣ камари, Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти прѣдвижда въ бюджета си ежегодно субсидия до 150.000 л.

„Чл. 28. Бюджетната година на камарата почва отъ 1 януарий и свършва на 31 декемврий.

„Чл. 29. Бюджетитѣ на камарата се гласуватъ всѣка година въ общитѣ имъ събрания и се утвърждаватъ отъ министра на земледѣлието и държавнитѣ имоти, слѣдъ което се публикуватъ въ „Държавенъ вѣстникъ“. Така утвърденитѣ бюджети се разходватъ и оправдаватъ по реда, приетъ за държавния бюджетъ.

„Чл. 30. Отъ неразходванитѣ по бюджетнитѣ управления приходи на камаритѣ се образуватъ запасни фондове, които могатъ да се разходватъ, за покриване извънредни нужди на камаритѣ, съ одобрение на Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

„Чл. 31. Само Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти може да разтури нѣкоя земледѣлска камара, и то, ако тя явно не изпълнява опрѣделенитѣ ѝ отъ настоящия законъ задачи. Изборитѣ за нова камара трѣбва да се произведатъ най-късно три мѣсеца отъ разтурянето ѝ. Новоизбраната земледѣлска камара трѣбва да почне да функционира най-късно шестъ мѣсеца отъ разтурянето на първата.

„За воденото дѣлата и управлението на имотитѣ на земледѣлскитѣ камари, когато тѣ сж разтурени, се грижи Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти.

„Чл. 32. Закриването на земледѣлскитѣ камари става съ царски указъ по прѣдложението на Министерския съвѣтъ. При закриването на една земледѣлска камара, собствеността ѝ става държавна.

„Чл. 33. Министерството на земледѣлието и държавнитѣ имоти ще изработи правилникъ за прилагането на настоящия законъ“.

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Има думата новозагорскиятъ народенъ прѣдставителъ г. Василь Константиновъ.

В. Константиновъ: (Отъ трибуната) Г. г. народни прѣдставители! Ако погледнемъ на населението въ България, ще видимъ, че 85% отъ жителитѣ на страната сж земледѣлци; слѣдователно, най-големото производство въ страната е земледѣлско. И понеже то е главниятъ източникъ за благоденствието на нашата страна, би трѣбвало България още отъ началото на нейното създаване да обърне най-сериозно внимание върху земледѣлското производство, да повдигне неговитѣ източници, да повдигне съзнанието на земледѣлцитѣ, да обърне вниманието имъ върху всичките съврѣмenni открития по земледѣлието и да ги постави въ такова положение, щото да могатъ да изкарватъ колкото е възможно по-големъ доходъ отъ благословена България. За жалостъ, досега нашитѣ правителства сж обръщали своето внимание въ друго направление, и погълнати

отъ това внимание, сж оставили — смѣя да кажа — съвършено на произвола на съдбата това най-големо производство на страната. Ето, едва сега, слѣдъ 35-годишенъ свободенъ политически животъ, на правителството дохожда на умъ, че трѣбва да се повърне и да обърне своето сериозно внимание върху това голѣмо производство. И ние виждаме вече въ XV-то обикновено Народно събрание да се внасятъ редъ законопроекта и мѣроприятия, които иматъ за цѣль да повдигнатъ онова, което бѣше забравено. Мотивитѣ, които сж изложени въ законопроекта, който сега е положенъ на разискване, сж най-убѣдителни въ смисълъ, че това, което съставлява съдържание на този законопроектъ, би трѣбвало да легне въ основитѣ на единъ законъ много по-рано. Но нека се обърнемъ къмъ българската поговорка, която казва: „по-добъръ късно, отколкото никога“. За добрата инициатива никога не е късно. Днешното заседание, г. г. народни прѣдставители, ще се запише въ страницитѣ на българския парламентаризъмъ, защото днесъ е положенъ на разискване единъ въпросъ отъ най-големата, отъ капитална важностъ за страната. Като намирамъ и азъ съ г. министра, че земеделскитѣ камари ще постигнатъ, ще разрѣшатъ една важна задача въ нашия икономически животъ, пристапвамъ къмъ самия законопроектъ.

Г. г. народни прѣдставители! Ако се погледне на този законопроектъ, ще се забѣлѣжи, че, макаръ да има само 33 члена, членоветѣ му сж разхвърляни съвсѣмъ безсистемно; азъ не намирамъ за добръ да нѣма система въ такъвъ единъ важенъ законопроектъ. Единъ законъ, колкото и да е късичкъ, трѣбва да прилича на единъ скелетъ, въ който всичкитѣ системи сж подраздѣлени, за да може човѣкъ изеднѣжъ да се ориентира, кой членъ въ коя глава да се търси, а ние виждаме, че тукъ членоветѣ сж разхвърлени и съставятъ просто една каша. Споредъ моето схващане, този законъ въ систематическо отношение трѣбва да се подраздѣли на четири глави. Въ първата глава, която трѣбва да съдържа организацията и броя на камаритѣ, да се изброятъ всичкитѣ членове, които опрѣдѣлятъ състава на тия камари, мѣстото, какѣто камарата се открива, правото на избирателностъ и на избираемостъ. Въ една втора глава да се наредятъ редъ по редъ обязаноститѣ на тѣзи камари. И когато туримъ такава специална глава, ние ще видимъ, дали въ нея липсва нѣщо и ще го попълнимъ. Слѣдъ това да има една глава за приходитѣ и разходитѣ на тѣзи камари. И, най-сетнѣ, една глава за начина на тѣхното закриване и прѣхвърляне на тѣхнитѣ имущества върху извѣстни фактори. Тѣй ако се наредятъ членоветѣ, бждете увѣрени, че ние ще наредимъ едно стройно законодателно мѣроприятие, което ще прави честь на XV-то обикновено Народно събрание, защото азъ намирамъ, че този законопроектъ е отъ голѣма важностъ.

Това е относително системата на законопроекта.

Сега ще пристапя къмъ разглеждането на самитѣ камари, и най-напрѣдъ къмъ чл. 1. Би било желателно, щото всѣки единъ окръгъ да има своята земеделска камара, но г. Константиновъ може да каже: „Пакъ ще създадете бюрократически учрѣждения“. Ето защо и азъ ще отстъпя и ще възприема въгледа, който е възприетъ въ чл. 1 отъ този законопроектъ. Обаче, разпрѣдѣлението, което е направено тукъ, въ този членъ, е неправилно, неудобно и ще кажа, че въ това отношение Южна-България се онеправдава. Азъ нѣма да сѣя сепаратизъмъ, г. г. народни прѣдставители, но, ако погледнете, ще видите, че въ всѣки мѣроприятие, които се взиматъ, сѣ се фаворизира Сѣверна-България; азъ ще искамъ да не се онеправдава Южна-България въ това отношение. Създаватъ се шестъ

земеделски камари, отъ които петѣтъ въ Сѣверна-България, а само една въ Южна-България! Това е голѣмо онеправдание. И ние сме жители, и ние сме подданици на тази страна. Трѣбва и Южна-България да има достатъчно камари, толкова повече, че тя е житницата на България.

Министъръ Т. Теодоровъ: Не говорете за Южна-България, а говорете за окръжитѣ, именно Старозагорски и Пловдивски, които сж онеправдани.

В. Константиновъ: Ето защо азъ съмъ наредилъ слѣдующето, което ще моля и комисията да го приеме. Софийската земеделска камара да се състои отъ Софийския и Видинския окръжи, отъ цѣла северозападна България, понеже Софийскитѣ и Видинскитѣ окръжи сж такива планински мѣстности, които много си уйдисватъ по климатъ. Слѣдователно, една камара, която ще заседава въ София, може да се води отъ еднакви климатически обстоятелства и мѣрkitѣ, които ще вземе, ще отговарятъ много добръ.

Министъръ Т. Теодоровъ: Сетнѣ Кюстендилскитѣ и Врачанскитѣ окръжи.

В. Константиновъ: Не, Пловдивскитѣ и Кюстендилскитѣ окръжи; тѣ си уйдисватъ по климата си, по овошарството си и по мѣстоположението си. Старозагорскитѣ и Бургаскитѣ окръжи не могатъ да не си уйдисватъ — уйдисватъ си. Варненскитѣ и Шуменскитѣ окръжи по всичко си приличатъ. Русенскитѣ и Търновскитѣ много си уйдисватъ. (Смѣхъ) Плевенскитѣ и Врачанскитѣ окръжи, ако погледнете, ще видите, че по всичко, въ всѣка една областъ си мязатъ — lika прилика, като два стрѣка иглика. (Смѣхъ) Слѣдователно, камаритѣ, които ще се занимаватъ съ процѣвѣването на земеделѣието въ тѣзи области, ще иматъ еднакви обстоятелства и ще могатъ много лесно да се произнасятъ по разнитѣ въпроси.

Ще прѣмина къмъ чл. 2, г. г. народни прѣдставители. Създаваме земеделски камари, едни учрѣждения, които ще изникнатъ отъ самата срѣда на земеделското население, учрѣждения, чийто съставъ ще бѣде отъ онѣзи хора, които сж се борили съ природнитѣ сили, като гледатъ да ги подчинятъ и да ги направятъ по-производителни. Но, за да процѣвти земеделѣието, за да му се даде една насока, за да може то да се поощри въ извѣстна посока, не е достатъчно само туй: да седнемъ да вземемъ едно рѣшение, да го обмислимъ, но на това рѣшение трѣбва да се даде материална възможностъ да се реализира. И въ чл. 2, между другото, е казано: (Чете) „Тѣ подпомагатъ развоя на земеделското производство чрѣзъ разни мѣрки, въ зависимость отъ срѣдствата...“ — пари, пари и пакъ пари! Но тукъ тѣзи учрѣждения оставяме сухи, постни, каквито сж великитѣ пости (Смѣхъ); ние не имъ даваме материалъ, съ който да разполагатъ и да реализиратъ своитѣ рѣшения. Азъ ще ви дамъ данни. Какви приходи създаватъ на земеделскитѣ камари, това е казано въ чл. 27: „до двѣ стотинки на всѣки декаръ отъ разработванитѣ земи“, но не на всѣкитѣ земеделци, а на самостоятелнитѣ стопанства. Да прѣдположимъ, че туряте този облогъ на всѣкитѣ земи; споредъ статистиката, въ 1909 г. е имало разработени 46.258.807 декара; по двѣ стотинки на всѣки декаръ какво прави? Прави 92.251.061 л.

Министъръ Т. Теодоровъ: Прави 920 хиляди лева.

Министъръ Д. Христовъ: Единъ милионъ безъ 80 хиляди лева.

В. Константиновъ: Гръшка трѣбва да имате, г-да. (Смѣхъ)

Министъръ Т. Теодоровъ: 920.000 л.

В. Константиновъ: Хубаво, 900.000 л.

Министъръ Д. Христовъ: Прибавете още 150 хиляди лева.

В. Константиновъ: Хубаво. — Раздѣлени на шестъ, тѣ идатъ по 150 хиляди лева за всѣка земледѣлска камара.

Министъръ Д. Христовъ: Като прибавите още 150.000 и 20.000 л., ставатъ 170.000, близо 200 хиляди лева.

В. Константиновъ: Ставатъ 175.000 л. Съ тѣзи 175.000 л., дадени на два окръга, на една шеста отъ България, вие нищо не можете да направите.

Министъръ Д. Христовъ: Г. Константиновъ! Имате, освѣнъ това, и окръжни постоянни комисии, и окръжни съѣти. Тѣзи земледѣлски камари, между другото, ще бждатъ консултативни тѣла. Тѣ ще даватъ мнѣние за всички приходи, които ще бждатъ реализирани чрезъ окръжните постоянни комисии.

В. Константиновъ: Прѣхубаво. Държавата ще се притече на помощъ на тѣзи земледѣлски камари съ една сума отъ 150.000 л., край прѣдвижданата ежегодно въ държавния бюджетъ. А 150.000 л. — това значи по 25.000 л. на всѣка една камара.

Министъръ Д. Христовъ: За първоначално заведжване.

В. Константиновъ: Добрѣ. Ами че ние онзи день отпуснахме на единъ пенсионенъ фондъ 1.000.000 л. Защо тукъ да бждемъ толкова скъперници? Отпусайте и тукъ ежегодно по 500.000 л. — тогава аслж ще може да се достигне прѣдначението на този законъ.

Ето защо азъ ще моля почитаемата комисия да бжде въ това отношение малко по-джумертъ, дѣто казватъ турцитъ (Смѣхъ), да бжде малко по-щедре.

Въ забѣлжката на чл. 9 отъ този законопроектъ има едно начало, което много ме радва. Ако нашитѣ суфражисти се борятъ за политически права, ето мѣстото, гдѣто тѣ трѣбва най-напрѣдъ да чиракуватъ, да проявятъ своитѣ знания, своитѣ способности, и слѣдъ това вече лека-полека да отиватъ къмъ оиѣзи политически права, да докождатъ даже и въ камарата. Тукъ е допуснато правото на женитѣ само да избиратъ Г. г. народни прѣдставители! Ако признавате на жената правото да избира, ако признавате, че тя може като самостоятелна домакинка да управлява цѣло едно домакинство, дайте ѣ право и да бжде избираема въ земледѣлскитѣ камари.

Министъръ Д. Христовъ: Постепенно-постепенно.

В. Константиновъ: Защото, ако погледнете на българския животъ, ще видите, че българката е онази другарка на мъжа, която заедно съ него се бори съ природнитѣ сили. Вие на много мѣста сте видѣли българката, обута съ царвули и припасана, да отива да оре. Вие ще видите, че сутринъ, когато мъжътъ още спи, тя е станала да меси хлѣбъ, да подсучи дѣтето, да сготви, и заедно съ него да отиде на нивата. И слѣдъ като жъне, слѣдъ като работи заедно съ него цѣлъ день, отива си по-напрѣдъ и пакъ приготвя въ къщи всичко. Тя работи много повече време въ земледѣлството, отколкото

мъжътъ. На тази труженица трѣбва да се признае и това право — да бжде избираема. Ние я допуснахме вече въ училищнитѣ настоятелства и виждаме, че нейниятъ изборъ оказа много благотворно влияние. Нека я допуснемъ и тукъ, за да можемъ да ѣ дадемъ достатъчно доказателства, че ние цѣнимъ и нейнитѣ трудове, и нейнитѣ способности, и единъ день да я приравнимъ съ мъжа.

П. Парапановъ: Ама тамъ копачъ не трѣбва, а трѣбва акълъ.

В. Константиновъ: Кждѣ?

П. Парапановъ: Въ земледѣлскитѣ камари.

В. Константиновъ: Моля ви се, има агрономки, които отиватъ да просвѣщаватъ мъжѣтъ; защо тия агрономки да нѣматъ възможность да бждатъ въ тѣзи учрѣждения и да приложатъ въ рѣшенята надѣло своитѣ знания? Ако ние оставимъ този членъ, ограниченъ само съ тая забѣлжка, ще бждемъ пристрастни.

Като се погледне въ този законопроектъ, г. г. народни прѣдставители, ще се разбере, че душата, съдържанието на една земледѣлска камара ще бжде нейниятъ секретаръ; обаче, не ми се вижда твърдѣ ясно въ законопроекта, кои лица ще бждатъ секретари. Тукъ е казано, че отъ избранитѣ лица камарата ще си избира лице за секретаръ; разбира се, ако нѣма такова достойно лице, тя може да посочи друго лице, извънъ състава си, но за това друго лице не е казано, да-ли и то се уволнява като се свърши мандатътъ на камарата. Въобще, тукъ стои една празнота. Този празнота трѣбва да се допълни, толкова повече, казвамъ, че най-главната роль ще играе тукъ секретарътъ или касиерътъ на камарата.

Министъръ Д. Христовъ: Г. Константиновъ! Секретарътъ се избира отъ общо събрание, и не се избира само измежду членовѣтъ на камарата, а може да бжде и външно лице. Така щото, въпросътъ е разрѣшенъ.

В. Константиновъ: Хубаво. Азъ мислѣхъ, че не е тѣй.

Друго едно обстоятелство, върху което ще обърна вниманието на васъ, г. г. народни прѣдставители, е, че засѣданията, годишнитѣ събрания на камаритѣ, които се прѣдвиждатъ въ чл. 19, отъ 10 дена, сж много малки. Нека прѣвидимъ най-малко 15 дена.

Министъръ Д. Христовъ: Въ случай на нужда, министърътъ има право да продължи сесията.

В. Константиновъ: Вѣрно е, ама по-хубаво е въ 15 дена да се завърши работата, отколкото да влачимъ тѣзи хора постоянно да правятъ разноски. Има материялъ за 15 дена работа въ една камара, толкова повече, че районътъ на тази камара не ще е малъкъ. Ето защо, азъ ще моля числото на днитѣ да се увеличи отъ десетъ на 15 дни и продължението да може да става не съ четири, а съ петъ дена, така щото всичко да станатъ 20 дена.

Въ чл. 21 е казано, че министерството, ако намѣри за умѣстно, може да изпрати свои прѣдставители въ годишнитѣ общи събрания на камаритѣ. Азъ мисля, г. г. народни прѣдставители, че това не трѣбва да е изборно право на министра, ами министерството трѣбва да бжде задължено непрѣмѣнно прѣзъ сесиятъ на земледѣлскитѣ камари да има свое лице, което ще бжде око на земледѣлскитѣ камари, за да знаятъ тѣ въ какво положение се на-

мира министерството спрѣмо известни инициативи, които ще се взематъ въ тѣхнитѣ рѣшения. То ще бѣде ръководна нишка на много работи при обсъжданията въ земеделѣлскитѣ камари. Затова въ този членъ ще трѣбва да се каже, че министерството непрѣмѣнно трѣбва да има свой прѣдставителъ въ всѣка една камара при нейната редовна сесия. Това е необходимо. Първоначално въ земеделѣлскитѣ камари ще отидатъ лица, които сж твърдѣ малко свѣдуши, и докато се опитатъ, докато схванатъ великата задача, която имъ налага земеделѣлската камара, тѣ ще трѣбва да иматъ ръководителъ, който да е боровитъ въ тая работа и който ще служи като непрѣкъсната нишка между този институтъ и министерството.

Въ чл. 31 се казва, че слѣдъ като се разтури една камара, най-късно до три мѣсеца трѣбва да стане изборъ за новата, а най-късно още до три мѣсеца трѣбва да влѣзе новоизбраната камара въ своята обязаностъ. Да се разтури една камара и шесть мѣсеца да се минатъ, безъ тя да функционира, това е единъ дълъгъ периодъ, който ще спъне дѣятелността на камарата, който ще парализира, тъй да се каже, нейния животъ. Вѣрно е, че Министерството на земеделѣлието и държавнитѣ имоти си запазва правото да назначи новъ съставъ, който да управлява камарата, докато се избере нова камара, но това е една ненормалностъ въ живота на камарата. Ето защо, тия срокове по възможностъ трѣбва да се скъсятъ. И ако се скъсятъ, азъ мисля, че първото условие трѣбва да е, изборитѣ да ставатъ не по-късно отъ два мѣсеца, и второто условие — избранитѣ да взематъ длъжността си не по-късно отъ два мѣсеца. Съ това ние ще направимъ една услуга за живота и правилния вървежъ на земеделѣлскитѣ камари.

Съ бѣлѣжкитѣ си по тѣзи членове азъ изчерпвамъ разглеждането на този законопроектъ, но, чини ми се, г. г. народни прѣдставители, че ще трѣбва да туримъ още единъ членъ съ такова съдържание, щото всѣки петъ години земеделѣлскитѣ камари да бждатъ свиквани на конгресъ. Въ този конгресъ да си дадатъ единъ отчетъ за цѣлата дѣятелностъ, да видятъ какви нововведения сж нужни и, въобще, да схванатъ това, което е било належащо и да го обобщатъ. Ако, дѣйствително, прѣдвидимъ такова нѣщо, именно такива конгреси, такова колективно обсъждане на всички мѣрки, които земеделѣлскитѣ камари сж взели въ продължение на петгодишенъ периодъ, и на всички плодове, които сж добили отъ тѣзи мѣрки въ този периодъ, бждете увѣрени, че ще

дадемъ единъ голѣмъ гласъкъ въ живота на тия камари. Моля почитаемата комисия, прочее, да обмисли хубаво този въпросъ, защото намирамъ, че той е належащо условие, което трѣбва да се приеме и безъ което, можемъ да кажемъ, ще куца животътъ на земеделѣлскитѣ камари.

Министъръ Д. Христовъ: Г. Константиновъ! Стига да желаятъ, никой не имъ прѣчи.

В. Константиновъ: Друго е желанието, друго е когато сж задължени да се явятъ. Тогава тѣ ще знаятъ, че това не е формалностъ и ще събератъ дани, по които ще разискватъ, защото сж задължени по закона.

Подиръ тѣзи разсуждения, които ви казахъ, г. г. народни прѣдставители, азъ мисля, че ние трѣбва да гласуваме на радо сърце този законопроектъ, като бждемъ увѣрени, че съ него принасяме едно голѣмо благо на българския народъ. (Нѣкои отъ болшинството ръкоплѣскатъ)

Прѣдседателствующъ А. Буровъ: Г. г. народни прѣдставители! Тѣй като частъ е вече осемъ, а има записани още оратори, дебатитѣ по този законопроектъ ще продължатъ утрѣ, като пръвъ въпросъ на дневенъ редъ ще бѣде сжщиятъ законопроектъ.

Останалиятъ дневенъ редъ ще остане сжщиятъ, съ измѣненіята, наложени отъ днешнитѣ гласування на камарата.

Прѣди да вдигна засѣданието, имамъ да съобща на г. г. народнитѣ прѣдставители, че е постѣпило едно прѣдложение отъ татарпазарджишкия народенъ прѣдставителъ г. Ангелъ Горановъ за допълнение на забѣлѣжката къмъ чл. 3 отъ закона за пенсиитѣ и възнагражденията на опѣлченцитѣ и поборницитѣ отъ 16 януарий 1904 г. По реда, установенъ въ правилника, то ще се напечататъ и раздаде на г. г. народнитѣ прѣдставители.

Тѣй като въ комисията по Министерството на търговията и земеделѣлието има едно вакантно мѣсто, на мѣстото на г. Яблански, слѣдъ назначаването му за министъръ, бюрото прѣдлага на негово мѣсто да се избере г. Димитъръ Бръчковъ, народенъ прѣдставителъ отъ Търновската колегия. Моля г. г. народнитѣ прѣдставители, които сж съгласни съ това прѣдложение, да си вдигнатъ ръката. (Болшинство) Събранието приема.

Засѣданието се вдига.

(Вдигнато въ 8 ч. вечеръта)

Прѣдседателъ: Д-ръ С. Даневъ.

Подпрѣдседатели: { И. Пѣевъ.
А. Буровъ.
Секретари: { И. С. Бобчевъ.
В. п. Николовъ.
Н. Начевъ.

Началникъ на Стенографското бюро: Т. Гълъбовъ.